

Seniorennes boligstrategi

Hvilke preferanser og forventninger har innbyggerne om egen fremtidig boligstrategi?

Er det trekk ved enkeltindividet som styrer preferansene?

TRUDE MURBERG

MARIANNE RØED

VEILEDER

Morten Øgård

Universitetet i Agder, 2019

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for statsvitenskap og ledelsesfag

Forord

Denne masteroppgaven er siste del av et erfaringsbasert masterprogram ved Universitetet i Agder (UIA), med spesialisering i helseledelse. Vi er to studenter som har skrevet denne masteroppgaven sammen. Vi jobber begge som ledere i helsesektoren. Det har til tider vært veldig krevende å være student i tillegg til ordinært arbeid. Samtidig har det vært veldig lærerikt og gitt oss motivasjon for å gjøre en god jobb.

Vi vil rette en stor takk til våre kollegaer for all støtte og oppmuntring underveis. Det har vært helt uvurderlig, spesielt nå i innspurten.

Takk til vår fantastiske veileder professor Morten Øgård som tålmodig har veiledet og utfordret oss underveis. Du har inspirert oss til å ville strekke oss enda litt lengre. Vi vil også takke Linda Hye som har hjulpet oss med bearbeiding av statistikk fra undersøkelsen.

En stor takk til alle som har deltatt i undersøkelsen. Det har vært avgjørende for vårt forskningsprosjekt at dere tok dere tid til å besvare. Takk til Birkenes og Froland kommune for samarbeidet.

Husbanken har innvilget oss stipend til masteroppgaven. Det er vi stolte av og har vært en ekstra motivasjon underveis.

Sist, men ikke minst, vil vi takke familie og venner som har vist forståelse for at vi har vært lite sosiale de siste månedene. Takk for all praktisk hjelp med pakking av undersøkelser og bistand med IT-kunnskaper. En spesiell takk til våre høyt elskede barn som tålmodig har godtatt at vi har vært opptatt med PC og bøker denne våren. Bot og bedring loves.

Juni 2019

Trude Murberg og Marianne Røed

Sammendrag

De kommunale helse- og omsorgstjenestene vil i tiden fremover stå overfor store oppgaver. Befolkningens alderssammensetning endres og kompleksiteten i oppgaveløsningen vil øke. Kommunen har en viktig rolle med å legge til rette for at brukerne i større grad vil bli en ressurs i eget liv. Hver enkelt innbygger må oppfordres til selv å ta ansvar for egen helse og samtidig planlegge egen alderdom. Vi har i denne oppgaven kartlagt hvilke tanker innbyggere i Birkenes og Froland kommune tenker om det å ta ansvar for egen boligplanlegging i alderdommen. Vi har en to delt problemstilling:

- 1. Hvilke preferanser og forventninger har innbyggerne om egen fremtidig boligstrategi?*
- 2. Er det trekk ved enkeltindividet som styrer preferansene?»*

Vi sendte ut spørreundersøkelse til tre aldersgrupper i Birkenes og Froland kommune, 55 år, 62 år og 70 år. I undersøkelsen stilte vi spørsmål om hva de tenker angående bolig og boligplanlegging. Vi spurte om ulike variabler som alder, kjønn, utdanning, inntekt, yrke, sivil status og om de eier eller leier bolig.

Det mest interessante funnet er at det er lite ulikheter i preferansene mellom de ulike årskullene. 55-åringene er den gruppen som har størst forventning om at de skal tildeles en kommunal omsorgsbolig dersom de skulle få behov for det. De er heller ikke mer villige til å selv betale for tilpasning av boligen for alderdommen enn de andre årskullene. Innbyggere med høyest utdanning og de med høyest inntekt er mer villige til å ta ansvar for bolig i alderdommen. Mange av de som svarte på undersøkelsen eier egen bolig og de fleste ønsker å bo hjemme så lenge som mulig med hjelp av kommunale tjenester. Innbyggerne har liten vilje til å bruke private tjenester. De fleste bor i hovedsentrum eller vil bo der når de blir gamle dersom der er boliger som er tilrettelagt for eldre. Det er 32 % som forventer å få tildelt kommunal bolig dersom de ikke kan bo hjemme pga. alvorlig sykdom eller skade. Dette er så mange, at hvis kommunen alene skal innfri de forventningene må det eksempelvis bygges 88 nye omsorgsboliger i Birkenes og 91 i Froland kommune innen 2040.

Det blir en politisk oppgave å vedta de riktige tiltakene som gjør at vi kan klare å møte fremtidens utfordringer innenfor omsorgstjenesten og boligplanlegging.

Innhold

1	Tema.....	9
1.1	Problemstilling.....	9
1.1.1	Del en av problemstillingen	10
1.1.2	Del to av problemstillingen	10
1.2	Oppgavens oppbygning	10
2	Historie og utviklingstrekk i eldreomsorgen	11
2.1	Utbygging av sykehjem og omsorgsboliger	11
2.2	Samfunnsdebatten.....	12
2.3	Forventninger blant innbyggerne.....	13
2.4	Fremtidens boformer	13
2.5	Husbanken sin rolle	14
2.6	Boligstrategi i Birkenes og Froland kommune.....	14
3	Metode.....	16
3.1	Valg av metode	16
3.1.1	Induktiv og deduktiv metode.....	17
3.1.2	Ontologi og epistemologi	17
3.1.3	Validitet og reliabilitet	17
3.2	Kvantitativ metode og spørreundersøkelse.....	21
3.2.1	Spørreundersøkelse	21
3.2.2	Fordeler med kvantitativ metode.....	22
3.2.3	Ulemper med kvantitativ metode	23
3.2.4	Valg av populasjon.....	23
3.3	Svarprosent	25
3.4	Forskningsetikk	26
3.5	Fremgangsmåte.....	27
4	Reform perspektivet	28

4.1	Trender i offentlig sektor	28
4.2	Styringsparadigmer.....	29
4.2.1	Byråkratimodellen- Old Public Administration- tradisjonell offentlig forvaltning	30
4.2.2	New Public Management (NPM).....	32
4.2.3	New Public Governance (NPG)	35
5	Sosiologiske perspektiver.....	38
5.1	Normperspektiv	38
5.2	Valgperspektiv	39
5.3	Utdanning og inntekt	40
5.4	Eierstatus	41
5.5	Kvinner	41
5.6	Betydningen av sosial nettverk.....	42
5.7	Samlet oversikt av hypotesene	43
6	Hvilke preferanser og forventninger har innbyggerne om egen fremtidig boligstrategi?	44
6.1	Presentasjon av innbyggernes forventninger om egen fremtidig boligstrategi	44
6.2	Oppsummering første del av problemstillingen	55
7	Er det trekk ved enkeltindividet som styrer preferansene om fremtidig boligstrategi? ...	57
7.1	Tilknytning til bosted.....	57
7.2	Forventninger til kommunen som tjenesteleverandør	59
7.3	Egen betaling for tilpasning av boligen	61
7.4	Utdanning	64
7.5	Inntekt.....	67
7.6	Sammenheng mellom eierstatus og forventninger til kommunen	70
7.7	Kvinner og forventninger til kommunal bolig.....	71
7.8	Enslige og kommunal bolig.....	73
7.9	Oppsummering del to av problemstillingen	74

8	Avslutning	76
8.1	Store forventninger til kommunen.....	76
8.2	Hovedfunn	77
8.3	Veien videre.....	78
8.3.1	Det klassiske velferdsstatens løsning	79
8.3.2	Markedsorientert løsning basert på NPM.....	79
8.3.3	Nettverksløsninger basert på NPG	79
8.4	Forslag til løsninger	79
8.4.1	Bruk av styringsverktøy	79
	Strategi og planer som styringsverktøy.....	80
8.4.2	Private løsninger.....	82
8.4.3	Nettverk og samskaping	84
8.5	Fremtidig kompetansebehov.....	85
8.6	Avsluttende vurderinger	86
9	Litteratur og kilder	87
	Vedlegg 1 – Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt.....	89
	Vedlegg 2 – Spørreundersøkelse Birkenes.....	92
	Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse Froland	96
	Vedlegg 4 – Påminnelsesbrev	101

Figurliste

Figur 4-1 Trender i offentlig sektor (Boviard, Loeffler, 2016, s.20)	29
Figur 4-2 Tre hovedtendenser i NPM (Øgård, 2014, s. 29).	33
Figur 6-1 Eier eller leier (N=155). (Prosent).....	44
Figur 6-2 Byggeår bolig (N= 154). (Prosent).....	45
Figur 6-3 Type bolig (N=155). (Prosent).	46
Figur 6-4 Tilpasset rullator/rullestol (N=154). (Prosent).	46
Figur 6-5 Egnet bolig for alderdommen (N=155). (Prosent).	47
Figur 6-6 Tilpasse bolig (N= 153). (Prosent).	47
Figur 6-7 Betalingsvilje for endringer i boligen (N=152). (Prosent).	48
Figur 6-8 Forventninger til kommunen om tjenester (N=154). (Prosent).....	48
Figur 6-9 Bostedskommune (N=154). (Prosent).....	49
Figur 6-10 Bostedsområde Froland (N=81). (Prosent).	49
Figur 6-11 Bostedsområde Birkenes (N=73). (Prosent).....	50
Figur 6-12 Vilje til flytting i kommunen (N=154). (Prosent).	50
Figur 6-13 Bosted i alderdommen Froland (N=81). (Prosent).....	51
Figur 6-14 Bosted i alderdommen Birkenes (N=73). (Prosent).	51
Figur 6-15 Viktig ved valg av bosted (N=153). (Gjennomsnitt).....	52
Figur 6-16 Fødselsår (N=150). (Prosent).	52
Figur 6-17 Kjønn (N=149). (Prosent).	53
Figur 6-18 Sivil status (N=151). (Prosent).....	53
Figur 6-19 Yrkesstatus (N=150). (Prosent).....	54
Figur 6-20 Høyest fullført utdanning (N=146). (Prosent).....	54
Figur 6-21 Husets samlet brutto inntekt (N=139). (Gjennomsnitt).....	55
Figur 7-1 Tilknytning til stedet der du bor (N=149). (Gjennomsnitt).....	58
Figur 7-2 Vilje til å flytte et annet sted dersom boligen er bedre tilpasset der (N=149). (Gjennomsnitt).	59
Figur 7-3 Forventninger til kommunen som tjenesteleverandør (N=149). (Prosent).....	60
Figur 7-4 Forventninger til kommunen som tjenesteleverandør fordelt på kommunene Froland og Birkenes (N=154). (Prosent).	61
Figur 7-5 Villighet til å selv betale for tilpasninger i boligen (N=147). (Gjennomsnitt).....	62
Figur 7-6 Husets samlede inntekt (N=130). (Gjennomsnitt).....	63
Figur 7-7 Boligens egnethet til å bli gamle i sammenlignet med utdanning (N=150). (Gjennomsnitt).	64

Figur 7-8 Forventing til kommunale tjenester sammenlignet med utdanning (N=145). (Prosent).	65
Figur 7-9 Boligens egnethet til å bli gammel i sammenlignet med utdanning (N=146). (Gjennomsnitt).	66
Figur 7-10 Vilje til å selv betale for tilpasninger i boligen sett opp mot utdanningsnivå (N=143). (Gjennomsnitt).....	67
Figur 7-11 Forventninger til kommunale tjenester sammenlignet med inntekt (N=137). (Prosent).	68
Figur 7-12 Boligens egnethet til å bli gammel i sammenlignet med inntekt (N=139). (Gjennomsnitt).	69
Figur 7-13 Villighet til å gjøre endringer i boligen sammenlignet med inntekt (N=135). (Gjennomsnitt).	69
Figur 7-14 Sammenheng mellom eierstatus og forventninger til kommunen (N=150). (Prosent).	70
Figur 7-15 Forventninger til kommunale tjenester og kjønn (N=149). (Prosent).....	71
Figur 7-16 Egnet bolig sammenlignet med kjønn (N=146). (Gjennomsnitt).....	72
Figur 7-17 Vilje til å betale for endringer i boligen sammenlignet med kjønn (N=146). (Gjennomsnitt).	72
Figur 7-18 Forventninger til kommunale tjenester og sivil status (N=150). (Prosent).	73

Tabelliste

Tabell 3-1 Antall personer i de ulike aldersgruppene i kommunene	24
Tabell 5-1 Samlet oversikt over hypotesene	43
Tabell 7-1 Oppsummering av resultatet av hypotesene	74

1 Tema

Temaet for denne masteroppgaven er boligstrategi for innbyggerne. Vi vil studere den delen av befolkningen som i dag er seniorer eller unge seniorer. Dette er den neste generasjonen som vil bli samfunnets eldre del av befolkningen i årene fremover, og vi vet at vi vil få en kraftig økning i antall eldre. Antall eldre over 80 år vil øke fra 190 000 i år 2000 til i overkant av 350 000 i år 2030 og nesten 590 000 i år 2050 (St.Meld.15, 2018). Dette vil få konsekvenser for planleggingen og drift av de tjenester vi tilbyr denne aldergruppen i årene som kommer. Det finnes lite forskning og kunnskap om innbyggernes preferanser når det skal utvikles kommunal boligstrategi. Denne oppgaven er et bidrag til dette. Vi har valgt å forske på kommunene Birkenes og Froland. Begge to er relativt sentrale kommuner. De er en hybrid av bondesamfunn og drabantby. Det er forholdsvis spredt bebyggelse med hvert sitt hovedsentrum og to små sentrum.

1.1 Problemstilling

Vi har valgt en to delt problemstillingen:

1. *Hvilke preferanser og forventninger har innbyggere om egen fremtidig boligplanlegging?*
2. *Er det trekk ved enkeltindividet som styrer preferansene?*

Det er en viktig erkjennelse for kommunene at boligplanlegging og eldreomsorg henger sammen. For å gjøre en god boligplanlegging vil det være nyttig å kartlegge hva innbyggere i ulike aldre tenker om bolig i alderdommen. I tillegg til å gi nyttige svar, kan spørreundersøkelsen i seg selv være med på å bevisstgjøre de som blir spurt om at de må begynne å tenke på boligtilpasning i forhold til alderdommen.

Det første leddet i en forskningsprosess er valg av problemstilling. Den dannes ofte på grunnlag av at det er noe vi vil vite mer om og dermed stiller oss spørrende til noe. Det er viktig at en problemstilling er konkret, slik at den kan undersøkes empirisk. Den bør og være spennende og enkel. Det er fire sentrale elementer i en problemstilling. Den første er variabel. Den viser til hva vi er interessert i og skal undersøke. De vi er interessert i og ønsker å spørre er enhetene, dette er det andre elementet. Hvor og når undersøkelsen skal finne sted er de to siste elementene (Jacobsen, 2018).

Problemstillingen vår er delt i to. Den har både en beskrivende og forklarende hensikt. Det kan være vanskelig å skille mellom disse to begrepene og skillet er ikke alltid så tydelig som teorien kan gi uttrykk for. Men, en hovedregel er at en forklaring trenger en beskrivelse.

1.1.1 Del en av problemstillingen

Når vi ser på preferanser og forventninger de eldre har til egen fremtidig boligplanlegging, er dette en beskrivende problemstilling. Vi ønsker å finne ut av hvordan tilstanden ser ut. For vår del skal vi gjøre undersøkelsen en gang derfor blir resultatene ut fra et gitt tidspunkt.

Beskrivende problemstillinger, beskriver det fenomenet vi ønsker å undersøke, det beskriver omfang og hyppighet, f.eks. hvor vanlig eller uvanlig fenomenet er, det sier noe om variasjoner og evt. utvikling over tid.

1.1.2 Del to av problemstillingen

Del to av problemstillingen, der vi ser på sosiologisk teori som kan forklare de ulike variablene i resultatene, er forklarende. Altså, hvorfor ser tilstanden ut som den gjør. Den skal ideelt sett avdekke fenomener, sammenhenger vi antar er kausale i sin natur. En variabel er årsak, mens en annen er virkningen eller konsekvensen. Den variabelen som er årsaken kalles uavhengig variabel, det er den som påvirker og skaper virkning. Virkningsvariabelen kalles avhengig variabel. Eksempel på dette kan være om inntekt påvirker boligvalg. Da vil inntekt være en uavhengig variabel, mens boligvalg vil være avhengig variabel (Jacobsen, 2018).

1.2 Oppgavens oppbygning

I første kapittel innledes oppgaven med en presentasjon av temaet vi har valgt og problemstillingen. I det andre kapittelet vil vi si noe om hvordan boligtenkning i Norge har vært historisk sett. Vi beskriver også de utfordringene som offentlig sektor står ovenfor i fremtiden. Vi har valgt en kvantitativ metode for å svare på problemstillingen vår og brukt spørreundersøkelse til å samle inn data. I kapittel tre vil vi presentere metodeteori. I kapittel fire og fem kommer teoridelen. Her skriver vi om ulike styringsparadigmer i offentlig sektor og om sosiologiske perspektiver som kan være å forklare resultatene av undersøkelsen vår. I kapittel seks presenterer vi resultatet av spørreundersøkelsen hvor vi deretter drøfter resultatene i kapittel syv. Til slutt vil vi oppsummere oppgaven i sin helhet i kapittel åtte.

2 Historie og utviklingstrekk i eldreomsorgen

Endringer i hvordan vi organiserer eldreomsorgen har gått i takt med endringer generelt i samfunnet. Norge har gjennom lovgivning og utbygging av velferdstjenester i årene etter annen verdenskrig, utviklet seg til å bli den moderne velferdsstaten vi kjenner i dag. Helt fram til 1960- tallet var det familien, først og fremst kvinner som hadde hovedansvaret for å yte omsorg. Bolignød og trangboddhet gjorde det fortsatt vanlig at andre familiemedlemmer bodde sammen med kjernefamilien; mor, far og barn. Etter krigen var det få institusjonsplasser samtidig som antall eldre økte. Staten og frivillige organisasjoner begynte da å bygge ut eldreomsorgstilbudet.

2.1 Utbygging av sykehjem og omsorgsboliger

På midten av 1960 tallet kom det en offentlig revolusjon (St.meld.nr. 25, 2007). Først gjennom lovgivning, som deretter ble fulgt opp av en omfattende utbygging av ytelser og tjenester på 1970 tallet. Sykehjemmene ble først driftet av fylkeskommunen, mens aldershjem ble drevet av kommunene. Ansvar for sykehjemmene ble overført fra fylkeskommune til kommune gjennom sykehjemsreformen i 1988. Fra den tid er aldershjemmene blitt lagt ned og sykehjemmene tilbyr enkeltrom istedenfor dobbeltrom. Målt i årsverk ble omsorgstjenesten fordoblet fra 1970 til 1980. Hjemmesykepleie og hjemmehjelp økte og antall boliger til omsorgsformål økte fra 6864 i 1966 til 20 418 i 1980. Mye av årsaken til denne veksten var god økonomi, politisk vilje til å skape en velferdsstat, statlige refusjonsordninger til utbygging og likestillingspolitikk der kvinner beveget seg mer ut i arbeidslivet. Staten trengte kvinner i jobb pga. utbygging av skole, helse og sosialarbeid (St.meld.nr. 25, 2006).

Utover 1980 og 1990 tallet var omsorgstjenesten preget av reorganisering for å sikre bedre ressursutnyttelse. Desentralisering og samordning preget denne tiden. Den største følgen var at kommunene fikk flere oppgaver, tjenesten ble fordoblet som følge av dette. Kommunen fikk større ansvar for å utvikle et mer helhetlig lokalt tjenestetilbud som bedre kunne ivareta brukerens sammensatte behov. Den kommunale etat var nærmest brukerne og hadde de beste muligheter til å tilrettelegge individuelt tilpassede tjenester. Lokaldemokrati skulle sikre god styring og prioriteringer ut fra lokale behov, nytt inntektssystem, forenkling av regleverkt og administrative rutiner skulle gi større rom for lokal handlefrihet.

Denne friheten, og ansvaret, for mest mulig effektiv drift hos kommunene, førte til at mange kommuner vurderte hva man kunne bygge ut av alternative tilbud for kostnaden av en sykehjemsplass. Det ble da bygd ulike botilbud som ble betjent av hjemmesykepleie og hjemmehjelp. Tanken om å utvikle omsorgsboliger for eldre og andre med omsorgsbehov fikk ny næring utover 1980 tallet. For 30 år siden var 2/3 av årsverk i kommunene knyttet til omsorg på institusjon og kun 1/3 av årsverkene ble brukt på hjemmetjenestene. Nå er det snudd. Kommunene bruker i dag mer ressurser på hjemmetjenester enn på omsorg i institusjon (Rom for omsorg, 2016).

Reorganiseringsprosessen som startet i 1980 årene pågår fortsatt. Målet er å møte utfordringene slik at vi kan tilpasse tjenestene til endrede behov og faglige muligheter, og tilby mer effektive og kvalitativt bedre tjenester. Årene 1995 – 2005 kjennetegnes av vekst, fornyelse, effektivisering og kvalitetsarbeid. Siden 1994 er det bygd ca. 25 000 nye omsorgsboliger, de er ofte knyttet til fellesareal og gjerne sammen med lokaler for ansatte. 1/3 av omsorgsboligene er bygd som bofellesskap og bokollektiv med fellesareal som kompenserer for manglete areal og funksjoner i privatenhetene. I forhold til effektivisering ble det pekt på at kompetanseheving og styrking av lederfunksjonen var viktige tiltak (St.meld.nr. 25, 2006).

Vi vil senere i oppgaven se på ulike styringsparadigmer som har påvirket kommunal sektor. Fra oppbygging av velferdsstaten etter krigen, via New Public Management på 1980 tallet og fram til dagens New Governance. Det er lett å kjenne igjen de historiske trekkene ovenfor i styringsparadigmene og dermed i utviklingen av omsorgssektoren og boligpolitikk for eldre.

2.2 Samfunnsdebatten

Skal offentlig sektor i Norge være i stand til å møte fremtidens utfordringer så må ressursene brukes på en effektiv måte ifølge Stortingsmelding 29, Morgendagens omsorg. Det vil ikke være mulig å fortsette å gi den type tjenester vi gir i dag. Vi vil ikke ha nok ressurser i form av penger eller personell og dagens drift av helsetjenester er ikke bærekraftig i fremtiden. Antall eldre i samfunnet øker samtidig som det er få i arbeidsfør alder, samtidig som det fra 1970-tallet og frem til nå har det skjedd en nedgang i fødselstallet i Norge. Det gjør at det er færre personer til å gi tjenester til dem som trenger helse og omsorgstjenester. Vi er allerede i gang med å tenke omsorg for eldre på en annen måte enn for 10-20 år siden. I fremtiden må vi tenke annerledes i forhold til bygging av kommunale boliger. Kanskje kan vi stimulerer

private aktører til å bygge boliger tilrettelagt for eldre som eventuelt inneholder personalbase for kommunal hjemmetjenester (St.Meld. 29, 2013).

«Omsorgskrisen skapes ikke av eldrebølgen, men av forestillingen om at omsorg ikke kan gjøres annerledes enn i dag» (St.Meld. 29, 2013, s. 11).

2.3 Forventninger blant innbyggerne

Det er en økt forventning til kvalitet hos brukerne. Utfordringen er når forventningene ikke harmoniseres med det som er realistisk. En av hensiktene med denne oppgaven er å finne ut hva innbyggernes forventninger til kommunen er. Det vi ønsker med denne oppgaven er å finne ut hvilken forventninger folk i en viss aldersgruppe har til kommunen som tjenesteleverandør i fremtiden. Forventer de at de kan bo hjemme og få all den hjelp de trenger av hjemmetjenesten? Forventer de at kommunen tildeler en omsorgsbolig til dem? Eller tenker de at kommunen ikke vil kunne levere så de kjøper tjenester selv. Dette kan hjelpe oss i å planlegge kommunal boligstrategi. Det vil hjelpe oss til å sette i gang tiltak for å redusere eventuelt gap mellom kommunens forventninger til innbyggernes boligplanlegging og til det som er den faktiske situasjonen. Dette kan være tiltak som informasjonskampanjer, økonomiske incentiver eller endre kriterier for tildeling av tjenester.

2.4 Fremtidens boformer

Det er en betydelig samfunnsøkonomisk gevinst ved at eldre kan bli boende i egen bolig og få pleie og omsorg der, framfor å flytte på institusjon (Brevik, 2005). Sykehjems plasser vil etter hvert bli forbeholdt de som er demente, de som har akutte behov for opptreningsopphold, korttid- eller avlastningsopphold og mennesker i en lindrende/terminal fase. Det viser seg at de fleste ønsker å bo hjemme så lenge som mulig. Over halvparten i alderen over 50 år og oppover, har en bolig som de ikke vurderer som egnet for eldre år (Meld. St.15, 2018). Det vil derfor være behov for tilrettelagte boliger for eldre slik at de kan bo lenger hjemme. Det vil f.eks. si boliger med alle rom på en flate, ingen dørstokker, enkel oppvarming mm. En ting som er på full fart inn i omsorgssektoren er trygghets og varslingsteknologi også kalt velferdsteknologi. Dette kan være med på å avhjelpe omsorgskrisen. Fremtidige boliger må være tilrettelagt slik at det enkelt kan installeres og benytte ulike typer av dette.

2.5 Husbanken sin rolle

Husbanken har en investeringstilskuddsordning der de gir tilskudd til kommunene ved bygging av heldøgns omsorgsplasser i sykehjem og omsorgsboliger. Dette var en del av Stortingets Omsorgsplan 2015 og ble videreført i Meld. St 29 (2013) Morgendagens omsorg. Fra 2021 vil det gis tilskudd til plasser som gir en netto vekst av heldøgns omsorgsplasser. Dette for å gjøre kommune i stand til å møte det økte antallet brukere fram mot 2030 (Rom for omsorg, 2016).

I Norge eier de fleste boligen selv. Mange bor i boliger om ikke er spesielt tilpasset alderdommen og tilrettelagt for nedsatt funksjonsevne. Det finnes ulike insentiver og muligheter så det offentlige kan stimulere til at befolkningen selv investere i å gjøre boligen aldersvennlig og tilrettelegge med livsløpsstandard. Det vil i mange tilfeller forebygge eller utsette behovet for kommunale omsorgsboliger og institusjonsplasser. Kommunen kan spare penger på omsorgsboliger og institusjonsplasser dersom flere kan bo lengre i eget hjem og motta tjenester der. Den enkelte kan gjøre strategisk tilpasninger av sin bolig. Husbanken tilbyr boligrådgivning og startlån til eldre som vil tilpasse sin bolig fremfor å flytte. Det finnes også tilpassningstilskudd som kan søkes gjennom NAV (Sørvoll, Sandlie, Nordvik, Gulbrandsen 2016).

2.6 Boligstrategi i Birkenes og Froland kommune

Det å få tildelt en kommunal omsorgsbolig er ikke en lovpålagt tjeneste. Kommuner skal gi forsvarlige helsetjenester, hvor det skjer er ikke er ikke regulert i lov. Der det er vanskelig å tilby tjenester i hjemmet kan det være aktuelt å tilby bolig.

Birkenes kommune dannet et boligutvalg som ledes av en boligkoordinator i 2015. Det er utarbeidet kriterier for tildeling av kommunale boliger. Birkenes kommune har tradisjonelt hatt mange sykehjemsplasser og omsorgsboliger. Dette er under endring ved at sykehjemsplasser legges ned. Det har tidligere vært lite kriterier for tildeling og en lav terskel for tildeling. Det har vært en høy forventning blant innbyggerne at kommunen tildeler dem en kommunal omsorgsbolig eller sykehjemsplass når de blir eldre og hjelpetrengende. Fokuset nå er at tjenester skal gi i hjemmet i form av hjemmetjenester. Omsorgsboliger tildeles kun dem med store fysiske utfordringer eller at det av andre årsaker er vanskelig å gi forsvarlige tjenester i hjemmet. Mange har fått avslag på søknad om bolig fordi de ikke oppfyller kriteriene.

Birkenes kommune har laget en boligstrategi, Boligstrategi 2018-2040. Strategien påpeker viktigheten av at innbyggerne i framtiden må ta ansvar for egen helse og planlegger for egen alderdom (Birkenes kommune, 2018).

Froland kommune har et høyt antall omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Det har på samme måte som i Birkeland blitt tildelt sykehjemsplasser og omsorgsboliger ut fra få kriterier og det har vært lav terskel for å få plass. Vi ser at mange av de som er på sykehjemmet, ikke hadde fått plass i dag eller i fremtiden. Froland kommune jobber for tiden med kriterier for tjenestetildeling. Målet er å gi tjenester på et lavest mulig nivå. Froland kommune har ikke utarbeidet en boligstrategi for kommunen, men skal i løpet av 2019 jobbe med dette.

Vi tenker at ulik grad av tildelingskriterier og boligstrategi i de to kommunene kan påvirke forventninger til tjenester og boligtildeling. Hvis dette har skjerpet kravene til å få tjeneste i Birkenes kan det være enklere å få f.eks. tildelt omsorgsbolig enn i Froland. Der er boligtildeling mer basert på tradisjon, kultur, skjønn og tilgjengelige boliger, dermed kan det være enklere å få tildelt både tjenester og bolig.

Birkenes kommune har tre sentra, Birkeland, Herefoss og Engesland. Birkeland er hovedsentrumet. Det er ikke tilgang på like tjenester i de andre sentraene. Det er lite tilgang på kollektiv transport.

Froland kommune har i hovedsak et sentrum som er Osedalen. I spørreundersøkelsen regnes tre store byggefelt til dette sentrumsområdet, Ovelandsheia, Bliksåsen og Blakstadheia. Mykland som langt tilbake i tid var egen kommune har fortsatt har egen skole, barnehage og butikk, men er likevel ikke et sentrum da det bor veldig få der. Det er likevel vanskelig å kalle det et sentrum da det ikke bor mange der. Mykland ligger ca. 3 mil fra Osedalen. Froland har flere grender som er i vekst, disse har til felles at de ligger 1-2 mil fra sentrum, Mjåvatn/Øynaheia, Mesel, Jomås, og Bøylestad. Det er og spredt bebyggelse mye lenger fra sentrum enn dette.

3 Metode

Utgangspunktet for oppgaven er en todelt problemstilling

1. *Hvilke preferanser og forventninger har innbyggere om egen fremtidig boligplanlegging?*
2. *Er det trekk ved enkeltindividet som styrer preferansene?*

For å finne ut noe om dette har vi valgt å bruke kvantitativ metode. Vi har sendt ut spørreundersøkelse (vedlegg 2) til 358 respondenter. Der har vi stilt spørsmål som går direkte på innbyggernes boligstatus og boligplaner for alderdommen. Vi har blant annet spurt om de hva slags type bolig de bor i, når den ble bygget og evt. renoveret. Vi spurte og om boligen er tilpasset rullator, om de ønsker å tilpasse boligen hvis det skulle oppstå behov for det, og i hvilken grad de da vil være villig til å betale for dette selv. Så spurte vi om hva de ønsket mest hvis de ble alvorlig syke eller hjelpetrengende. Disse spørsmålene er relevante for del en av problemstillingen vår i forhold til preferanser og forventninger innbyggere har om fremtidig boligplanlegging.

I tillegg har vi stilt en del spørsmål som er relevante for del to av problemstillingen. Den handler om trekk ved enkeltindivider som styrer preferansene. Disse trekkene er variabler som kjønn, alder, utdanning, yrke, inntekt, nåværende bolig og sivil status. I en matrise har vi bedt respondentene svare på hva som er viktig for dem ved valg av bolig når de blir eldre. Noen av variablene her er avstand til lege, dagligvarebutikk, nærhet til venner, sosialt fellesskap, trygghet, pris og størrelse på bolig mm.

Vi har fått inn 155 svar, dette er en svarprosent på 43%. Nedenfor kommer en gjennomgang av teori om metode, og drøftinger rundt den i forhold til det vi har utført og erfart i vårt forskningsprosjekt.

3.1 Valg av metode

Ofte har vi mennesker meninger om mange ting, og ofte er disse meningene basert på erfaringer eller «en følelse av noe.» I forhold til vår problemstilling så har vi også noen antagelser om dette temaet, men målet vårt er å hente kunnskap fra virkeligheten så vi kan få et svar som er fakta/kunnskapsbasert. Hensikten med forskningen er å finne gyldige og

troverdig kunnskap om virkeligheten. For å klare dette må vi ha en strategi for hvordan vi skal gå fram. Denne strategien er metode.

Metode er en måte å gå fram på for å samle inn empiri, eller det som kalles data om virkeligheten (Jacobsen, 2018, s. 21).

Vi har valgt kvantitativ metode og spørreundersøkelse for å samle inn data. Dette vil vi skrive mer om senere i kapittelet.

3.1.1 Induktiv og deduktiv metode

Det har lenge vært, og det er fortsatt debatt om hvordan man enklest kan skaffe seg kunnskap om virkeligheten. Det sentrale spørsmålet er her om man velger å anvende induktiv eller deduktiv metode. En induktiv tilnærming innebærer at man forsøker å gå fra empiri (fra virkeligheten), til teori. Det vil si at all teori bør være fundert i virkeligheten. Dette krever at forskeren samler inn data med så åpent sinn som overhodet mulig. En deduktiv tilnærming betyr at man går fra teori til empiri, det vil si at søking etter empiri skal være styrt av teoretiske antagelser. Dette krever at forskeren har en klar teori før han eller hun starter datainnsamling. Vår tilnærming for å finne svar på det vi lurte på er deduktiv. Vi prøver å finne svar fra virkeligheten ved å ta utgangspunkt i teori.

3.1.2 Ontologi og epistemologi

Metoden man velger henger tett sammen med virkeligheten. Forskerens oppfatning av hvordan virkeligheten faktisk er, som kalles ontologi, vil ha betydning for hva slags forskningsspørsmål som stilles, og dermed hva slags metode som vurderes som best. Dette er en sirkel der virkeligheten påvirker valg av metode, og valg av metode påvirker de svarene vi får, som da igjen beskriver virkeligheten. Diskusjonen om hvordan virkeligheten faktisk er, har vært diskutert i alle tider og det er antagelig umulig å komme fram til et svar på dette. Dette gjelder og læren om kunnskap; epistemologi. I hvilken grad er det mulig å få sann kunnskap om denne verden? (Jacobsen, 2018).

3.1.3 Validitet og reliabilitet

Selv om man altså ikke kan komme fram til et svar som gir den hele sannheten, er det viktig for forskning at informasjon samles inn på en måte som gjør den relevant og til å stole på. Dette krever igjen at informasjonsinnsamlingen følger et sett kriterier, slik at gyldighet og

troverdighet kan etterprøves og diskuteres. Gyldighet og relevans, som kalles validitet, og troverdighet og pålitelighet, som kalles reliabilitet, er to viktige krav til datainnsamling. Vi vil derfor videre evaluere validitet og reliabilitet.

At dataene er valide, altså gyldige og relevante betyr at den empirien som samles inn gir de svar på det eller de spørsmålet som blir stilt. I denne oppgaven er spørsmålene vår problemstilling. Det er to former for gyldighet; intern gyldighet sier noe om vi har dekning i våre data og for de konklusjoner vi trekker, og ekstern gyldighet som går på om resultatet fra et avgrenset område er gyldige også i andre sammenhenger (Jacobsen, 2018). Når vi skal vurdere intern gyldighet må vi se på det som kalles begrepsmessig gyldighet. Her må vi vurdere om spørreskjema måler det fenomenet vi ønsker. Vi jobbet mye med spørreskjemaet vårt og ser i etterkant at noe var bra og noe kunne vært annerledes

Vi har flere bakgrunns spørsmål om boligen og bosted; hvor bor de, eier de boligen sin, når er den bygd og evt. renovert, type bolig og om den er egnet til å bli gammel i. Dette gir oss en beskrivelse av nåværende boligsituasjon til de som svarer på spørreundersøkelsen. Dette kan påvirke innbyggernes fremtidige behov og muligheter for å tilrettelegge nåværende bolig, kjøpe ny, eller om de forventer at kommune skal stille med bolig.

Videre har vi spurt om de ønsker å tilpasse boligen fremfor å flytte, om de vil betale for evt. tilpasninger selv og hva de tenker om bosituasjon hvis de blir alvorlig syke eller hjelpetrengende. Vi har i noen av disse spørsmålene kategorisert svaralternativene slik at vi lettere kan håndtere data. Vi mener at de spørsmålene det gjelder er egnet for dette, og at kategoriene er dekkende. Men vi ser at i spørsmål 9, som er hva de ville valgt hvis de blir alvorlig syke eller hjelpetrengende, ville nok mange hatt behov for å nyansere svaret noe mer. Dette ser vi pga. flere har skrevet kommentarer til svarene. De ville f.eks. valgt å være hjemme med hjelp fra kommunen så lenge som mulig, men hvis ikke det går, ville de fått tildelt kommunal bolig.

Vi har laget en matrise med 17 ulike punkter der respondentene skal svare på i forhold til hva som er viktig ved valg av bolig og bosted når de blir eldre. Her har vi satt opp en skala fra 1-5, der 1, er ikke viktig og 5 er svært viktig. Det er ramset opp f.eks. nærhet til familie og venner, nærhet til lege, apotek, dagligvarebutikk, pris og størrelse på boligen, tilgang til hage mm.

Dette sier noe om første del av problemstillingen; hvilke preferanser og forventninger innbyggerne har til egen fremtidig boligplanlegging.

Til slutt har vi spurt om alder, kjønn, sivil status, utdanning, yrke og inntekt. Dette er variabler som vil hjelpe oss til å gi svar på del to av problemstillingen, der i spør om det er trekk ved enkeltindividet som styrer preferansene?

For å øke begrepsmessig gyldighet har vi fått noen i den relevante aldersgruppen til å lese gjennom spørreundersøkelsen før vi sendte den ut. Dette gav oss tilbakemeldinger som var nyttige i forhold til ordlyd og svaralternativer. Vi har og lest en del andre forskningsartikler om temaet, som har inspirert og hjulpet oss til å sette sammen det spørreskjema vi har brukt.

En annen måte å vurdere validitet er å se på ekstern gyldighet. I kvantitativ metode generaliserer vi ofte resultatene fra et utvalg enheter som vi har studert, til en større populasjon som ikke har studert. Målet er å generalisere fra få til mange enheter, dette kalles statistisk generalisering (Jacobsen, 2018). Vi har valgt ut tre aldersgrupper som skal være representere våre innbyggerne og hva de mener. Vi vil senere i oppgaven si noe om hvorfor vi valgte akkurat disse aldersgruppene. Vi vet dermed noe om dagens standard på 155 boliger og vi vet noe om hva 155 innbyggere i tre bestemte aldersgrupper tenker om fremtidig boligplanlegging. Vi vet og noe om hvor stort gapet er, mellom respondentenes forventninger til kommunen som tjenesteleverandør og hva kommunene tenker at den kan levere.

Vi har fått en overraskende jevn fordeling av svar mellom de ulike aldersgruppene mellom kjønn, alder og mellom de to kommunene. Men vi ser at 96 % av de som svarte eier bolig, og at 89 % har enebolig, 85% er gift eller er samboende, og 50 % har videregående skole. Her er det en skeiv fordeling i populasjonen. Vi har ikke gått grundigere inn på om dette er en variasjon som gjenspeiler innbyggerne i de to kommunene eller om det er fordi de fra de andre gruppene ikke har svart. Vi kan ikke si så mye om hvem som ikke har svart, men vi kan ha mistet noen grupper. Vi ser blant annet at de som har svart har høy gjennomsnittsinntekt, det betyr at vi kan mangle respondenter fra de med lavere inntekt. Vi mener likevel at vi har fått informasjon fra så mange respondenter at vi kan bruke resultatene når vi planlegger boligstrategi i de to respektive kommunene. Det betyr at vi generaliserer resultatene fra våre enheter til å gjelde en større populasjon som er kommunens innbyggere.

Vi kan anta at resultatene på denne undersøkelsen ville variert ut fra hvor du stiller spørsmålene, eks. bykommune, landkommune. Svar fra Birkenes og Froland kan muligens være relevante for andre kommuner på samme størrelse og med samme omgivelser. Men jo mer ulik en kommune er på våre to kommuner, jo mindre relevante blir resultatene. Hvis vi hadde valgt å sammenligne resultatene med lignende undersøkelser som er gjort i Norge og sammenlignbare land, kunne vi kanskje funnet likhetstrekk og dermed forsterket antagelser om en «sannhet.» På den måten kan vår forskning være et innspill til først og fremst våre to kommuner, men også andres kommuners boligplanlegging for eldre.

Videre kan vi måle om resultatene er pålitelige og troverdige; reliabilitet. Det betyr at evaluerer om undersøkelsen er til å stole på. For at den skal være det, må vi gjennomføre undersøkelsen på en riktig måte. Metoden er da et hjelpemiddel som tvinger oss til å gå gjennom spesielle faser når vi gjennomfører en undersøkelse. I hver av disse fasene skal den hjelpe oss til å stille kritiske spørsmål til valg som gjøres og hvilke konsekvenser disse valgene kan ha (Jacobsen, 2018).

Det at vi har brukt kvantitativ metode med spørreundersøkelse får konsekvenser for resultatene og dermed for reliabiliteten. Ved bruk av spørreskjema vil vi kunne få redusert reliabilitet. Ulike faktorer som begrensning av populasjon, begrensede svarmuligheter/tvungne svar, lav svarprosent og det at vi har påvirket resultatene med valg av spørsmål, kan være med på å redusere både validitet og reliabilitet. I forhold til variablene som kan påvirke ulike preferanser for boligplanlegging for alderdommen, er det vi som har valgt ut disse. Dette begrenser den informasjonen vi får. Hadde vi hatt kvalitativ undersøkelse med personlig intervju, eller spørreskjema med muligheter for kommentarer, ville det antagelig dukket opp flere variabler som kan påvirke dette tema.

Vi mener vi har utformet spørreskjema på en måte som gjør at de som svarer har forstått hva vi mener og at kategoriene er lette å skille fra hverandre. Vi ser i spørsmål nr. 17 angående yrkesstatus, at vi har glemt at noen er både pensjonister og jobber. Vi har hindret muligheten til å velge begge. Dette har kun vært aktuelt for de som er 70 år. Der noen har svart på to svaralternativer, altså et yrke og pensjonist, har vi valgt å legge inn svaralternativet pensjonist. I svarene på spørsmål om inntekt kan det være noen svakheter. Vi ser at det kan være mulighet for at noen har svart egen inntekt og ikke husstandens inntekt og noen kan og ha svart netto inntekt i stedet for enn bruttoinntekt. Vi har spesifisert dette i spørsmålet, men ser

likevel ut fra svarene at noen kan ha misforstått. Dette er og et spørsmål noen kan ha valgt og ikke svare på fordi det for mange er et privat anliggende.

I matrisen ser vi at noen har hoppet over et spørsmål eller to. Dette kan være bevisst, men det kan og være fordi det er mange firkanter og mange spørsmål som gjør det lett å hoppe over en linje eller skrive svaret på feil linje.

Det er og lite forpliktende å svare på et spørreskjema. Mange kan ha svart uten å bry seg om at det de svarer er sant. Dette kan være tilfellet når vi ser at noen har krysset av samme verdi på alle spørsmålene i matrisen. Noen ganger kan det være forskjeller på svarene og det respondentene faktisk mener. Dette kan være fordi de har egeninteresse og dermed har noe å vinne på å lyve (Jacobsen, 2018). Vi velger å tro at vår undersøkelse ikke kan gi fordeler til noen ved å lyve. Andre ting man må være obs på i forhold til reliabilitet er feilkoding, lav statistisk kunnskap og at det kan være andre enn den som egentlig skulle svare som har svart. Det siste kan vi ikke sjekke ut, vi kan bare vite at det er en svakhet med metoden.

3.2 Kvantitativ metode og spørreundersøkelse

Når man samler inn data kan man og velge mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Vi har som tidligere nevnt valgt å bruke kvantitativ metode og spørreundersøkelse. Denne metoden har som et grunnleggende utgangspunkt at den sosiale virkeligheten kan måles ved hjelp av metoder og instrumenter som kan gi oss informasjon i form av tall. Opplysninger om sosial virkelighet kan da behandles ved hjelp av statistiske teknikker. Dette er i motsetning til kvalitativ tilnærming, som tar utgangspunkt i at virkeligheten er for kompleks til å reduseres til tall, og at man derfor må samle informasjon i form av ord som åpner for mer nyanserikdom (Jacobsen, 2018).

3.2.1 Spørreundersøkelse

Spørreundersøkelse brukes ofte til å samle inn kvantitative data. For å kunne gjøre en god datainnsamling med spørreskjema, må det vi ønsker å måle konkretiseres og spørsmålene må utformes så korrekt som mulig slik at ikke spørsmålsutformingen skaper uønskede resultater. Presise spørsmål med presise og avgrensede svaralternativer er viktig. I spørsmål om byggear, renovering og inntekt har vi ikke laget kategorier. Dette ser vi i etterkant at vi burde gjort. Det vil ha liten betydning for resultatene men det gir oss merarbeid i forhold til analyse av dataene. Videre må svaralternativene være utfyllende, dvs. at alle relevante svar må listes opp

og kategoriene må være gjensidig utelukkende, dvs. ikke overlappe hverandre. Det er også viktig å tenke gjennom hvordan vi vil gjennomføre spørreskjemaundersøkelsen; personlig intervju, telefonintervju eller ved å sende ut skjema via post eller mail. Alle har positive og negative sider. Vi har valgt å sende ut skjema i posten. Når man skal sende ut en spørreundersøkelse må man velge hvem som skal svare på den. Av rent praktiske grunner er det ofte vanskelig å spørre alle. Vi må derfor gjøre et utvalg som vi mener er så representativt at vi kan generalisere fra utvalget til alle enhetene (Jacobsen, 2018). Faren med å bruke spørreundersøkelse er at mange kan velge og ikke svare på den, frafallet kan være skjevt slik at noen grupper ikke kommer med i undersøkelsen. Svarene påvirkes av måten spørsmålene er formulert på, hvilke svaralternativer som er tilgjengelig og hvilke rekkefølge spørsmålene kommer. Dette kan lede til et svar som mer er et resultat av undersøkelsen, enn måling av hva folk mener. Dette skal vi se mer på nedenfor.

3.2.2 Fordeler med kvantitativ metode

Fordeler med kvantitativ metode er at den er standardisert. Dette gjør at det blir lettere å behandle mye informasjon ved hjelp av dataprogrammer. Store mengder informasjon kan effektivt reduseres til variabler og samvariasjoner kan avdekkes gjennom statistiske analyser og enheter kan grupperes og omgrupperes fort og enkelt. God struktur for analysen gir en oversikt over informasjonene som gjøre det enklere å se det store bildet. Det at vi kan beskrive et gitt fenomen relativt presist er en fordel med kvantitativ metode. Fordelingen av svar på spørsmål kan beskrives eksakt i prosent eller antall, og med en kjent grad av usikkerhet kan vi generalisere disse funnene til alle vi ønsker å uttale oss om. Vi vil og kunne si mye om variasjoner og sammenhenger mellom ulike forhold. Metoden gjør det lettere å strukturere informasjon og å trekke fram hovedtrekk; det typiske, det vanlige og avvikene fra disse normaltilfellene. På grunn av standardisering vil kvantitativ metode gjør det mulig å samle inn store mengder data uten at det blir dyrt og tidkrevende. Dette øker og mulighetene for å generalisere fra respondentene til alle de vi er interessert i å uttale oss om. Vi kan si at denne type undersøkelser har en høy ekstern gyldighet.

Når man bruker kvantitativ metode har man en avstand til respondentene. Det utvikles ingen personlige bindinger og den enkelte respondenten er bare ansiktsløs enhet. Dermed styrkes fokuset på de mer generelle, ofte upersonlige forholdene som er det er mest interessante i slike undersøkelser. Avstand kan gi en lav forståelse for det fenomenet som egentlig undersøkes, og det kan føre til en virkelighetsfjern studie. Det er forskeren som definerer

virkeligheten og man kan aldri være sikker på om respondenten svarer ut fra samme virkelighetsbilde. Avstand kan være både en fordel og en ulempe. Valg av problemstilling og det man skal undersøke vil påvirke om man velger kvalitativ eller kvantitativ metode. Kvalitativ metode gir mindre avstand til respondenten, men har da andre ulemper (Jacobsen, 2018).

3.2.3 Ulemper med kvantitativ metode

De største farene med kvantitativ metode er at den kan være virkelighetsfjern og rigid. Metoden er designet for nå mange enheter på en kostnadseffektiv måte, kan den ikke være for kompleks og det kan derfor gi et overfladisk preg på undersøkelsen. Det kan kun måles enkle forhold og det er vanskelig å gå i dybden. Med rigiditet menes at innsamlingen av kvantitative data ofte følger en sekvensiell prosess, man må følge et sett av faser. Å endre datainnsamlingsmetode, problemstilling ol. underveis vil ofte vil svært kostbart og kan i mange tilfeller ødelegge troverdigheten til undersøkelsen.

Det at vi ønsker å spørre så mange er en av grunnene til at vi har valgt kvantitativ metode og spørreundersøkelse. Det gjør at vi kan nå mange på en effektiv måte. Vi mener om tema og problemstillingen egner seg for spørsmål som kan stilles i et spørreskjema. Spørsmålene kan lett standardiseres og mange av de variablene vi ønsker å se på kan på en enkel måte hentes inn i et spørreskjema. I tillegg er det et tema og språk som er kjent, det er enkle og forholdsvis upersonlige spørsmål og det er lett å forklare formålet med spørreundersøkelsen. Noen av spørsmålene kunne det vært fint og fått utdypet mer, noe vi hadde oppnådd hvis vi heller hadde valgt kvalitativ metode. Men da hadde vi mistet antall respondenter. Som nevnt tidligere ville bruk av kvalitativ metode og fått frem flere variabler som påvirker valg av i forhold til boligplanlegging. Nå er det vi som har valgt hvilke variabler som kan bety noe. Bruk av spørreskjema er og evaluert i kapittel 3.2.1.

3.2.4 Valg av populasjon

Hvem vi ønsker å undersøke og hvem vi ønsker å uttale oss om kalles ofte den teoretiske populasjonen. I vårt tilfelle er det innbyggerne i de to kommunene. Men vi kan ikke spørre alle i denne gruppen, vi har derfor valgt et en avgrensning der vi spør innbyggere i tre ulike aldersgrupper. Dette er den faktiske populasjonen; innbyggere på 55 år, 62 år og 70 år. Vi har valgt å spørre alle innbyggerne i Birkenes kommune og Froland kommune i disse aldersgruppene. Informasjon over hvem dette er har vi fått fra skatteetaten.

Tabell 3-1 Antall personer i de ulike aldersgruppene i kommunene

	70 år (1949)	62 år (1957)	55 år (1964)
Birkenes	44	58	58
Froland	44	62	92
Totalt	88	120	150

Vi sendte ut spørreundersøkelsen til 358 innbyggere, ovenfor ser dere fordelingen på alder. Grunnen til at vi har valgt ut aldersgruppene 55, 62 og 70 år er mange. For det første er det disse aldersgruppene som i ulik grad vil trenge kommunale omsorgstjenester etter hvert som tiden går og det blir flere eldre. Vi har og spurt disse aldersgruppene fordi vi antar at de på ulik måte har endret livssituasjon som gjør at de kan ha begynt å tenke endring i forhold til boligsituasjon. De som er 55 år har kanskje barn som har, eller er på vei til å flytte ut. De kan ha store eneboliger som de ikke trenger lenger. De som er 62 år kan ha blitt pensjonister, eller er på vei inn i en pensjonstilværelse. Og de som er 70 år har kanskje begynt å kjenne på kroppen at den boligen de bor i gi utfordringer pga. utfordringer med helsa grunnet alderdom. Vi tenker at mange i de ulike aldersgruppene av ulike grunner gjør valg i forhold til bolig som kan påvirke alderdommen. Det er og interessant og se om det er noen forskjeller mellom aldersgruppene. Vi har og valgt å ta med en del variabler som kan være med å forklare evt. forskjeller uavhengig av aldersgruppe. Disse variablene er:

- Alder
- Utdanning
- Yrke/inntekt
- Eierstatus
- Kjønn
- Sivil status

3.3 Svarprosent

Når vi sender ut en spørreundersøkelse kan man ikke regne med at alle svarer, det vil ofte være frafall. Det kan være frafall på hele undersøkelsen og på deler av undersøkelsen. Når vi snakker om frafall for hele undersøkelsen, benytter vi ofte begrepet svarprosent. Den kan beregnes ut fra en formel der man tar totalt antall enheter som har svart og deler på totalt antall enheter i opprinnelig utvalgt og ganger med hundre. Det kan være mange grunner til frafall. En av grunnene kan være at vi får ikke tak i de personene som står på utvalgslisten. En annen årsak kan være at vi får tak i personene men de gidder ikke svare eller de vil ikke svare, noen ganger kan de ikke svare. Det er derfor viktig å være bevisst på hvordan vi kan øke svarprosenten. Vi ønsker jo å få flest mulig svar for å øke validiteten og reliabiliteten på resultatene (Jacobsen, 2018)

Vi sendte ut 358 undersøkelser, og vi har fått 155 svar. Dette er en svarprosent på 43 %. Vi fikk 5 konvolutter i retur pga. feil adresse, vi har derfor regnet svarprosent med utgangspunkt i 353 respondenter. Vi fikk 10 svar etter at svarfristen var gått ut og et svar vi ikke valgte å ta inn fordi det var krysset av i «hytt og vær». I tillegg vet vi at noen vi sendte til er syke eller innlagt på institusjon og dermed ikke i stand til å svare på undersøkelsen. Vi er fornøyde med antall svar vi har fått inn. Selv om svarprosenten er lite tilfredsstillende ifølge teorien (Jacobsen, 2018), er det nok svar til å kunne jobbe videre med analyse.

Det er flere tiltak man kan gjøre for å øke svarprosenten; personalisering av spørreskjemaet, der respondentens personalia brukes, purrerunder og anonymitet. Det er og viktig å informere om undersøkelsens nytte, hva den skal brukes til. Jo bedre et informasjonsbrev klarer å formidle en hensikten med undersøkelsen, desto færre vil antagelig nekte å svare. Lengden på spørreskjemaet kan og ha betydning for svarprosenten. Jo lengre og mer komplisert et spørreskjema er, desto lavere svarprosent må vi regne med. En god regel er å holde skjemaet så kort som mulig. Noen benytter seg og av belønninger for å øke svarprosenten, jo høyere belønning jo større svarprosent (Jacobsen, 2018).

Vi har gjort noen valg som vi håper har vært med på å øke vår svarprosenten. Vi har valgt å sende undersøkelsen ut i posten i papirform, med link til spørreundersøkelsen på nett der de som ønsker kan svare. Dette fordi vi antar at det er stor variasjon i denne aldersgruppen med tanke på bruk av data. Vi ønsket at flest mulig benyttet seg av linken da det ville gjøre etterarbeidet lettere, men vi fikk kun 5 svar direkte på linken. For å få flest mulig til å svare

benyttet vi oss og av personalisering av spørreskjema, der vi sendte det spesifikt til en respondent med navn og adresse. I tillegg sendte vi ut spørreskjema i konvolutter med kommunevåpen logo noe vi mente ville gi respondenten en tettere relasjon til undersøkelsen. Selv om vi brukte navn når vi sendte ut spørreskjema, vil svarene bli anonymisert, noe som er viktig for svarprosenten. Dette og andre ting informerte vi om i et informasjonsskriv som ble sendt ut sammen med undersøkelsen. (Vedlegg 1). Vi sendte og med frankert svarkonvolutt for de som ønsker å svare på papir, sende ut purring etter en uke og markedsførte undersøkelsen i lokalavis for å få flest mulig svar. Vi har og jobbet med å stille så få spørsmål som mulig.

3.4 Forskningsetikk

Samfunnsvitenskapelige undersøkelser har konsekvenser, både for de som blir undersøkt og for samfunnet. Forskeren har plikt til å tenke nøye gjennom hvordan forskningen kan påvirke dem det forskes på, og hvordan forskningen vil bli oppfattet og brukt. Dette stiller alle som vil gjennomføre studier, overfor noen etiske dilemma. Det er hele tiden viktig å vurdere de valg man gjør ut fra etiske prinsipper. I samfunnsvitenskapelig metode er den etiske utfordring ofte knyttet til metode, for eksempel om vi ønsker å skjule hensikten med undersøkelsen. Årsaker til dette kan være at hvis respondentene vet at de blir forsket på kan det være en trussel mot undersøkelsens pålitelighet, eller de opptrer annerledes av forskjellige grunner, kanskje ikke de vil vise sitt sanne jeg. For å unngå slike uønskede effekter kan det være fristende å skjule undersøkelsens hensikt.

Utgangspunktet for forskningsetikk i Norge har tre grunnleggende krav; informert samtykke, krav på privatliv og bli korrekt gjengitt. Informert samtykke innebærer at den som undersøkes må være i stand til selv å bestemme om han eller hun vil delta, det må være frivillig og det må gis full informasjon som er forståelig. Krav om privatlivet er viktig. De som undersøkes skal ha en frisone i livet som ikke nødvendigvis skal undersøkes. Her må man tenke på hvor følsom den informasjonen som samles inn er? Hvor privat er informasjonen og hvor stor mulighet er det til å identifisere enkeltpersoner ut fra data? Man har alltid meldeplikt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) og det må oftest søkes om godkjenning for å få sende ut undersøkelser. Til slutt er det et viktig krav at data presenteres riktig. Det må ikke tas ut av sin sammenheng og man må ikke forfalske data.

Hvis man forsker for en oppdragsgiver eller i egen organisasjon, kan det oppstå etiske utordringer mellom forsker og oppdragsgiver, eller mellom forsker og organisasjonen. Det kan oppstå etiske dilemma i forholdet mellom forsker og samfunn. Det er viktig at forskeren ikke tar parti eller legger opp forskningsopplegget for å bevisst å få fram et spesielt resultat. På en annen side skal heller ikke noen legge seg opp i hva det blir forsket på. Forskning er en nøytral aktivitet, og i prinsippet skal det kunne forskes på alt (Jacobsen, 2018).

I forhold til vår oppgave vurderer vi at vi ikke undersøker et kontroversielt tema som respondentene ikke ønsker å svare på. De fleste data vi ønsker å samle inn er lite sensitive, bortsett fra det med inntekt. Underveis i arbeidet har vi fått en forståelse for hvor viktig det er med god forskningsetikk. I forhold til den metoden vi har brukt ser vi hvor lett det er å forfalske data, f.eks. sette inn svar der noen ikke har svart, eller sette inn svar som ikke er sanne. Hadde vi hatt oppdraget for noen som var ute etter bestemte resultater ser vi at det nok er lett å bli påvirket både spørsmålsformulering og håndtering av data.

3.5 Fremgangsmåte

For å gjøre en undersøkelse må det gjøres en del forberedelser og etterarbeid. Vi startet med å finne tema og problemstilling. Så laget vi spørreundersøkelsen og informasjonsskriv. Alle empiriske undersøker som innebærer behandling av personopplysninger, skal meldes til Norsk senter for forskningsdata. (NSD). Dette gjelder både for anonyme og ikke anonyme data (Jacobsen, 2018). Vi sendte søknad til NSD for å få godkjent spørreskjemaet vårt. Når vi fikk dette godkjent sendte vi søknad til skatteetaten for å få navn og adresse til de vi ønsket å sende ut undersøkelsen til. Vi har som tidligere nevnt sendt ut undersøkelsen i papirform. Vi sendte den i posten, med svarfrist på tre uker. Vi sendte ut puring en gang. Etter hvert som vi fikk inn svar, la vi dem inn i SurveyXact, som er det dataverktøyet vi bruker for å registrere innsamlet data på et sted.

4 Reform perspektivet

Offentlig sektor er en arena der offentlige valg tas for å oppnå et kollektivt formål. Det skiller seg fra privat sektor og dette skillet går først og fremst på eierskap og mål. Det offentlige har et kollektivt eierskap og sosiale formål, mens det private har et individuelt eierskap og formålet er profitt (Boviard & Loeffler, 2016).

Vi antar at norske kommuner er den delen av offentlige sektor de fleste innbyggere har nærmest forhold til fordi det er der vi bor. Kommunen har en særlig sentral stilling i samfunnet. Som tidligere nevnt, har kommunesektoren opplevd en nærmest sammenhengende vekst siden 2. verdenskrig. Denne utbyggingen har vært en del av velferdstilbudet. Offentlig velferd gjøres tilgjengelig til den enkelte via kommunene, og innbyggerne er avhengige av at den er velfungerende. Kommunene reorganiserer seg som aldri før. Det har vært mange mislykkede reorganiseringsprosjekter, men i kommunene råder en optimismen (Øgård, 2014).

4.1 Trender i offentlig sektor

Trendene vi ser i offentlig styring har endret seg over tid. I etterkrigstiden ble byråkratiet bygd opp, og fram mot 1980 tallet snakket vi om Public Administration, (PA) der velferdsstaten var full leverandør av tjenester. Sentralt i tanken om velferdsstaten ligger oppfatningen om at det offentlige har et primæransvar for alle innbyggerne sin velferd. Det baserer seg på skatteinntekter og omfordeling av goder. Systemet er bygd på individuelle retningslinjer og familien er mindre viktig som velferdsforsørger. Utover 1980- og 1990 tallet går dreiningen mot et velferdssamfunn (Øgård, 2014). Det som trigget denne endringen var i hovedsak finanskrisen som tvang staten og kommunene til å drifte mer effektivt. Målet var å få mest mulig velferd for hver krone (Boviard & Loeffler, 2016). Staten har tatt på seg for mange oppgaver og den kan ikke lenger være full leverandør av tjenester. New Public Management (NPM), er en ny trend som inntar norske kommuner. NPM står for mer tro på ledelse, mer bruk av indirekte kontroll og mer fokus på innbyggere. En gikk fra en regelstyrte byråkratisk offentlig ledelse, til valgfrihet, fokus på effektivisering og privatisering. Utover 2000 tallet har enda en ny trend innhentet oss; New Public Governance. (NPG). Her er fokuset på nettverksbasert oppgaveløsning, partnerskap, tilrettelegging og engasjement av innbyggere. Et annet ord som brukes om dette er samskaping (Øgård, m.fl. 2014). Det var presset fra eksterne aktører, både politiske, økonomiske, sosiale, teknologiske, miljømessige og juridiske som har trigget denne endringene. Disse faktorene endret seg, folk ble f.eks. mer

opptatt av miljø, livskvalitet, helse og utfordringene i forhold til pensjonskostnader pga. flere eldre øker (Boviard, Loeffler, 2016).

Forskjeller i offentlige trender kan illustreres som i figuren nedenfor:

	Law Driven	Service driven	Citizen driven
Goal:	Legal conformity	Comperhensiveness	Community quality of life
Perspecktive:	State	Public/private service providers	Civil soceiety
Control mechanism:	Hierarchy	Market	Networks
Logic:	Legal	Managerial	Political
Modell:	PA	NPM	Governance (NPG)

Figur 4-1 Trender i offentlig sektor (Boviard, Loeffler, 2016, s.20)

Disse endringene fra, PA, NPM og NPG har og blitt kalt endring fra kommune 1; kommunen som myndighet, til kommune 2; kommunen som serviceleverandør, og til kommune 3; kommunen som arena for samhandling (Andersen, m.fl. 2018).

Vi kjenner igjen disse trenden i utviklingen av eldreomsorgen og dermed og i boligplanlegging for eldre. Nedenfor presenterer vi de tre trendene som er nevnt over. De blir kalt styringsparadigmer og de er med på å forklare reformene i offentlig sektor.

4.2 Styringsparadigmer

«Med styringsparadigmer mener vi et sammenhengende sæt av forestillinger om, hvordan den offentlige sektor kan og skal organiseres, styres og ledes.» (Andersen, m.fl. 2017, s.9).

Flere styringsparadigmer kan være i spill samtidig. Da kan hver av dem være dominerende i ulike deler av offentlig sektor og hos ulike aktører.

Styring av offentlig sektor er viktig, fordi styring angår vilkårene for produksjon av velferdsservice og samfunnsmessige regulering, arbeidsforhold og tusenvis av offentlige

ansatte. Det gir muligheter for at politikere kan nå deres målsetninger og samfunnets muligheter til å tilpasse seg nye forhold både ute og hjemme.

Når man ser tilbake på utviklingen er det liten tvil om at ulike styringsparadigmer har påvirket offentlig sektors utvikling fra andre verdenskrig og frem til i dag. Styringsparadigmer gir føringer til den måten offentlig forvaltning driftes og utvikles, det påvirker samspill med omgivelsene og den måten ledere og medarbeidere prøver å skape forbedring i hverdagen. Det skapes da muligheter for både institusjonelle endringer og mer spesifikke styring- og ledelses endringer. Dette vil igjen påvirker aktørenes konkrete forsøk på å bedre den offentlige sektor innsatts i den daglige forvaltningspraksis og i møte med innbyggere, virksomheter og andre interessenter (Andersen, m.fl. 2017).

Nye styringsparadigmer kommer ofte som følge av kritikk av de problemer som oppstår med eksisterende styringsparadigmer. Mange styringsparadigmer gir ofte mange positive effekter i starten. Når det svinger for langt ut i en retning, som en pendel, svinger den tilbake eller i en ny retning. En annen drivkraft til endring i styringsparadigmer er samfunnsutviklingen som stadig stiller nye krav og gir nye muligheter for offentlig sektor. Skal et nytt styringsparadigme slå gjennom må det få støtte av den politiske og administrative ledelsen. Det er og viktig å huske på at et nytt styringsparadigme sjeldent fører til at det gamle plutselig forsvinner. De kan sameksistere over tid og det kan da skapes hybrider, hvor elementer fra forskjellige styringsparadigmer smelter sammen (Andersen, m.fl. 2017).

4.2.1 Byråkratimodellen- Old Public Administration- tradisjonell offentlig forvaltning.

Før byråkratiet ble innført var tilfældigheter og korrupsjon ofte en del av styringsformen, den var ikke særlig demokratisk eller effektiv. Byråkratiet kom som et motsvar på dette og ble bygd opp etter andre verdenskrig. Det handlet om å finne de universelle administrative prinsipper som sikre en effektiv utførelse av lover og politikk som ble vedtatt av politikere. Det ble en styringsform som hjalp politikere til å nå deres målsetninger. Politikken handlet om å sette retning, mens administrasjonen skulle komme best, billigst og raskest mulig i denne retningen.

I boken offentlige styringsparadigmer (Andersen, m.fl. 2017) hevdes det at byråkratiet henger sammen med profesjonsstyring. Byråkrati handler om bruk av formelle regler og hierarkiske organisasjonsformer, profesjonsstyring handler om å legge beslutningene hos faggruppene

som har spesialisert teoretisk kunnskap på et område. Politikere realiserte sine mål gjennom byråkratiet og/eller ved en indirekte kontrakt med faggrupper som garanterte for levering av god service. Både makt og status økte hos de som var profesjonelle i ulike faggrupper og organisatoriske hierarkier.

Man kan tenke seg at de beste avgjørelser tas av de som kan faget. Men hvis de profesjonelle ikke har fokus på brukernes behov og mer fokus på egne behov og ønsker kan dette føre til et velferdstap. I Norden og Norge har ikke dette vært noe stort problem fordi de ulike profesjonene har vært en del av det offentlige byråkrati, noe som stiller dem i en svakere posisjon (Andersen, m.fl. 2017).

Byråkratiet forventes å ha en nøytral holdning. Både i forhold til implementering av politiske mål og i forhold til verdier i omverdenen. Det legger stor vekt på lovlighet og lojalitet til systemer. Typisk for byråkratiet er:

- Skille mellom politikk og administrasjon
- Hierarkisk styring basert på sentralisert kontroll
- Regelstyring
- Horisontal arbeidsdeling

Det var i denne tiden Norge bygde opp velferdsstaten, der alle skulle få de tjenester de trengte fra kommunen. Det ble bygd opp aldershjem og etter hvert sykehjem som avlastet familien fra omsorgsoppgaver. Det var en lav terskel for å få de tjenestene man selv mente å ha krav på. Ofte kunne alder i seg selv være god nok grunn til å få sykehjemsplass, selv om personen kunne klart seg hjemme. Politikerne og administrasjonen hadde mye av kontrollen også i omsorgssektoren og drifte og tjenestetildeling ble derfor mer regelstyrt enn individuelt behovsstyrt.

Man kan se for seg at det vil være vanskelig å styre et samfunn uten at det gjøres av politikere, der politikernes beslutninger fordeles til et hierarki eller administrasjonen, der avgjørelser tas av profesjonelle med høyt grad av autonomi. Men kritikken av profesjonsbasert byråkrati vokste i 1970- og 1980 årene. Fagprofesjoner fikk for stor makt, de lyttet ikke til innbyggernes behov og politiske målsetninger. Det ble kritisert for å være stivbeint. Regelstyring og hierarki gjør at ting kan virke firkantet og langtekkelig. Spørsmålet

er om regelstyring er hensiktsmessig? Regler kan føles som unødvendig og tidkrevende for noen, men som nødvendige for andre, f.eks. i forhold til rettsikkerheten og likebehandling. Byråkratiet gav og offentlige ledere begrenset frihet i forhold til å håndtere penger, personale og avtaler på en fleksibel måte, noe som ikke førte til best mulig oppgaveløsning. Det at det offentlige hadde en viss form for monopol som førte til at de offentlige tjenestene ble driftet ineffektivt og dyrt ble kritisert. Mangel på konkurranseutsetting gjorde at tjenestene ikke utviklet seg i riktig retning. Kritikken av byråkratiet banet vei for framveksten av NPM (Andersen, m.fl. 2017).

4.2.2 New Public Management (NPM)

NPM er et brytningspunkt når det gjelder styring av offentlig sektor. NPM er en samlebetegnelse på det omstillings- og fornyelsesarbeidet som har inntatt den offentlige sektor på 1990 tallet. Det startet som en benevnelse på uavhengige ideer om hvordan man kunne reformere den offentlige sektor, som blir mer effektiv og kostet mindre. Den ble først brukt av Christopher Hood. Han sammenfattet NPM i syv fellestrekk:

- Direkte og profesjonell ledelse i offentlig sektor.
- Egne kriterier for å måle ytelse.
- Økt fokus på å måle hva som kommer ut av offentlig sektor. (Output).
- Mindre og mer desentraliserte enheter.
- Mer konkurranse.
- Bruk av styringsverktøy hentet fra privat sektor.
- Større disiplin og sparsommelighet i forhold til bruk av ressurser

(Andersen, m.fl. 2017).

Det skilles ofte mellom to hovedelementer i NPM. Det ene er markedstiltak; som privatisering, nye selskapstyper, outsourcing og økt bruk av brukerbetaling. Den andre er ledelsestiltak som satt økt fokus på serviceledelse, økonomistyring, kvalitetsstyring, teamledelse, strategisk ledelse og entreprenørledelse. Det ble ikke lenger en selvfølge at fagprofesjoner skulle lede, et godt eksempel her er legers rolle i ledelse av sykehus, den var tidligere en selvfølge men har etter hvert blitt svekket (Andersen, m.fl. 2017).

I Norden ser vi spesielt tre hovedtendenser som et resultat av NPM; et mer brukerorientert forvaltningsapparat, tydeligere skille mellom politikk og administrasjon og en tydeliggjøring

av lederrollene. Kommune stod ovenfor en raskere endring og større kompleksiteter enn før, f.eks. det at antall eldre vil øke. Kommunene eksperimenterte med bedrifts- og markedsøkonomiske elementer. Målet var å forbedre politisk oversikt og styring, oppnå effektivitetsgevinster, kostnadseffektivitet og produktivitet og å bli mer brukerorientert. En går fra hierarkisk og regelstyrt offentlig forvaltning til en mer markedsorientert tenkemåte (Øgård, 2014). Øgård har laget en oversikt over tre hovedtendenser med NPM og hva hvert av de tre elementene innebærer.

NPM	Tro på ledelse	Lederne blir gitt muligheter til å lede gjennom utstrakt bruk av desentralisering og delegering
		Profesjonalisering av lederrollen
		Disiplinering av arbeidsstyrken gjennom produktivitetskrav
	Mer bruk av indirekte kontroll enn av direkte autoritet i form av:	Privatisering/fristilling av kommunale virksomhet
		Prestasjonsbasert belønningssystem
		Fokus på kvalitet/kvalitetssikring
		Delegering av ansvar og myndighet
		Målstyring/resultatstyring
		Vektlegging av marked og kontrakter
		Konkurranseseksponering
		Benchmarking
		Evaluering
	Bruker/borger fokus i form av:	Brukervalg/valgfrihet
		Rettighetslovgivning
		Citizen Charter/service – garantier
		Voucher/Penger følger brukeren
		Borger – bruker undersøkelser
		Brukerstyrer
		Borger- brukerpaneler/høringer
Elektronisk service		
IT demokrati (Cyber democracy)		
Folkeavstemninger		

Figur 4-2 Tre hovedtendenser i NPM (Øgård, 2014, s. 29).

NPM tanken hadde mer tro på ledelse. Det ble stilt større krav til resultater, måloppnåelse og mellommenneskelige relasjoner. Lederne ble mer synliggjort ved at man delegerte makt og myndighet fra politiske til administrative styringsnivåer og videre fra administrativt

toppnivå/rådmannen til virksomhetsledere. Dette var en mer flat struktur og ble kalt tonivåmodellen. Det man kan kalle institusjonsstyring via politiske utvalg ble avvirket.

Før var det vanlig med overvåkning, regler og rutiner, med NPM ble det mer bruk av indirekte kontroll i styring og forvaltning. Det ble lagt mer vekt på markedet, kontrakter, konkurranseeksponering og alternative driftsformer, for å unngå sløseri og for å skape motvekt til egeninteresse hos offentlige ansatte. Benchmarking ble brukt som et redskap for indirekte styring, kvalitetsforbedring og læring. En kommune kunne for eksempel sammenligne kostnader og kvalitet med en annen kommune.

Med bruker og borger fokusering menes det at det ble lagt mer vekt på økt innflytelse og medvirkning fra innbyggerne. Det understreker forvaltningens ansvar for innbyggere på samme måte som i det private der man snakker om håndtering av kunder, kundetilfredshet mm. Det oppstår nye kommunikasjonskanaler mellom brukere og politikere, som brukerundersøkelser og brukerstyrer. Det blir og mer bruk av selvbetjening.

Man kan se flere trekk av NPM i omsorgssektoren på 1980- og 1990 tallet og frem mot år 2000. Det ble mer fokus på effektivitet og gjennom sykehjemsreformen fikk kommunene ansvar både for hjemmetjenester og sykehjem, og måtte ta stilling til hvordan de skulle organisere tjenestene slik at de ga størst samlet effekt. Dette førte til at veksten i omsorgstjenester skjedde i hjemmetjenester og det ble bygd flere omsorgsboliger (Meld. St. 29). I tillegg kom det en fremvekst av private tjenesteleverandører som private sykehjem og etter hvert private hjemmetjeneste tilbud, både til sykepleieroppgaver og praktisk bistand. Kommunene begynner å sammenligne seg med hverandre, spesielt i forhold til kostnader til bruk av personalet i forhold til antalla brukere. Det ble startet opp med tidsregistrering for å kunne gjøre slike sammenligninger. Dette fokuset på effektivitet ble hentet fra privat sektor. Vi ser og at det dukker opp brukerundersøkelser, brukerutvalg, fokuset på systematisk kvalitetsarbeid øker og det blir mer frihet til ledere under en viss politisk og administrativ kontroll.

Kritikken av NPM har vært flere. En av dem har vært at det ikke nødvendigvis er likheter mellom offentlig og privat sektor. I hvilke grad kan man faktisk snakke om allmenngyldige ledelsesprinsipper som kan benyttes på tvers av sektorer og tjenesteområder? Det kan være vanskelig å implementere universelle ledelsesprinsipper med utspring fra det private inn i en

offentlig organisasjoners institusjonelle særtrekk. Det kan og være vanskelig å skille ledelse fra fag. En generell fokus på ledelse og nedtoning av det faglige over tid, kan føre til en reell risiko for at tjenestetilbudet blir dårligere (Øgård, 2014). NPM er og kritisert for ikke å ha levert de resultater som ble lovet. Flere mente og at NPM hadde en snever styringstenking, der kun en bestemt aktør; den offentlige leder, skulle følge en bestemt målsetning som var økt effektivitet, ved hjelp av styringsverktøy hentet fra privat sektor. Disse styringsverktøyene var ikke gode nok i en verden som preges mer og mer av åpenhet og fokus på fellesskapet. Nok en gang ser vi at kritikk av et styringsparadigme fører til et nytt. Det nye styringsparadigmet het New Public Governace (NPG). Det at NPM har stort fokus på innsparing og effektivitet ble og kritisert. De eneste det offentlige ble evaluert på var effektivitet og det ble mindre fokus på rettssikkerhet, liket og sosiale forhold (Andersen, m.fl. 2017).

4.2.3 New Public Governance (NPG)

NPG er en betegnelse på et nytt styringsparadigme som et stigende antall forskere har sett som en mulig avløser av, eller et viktig supplement til NPM. Det er et begrep som prøver å kombinere en rekke nye empiriske tendenser i konstruksjon av nye styringsparadigmer. Det fokuserer på muligheter til å erstatte hierarkisk og markedsbasert styring med nettverksstyring basert på samarbeid mellom gjensidig avhengige offentlige og private aktører. NPG bygger på governance- forskningen som vokste frem på 1990 tallet. Den bygger på en grunnleggende oppfatning av at formelle politiske institusjoner og styring bare har en begrenset rolle i styringen av samfunnet og økonomien. Governance har fokus på at formelle og uformelle prosesser som involverer flere aktører formulerer og realiserer felles målsetninger,

Bakgrunnen for utviklingen er at samfunnet har blitt differensiert i autonome sektorer, institusjoner og organisasjoner. Resultatet av dette er stigende fragmentering av den offentlig styringen. Dette kan vanskeliggjøre kommunikasjon, koordinasjon og tverrfaglig problemløsning. Denne utfordringen har blitt forsterket i NPM som har gitt det private mange oppgaver (Andersen, m.fl. 2017).

Løsningen er ifølge NPG at man i offentlige organisasjoner skal jobbe sammen om å løse problemer og utfordringer. Det er viktig å erkjenne at det er en avhengighet mellom partene og at nettverkssamarbeid også går ut av offentlig sektor og involverer flere samfunnsaktører. Styring gjennom privat og offentlig samarbeid i nettverk og partnerskap, sees på som et alternativ til både tradisjonell byråkratisk styring med hierarki og markedsmodellen/NPM.

Dagens problemer er mer ondartede og uregjerlige, dette løses ifølge NPG med at relevante og berørte parter samarbeider og at dette kan skape mer innovative løsninger. Denne «bottom up» tankegangen kan og påvirke de mål og beslutninger politikere tar, og det kan lettere gi mening og eierskap hos befolkningen til politikernes overordnede målsetninger, politikk og strategi.

NPG legger mer vekt på ressursmobilisering og ressursutveksling enn på effektiv ressursutnyttelse som allerede er vurdert til å være optimalisert. Ressursmobilisering kan skapes gjennom tillitsbasert styring og ledelse, som bringer de lokale institusjoner og medarbeideres erfaringer, motivasjon og faglighet på banen.

NPG har og blitt sett på som synonymt med samproduksjon og samskaping. Samproduksjon handler om innbyggernes bidrag til produksjon av egne og andres velferd service, og samskaping er betegnelsen for en prosess der to eller flere aktører fra offentlig og privat sektor samarbeider med mål om å forbedre den offentlige servicen. Dette er et annet ord for samarbeidsdrevet innovasjon (Andersen, m.fl. 2017).

Det som gjør at NPG kan være den rette veien videre for den offentlige sektor er både at den offentlige sektor befinner seg i et krysspress mellom stigende forventinger og mindre ressurser og at ingen enkelt aktør har kunnskap, ressurser og ideer til å løse de store komplekse samfunnsproblemene vi står ovenfor (Andersen m.fl. 2017). Dette kjenner vi igjen i dagens utfordringer i eldreomsorgen der det er store krav fra innbyggerne på tilgang til tjenester og til kvalitet på tjenester. Samtidig, som vi tidligere har nevnt, kommer det en situasjon med økonomiske utordringer og problemer med å få nok faglærte personer til å levere tjenestene. Det jobbes iherdig med å løse disse utordringene ved å tenke nytt. Velferdsteknologi, frivillighet, naboskap, demensvennlige kommuner der man samarbeider med flere aktører er noen av tiltakene som kan hjelpe oss til å møte fremtiden (Meld.St. 15, 2018). Mange av disse tiltakene er i tråd med NPG sin tankegang. Vi finner og NPG tankegangen igjen i Stortingsmelding 29, (2013) der det står at den norske omsorgsmodellen allerede i dag er kjennetegnet av en arbeidsdeling og et nært samspill mellom to store aktører, den kommunale helse- og omsorgssektoren og familie/pårørende. Morgendagens utfordringer reiser spørsmålet om andre aktører bør få større plass og gis flere oppgaver, og om blandingsforholdet mellom offentlige tjenester, familie, frivillige, ideell sektor, brukerstyrte

ordninger, samvirkeløsninger og næringslivet bør endres. Det er og viktig å skape løsninger som gir fleksibilitet i møte med mulige endringer i arbeidsmarkedet (Meld. St. 29, 2013).

Vi ser og i dag konturer av en ny måte å utforme boliger og bofellesskap for eldre. Samarbeid med private utbyggere og kommunen har ført til at det er blitt bygd bofellesskap der de eldre selv styrer hverdagen. Det er mange leiligheter i et bo kompleks som deler både fellesarealer og tjenesteleverandører. De har f.eks. treningsrom, felles stue, vaktmestertjeneste, renholds firma, felles underholdning, turer og andre felles dagtilbud. Dette kan man anta er et resultat av bedre økonomi og bedre helse hos mange eldre. Det kan og være et resultat av at holdninger over tid har endret seg fra at kommunen skal bidra med de tjenestene som hver enkelt trenger til at hver enkelt forbereder alderdommen slik at de kan klare seg mest mulig selv, noe som gir stor frihet og egenmestring. Muligheter til å kjøpe private tjenester som har vokst frem gjennom NPM er en viktig faktor som støtter denne utviklingen.

Det er også noen utfordringer rundt NPG. Denne måten å styre på kan skape komplekse og rotete prosesser, fordi det kan oppstå et virvar av ulike aktører, med forskjellig dagsorden og interesser hos de som skal styre. Et annet problem er at man ikke vet om innbyggere og organisasjoner er interessert i å være med på å skape gode offentlige løsninger sammen. Det at mennesker med ulike ressurser og interesser skal prøve å finne en felles løsning er og en utfordring med NPG. Enkeltindivider kan nyte godt av kollektiv innsats uten å bidra selv. Den siste utfordringen vi tar med her, er at det er vanskelig med demokratisk kontroll av et nettverkssamfunn. Både fordi nettverksbaserte styringsprosesser ofte er lite gjennomsiktige og foregår utenfor det offentliges søkelys, og fordi deltagerne i styringsnettverk ikke er valgt men utpekt. Det kan derfor være vanskelig å vite hvem man skal stille til ansvar hvis ting går galt (Andersen, m.fl. 2017).

5 Sosiologiske perspektiver

I den kvantitative undersøkelsen vi gjør i form av spørreundersøkelse har vi med bakgrunnsvariabler som kjønn, alder, sivilstatus, utdanning, yrkesstatus, inntekt og nåværende boligsituasjon. Vi skal i oppgaven se på om det er trekk ved respondenten som gjør at de velger som de gjør ut i fra sosiologiske perspektiver.

Sosiologi er ifølge Pål Repstad studiet av samfunnet ut fra bestemte perspektiver. Sosiologene leter etter det som er felles for sosialt liv og etter sammenhenger i samfunnslivet på tvers av samfunnsområder (Repstad, 2014).

Sosialisering er: *«Den prosessen der menneske vokser inn i roller og lærer å tilegne seg de normer og ferdigheter som er knyttet til det å leve i samfunnet generelt, og til å handle i samsvar med bestemte roller.»* (Repstad, 2014 s. 54).

I boken Sosiologiske perspektiver beskriver Repstad (2014) to ulike perspektiver på sosial atferd. Det er normperspektivet og valgperspektivet.

5.1 Normperspektiv

Normperspektivet forklarer sosial adferd ut i fra at menneskene handler som de gjør fordi de retter seg etter de normene for handling som er vanlig i det miljøet de lever i. En rolle er et sett av normer og forventninger om hvordan du skal opptre når du er i en bestemt sosial setting. Når først bestemte roller er etablert tenker personen ikke så mye gjennom handlingene sine, men følger det innarbeidete handlingsprogrammet (Repstad, 2014). Dette handler om sosialisering og disiplinering. De uformelle aspektene vil være styrende for hvordan man tenker. Vi er spente på om det vil være en forskjell på normer angående boligplanlegging ut fra alder. En på 55 år og en på 70 år har vokst opp i forskjellige tider og blitt sosialisert inn i ulike normer. Vi har tidligere snakket om at vi har gått fra velferdsstaten til NPM. Kan disse trendene ha påvirket aldersgruppene på ulike vis? Mennesker i vår tid velger mer individuelt og mindre tradisjonsbundet enn før. Tilgang på medier, mobilitet og velstand gjør det mer realistisk å velge enn tidligere da slekt fulgte slekters gang i karrige livsvilkår. Menneske tar egne valg som ikke er formet ut i fra tradisjoner. Samtidig hevder enkelte sosiologer at valgene blir formet av kommersielle krefter.

Ut ifra dette er vår hypotese at den yngre del av befolkningen vi spør, vil bryte med det tradisjonelle og ta sine egne valg i forhold til bolig, uavhengig av familietilknytning til plassen.

Hypotese 1: Yngre er ikke så opptatt av tilknytning til stedet der de skal bo når de blir eldre.

Kritikerne mener normperspektivet fremstiller menneske som viljeløse vesener. De mener at normperspektivet ikke tar hensyn til at menneske aktivt og bevisst vil fremme sine egne mål og interesser.

5.2 Valgperspektiv

Valgperspektivet handler om at innenfor den rammen av valgbetingelser som er tilgjengelige vil menneske gjøre et valg og legge opp en målrettet strategi. Ulike valgbetingelser kan være kulturelle forhold som tradisjoner eller materielle forhold som økonomi. I normperspektivet lar en seg også påvirke av sosiale omgivelser, en da mer ureflektert og direkte. Ved valgperspektivet så er personene mer bevisst sine valg og kalkulerer ulike gevinster og tap før valget tas (Repstad, 2014). Dette perspektivet på sosial adferd er nært knyttet opp til markedstenkning og fremvekst av New Public Management (NPM). I tillegg til offentlige tjenester kom det inn private løsninger. Vi vil anta i undersøkelsen at vi vil se variasjon i svarene etter hvor lenge respondenten har vært en del av velferdsstaten. Vi antar at 70-åringene har høyere forventninger til det offentlige som en full leverandør av tjenester. De er vokst opp i etterkrigstiden og vil velge tradisjonelt i form av at de er en del av en velferdsstat. De yngre aldersgruppene, 62 år og spesielt 55 år, er vokst opp i et velferdssamfunn basert på markedstenkning. De vil derfor være åpne for private løsninger og vil ta mer ansvar selv for sin alderdom.

Hypotese 2: Yngre vil ha mindre forventninger til kommunen som tjenesteleverandør enn de eldre

Hypotese 3: Yngre vil i større grad være villige til selv å betale for en strategisk tilpasning av boligen enn de eldre.

5.3 Utdanning og inntekt

Det er dokumentert sammenhenger mellom utdanningsnivå, materielle levekår og helse. Det er generelt bedre helse og høyere levealder blant personer med høy utdanning.

Sammenhengen mellom utdanning og helse er sterkere enn sammenhengen mellom inntekt og helse i Norge. (Rogne, 2017). Helsegevinsten har økt i samfunnet de siste 30 årene, men den har økt mest hos de som allerede har best helse, de med lang utdanning, god inntekt og som lever i et parforhold. Helsegevinsten har ikke økt like mye for dem med lav utdanning og inntekt. Derfor har forskjellene i helse økt. Det er færre innbygger i Froland med fullført videregående skole eller høyere utdanningsnivå, enn i Birkenes kommune (aldersgruppe 30-39 år). Birkenes kommune ligger på nivå med landsgjennomsnittet (Kommunehelsa statistikk portal, 2019).

Utdanning ser ut til å stadig bli viktigere for det enkelte menneske. Det er først og fremst mennesker med lav utdanning som skyves ut av arbeidslivet og over i uførepensjon. (Repstad, 2014). Ut i fra dette kan vi anta at respondenter i spørreundersøkelsen med høy inntekt vil ha stor kjøpekraft og vil være mer uavhengig av kommunale tjenester i form av omsorgsbolig og helsetjenester. De med høy utdanning og høy inntekt vil antagelig selv ta ansvar for å tilpasse sin bolig til alderdommen eller å selv kjøpe seg en velegnet bolig. I følge tall fra Kommunehelsa statistikk portal er det lavere inntekts ulikhet mellom innbyggerne i Birkenes og Froland enn i landet for øvrig. Det er størst inntektsulikheter i Froland. Store inntektsulikheter i en kommune kan være et tegn på at det er store sosiale helseforskjeller i kommunen (Kommunehelsa statistikk portal, 2019). Personer som står utenfor arbeidsliv og skole har oftere dårligere psykisk helse og mer usunne levevaner enn personer som er i arbeid. De siste 10 årene har andelen av sykemeldte og uføretrygdete vært høyere i Norge enn i andre OECD-land. Mottakere av stønad til livsopphold i alderen 45-66 år er på 22,8 % for hele landet. I Birkenes kommune er det en prosentandel på 28,1 % som mottar stønad. Froland kommune har en prosentandel på 34,0 % (Kommunehelsa statistikk portal, 2019).

Hypotese 4: De med høyest utdanning vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen.

Hypotese 5: De med høyest inntekt vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen.

5.4 Eierstatus

Det norske boligmarkedet er basert på at man skal eie sin egen bolig. Det er vanlig å leie bolig under utdanning og i starten av yrkeskarrieren. Flere studier tyder på at det er en sammenheng mellom helse og eie/leieforhold og funnene viser at de som eier egen bolig har en bedre helse. Samtidig vil det å eie bolig være et uttrykk for et visst ressurs- og velstandsnivå. Dagens kombinasjon av økt antall boligeiere og stigende boligpriser betyr at mange middelaldrende og eldre sitter på høye boligformuer. Som vi tidligere har nevnt er det et politisk ønske at eldre skal bo i egen bolig så lenge som mulig. NOU 1992 konkluderer med at omsorgstrengende skal bruke egen boligkapital til å skaffe seg boligløsninger som er tilpasset deres situasjon, slik at kommunen kan konsentrere seg om selve tjenesteytingen. Det ligger klare forventninger fra politisk hold om at eldre selv bør ta initiativ til å utbedre eller skaffe seg en bolig som møter framtidige behov. I hvilken grad eldre er villige til å bruke sin boligformue til å finansiere utbedring av eksisterende bolig eller flytte til egnet livsløpsbolig er ikke opplagt. Tidligere studier har funnet liten vilje blant eldre til å bruke av boligformuen, og det har historisk sett vært lite flytting blant eldre (Rogne, 2017).

I Birkenes kommune og Froland kommune er de færre personer som leier bolig enn i hele landet for øvrig. Tallet er noe lavere i Birkenes enn i Froland kommune. Tallene er målt i prosentandel for personer over 45 år. Prosentandelen som leier bolig er 11,8 % i hele landet, 11,5 % i Froland og 10 % i Birkenes kommune (Kommunehelsa statistikk portal, 2019).

Vår hypotese er at eier du en bolig vil du ha økt grad av valgfrihet og muligheter til å kjøpe eller tilrettelegge egen bolig for alderdommen. Leier du bolig har du mindre boligkapital og dermed vil det være større sannsynlighet for at de trenger hjelp fra kommunen.

Hypotese 6: De som leier bolig vil ha større forventninger om å få tildelt en kommunal omsorgsbolig enn de som eier bolig

5.5 Kvinner

I klassisk sosiologi har kvinner ofte vært usynlige. Sosiologien har tatt utgangspunktet i mannen som hovedforsørger og latt kvinnen følge sin manns klasse eller lagdelingsposisjon. I nåtidens samfunn tar en utgangspunktet i at kvinner har en egen klasse og lagdelingsposisjon. I praksis havner kvinnene allikevel ofte i samme sosial lag som mannen sin. Det er fordi det er en tendens til å gifte seg med noen fra eget miljø. Det er også en tendens til at kvinner

tjener lavere enn menn i samme yrke. Hovedårsaken til at kvinner har en gjennomgående lavere inntekt enn menn er at de arbeider ofte i yrker med lavere inntekt og jobber også ofte deltid (Repstad, 2019). I undersøkelsen vil vi spørre om sivilstatus. Ut ifra teorien kan vi anta at enslige kvinner vil ha lavest inntekt og minst mulighet til å selv skaffe seg egnet bolig til alderdommen.

Vår antakelse er derfor at kvinner i større grad vil ha et ønske om kommunal bolig.

Hypotese 7: Kvinner vil etterspørre kommunal bolig i større grad enn menn.

5.6 Betydningen av sosial nettverk

I boken sin skriver Pål Repstad om at menneskers sin tilknytning til sosiale nettverk har mye å si for hvor stor etterspørselen blir etter formaliserte velferdstjenester. Der omsorg og pleie blir ivaretatt uformelt går etterspørselen ned. Det er flere trekk ved dagens samfunn som svekker det uformelle omsorgspotensiale i samfunnet. Folk flytter mere nå enn tidligere. Det inngås færre ekteskap, samtidig som det er flere skilsmisser og samlivsbrudd. En svekkelse av uformelle omsorgspotensialer øker etterspørselen etter helse og sosialtjenester. Sosiologenes oppfatning er at et slektsnettverk kan yte mer omsorg enn et nabomiljø. Dette forklarer sosiologene ved at det ikke er knyttet forventninger til gjensidige og bytte til slekt i motsetning til folk som ikke er slekt. Eldre med pleiebehov vil vegre seg for å be naboen for hjelp dersom han ikke føler at han kan gi noe i bytte tilbake. Det at folk flytter mer enn tidligere vil også gjøre at vi ikke alltid kjenner naboene. Kvinner har et større sosialt nettverk enn menn og vil være mer selvstendige enn mannfolk i alderdommen. De har tradisjonelt vært den som steller i hjemmet. Enkelte menn har ikke deltatt i disse aktivitetene og det vil bli vanskelig for dem å ivareta dagliglivets gjøremål dersom de blir enkemenn. De kommer derfor tidligere inn i omsorgstjenestene enn kvinner. Vi ser tilvekst av bokollektiver for eldre rundt om i landet. Her kan de dra veksler av frivillige og andre aktører som kan bidra med omsorg. Vi antar det kan være behov for et slikt samarbeid mellom det offentlige og det private også i våre kommuner i fremtiden.

Hypotese 8: Enslige vil ha et ønske kommunal bolig.

5.7 Samlet oversikt av hypotesene

Nedenfor har vi laget en samlet oversikt over hypotesene. Vi skal teste ut hypotesene i kapittel 7.

Tabell 5-1 Samlet oversikt over hypotesene

Variabler	Hypoteser
Alder	<p><u>Hypotese 1:</u> Yngre er ikke så opptatt av tilknytning til stedet der de skal bo når de blir eldre.</p> <p><u>Hypotese 2:</u> Yngre vil ha mindre forventninger til kommunen som tjenesteleverandør enn de eldre</p> <p><u>Hypotese 3:</u> Yngre vil i større grad være villige til selv å betale for en strategisk tilpasning av boligen enn de eldre.</p>
Utdanning	<p><u>Hypotese 4:</u> De med høyest utdanning vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen</p>
Yrke/inntekt	<p><u>Hypotese 5:</u> De med høyest inntekt vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen.</p>
Eierstatus	<p><u>Hypotese 6:</u> De som leier bolig vil ha større forventninger om å få tildelt en kommunal omsorgsbolig enn de som eier bolig</p>
Kjønn	<p><u>Hypotese 7:</u> Kvinner vil etterspørre kommunale løsninger i større grad enn menn</p>
Sivil status	<p><u>Hypotese 8:</u> Enslige vil ha et ønske kommunal bolig.</p>

6 Hvilke preferanser og forventninger har innbyggerne om egen fremtidig boligstrategi?

Vi har en todelt problemstilling og skal i det følgende belyse den første delen av problemstillingen:

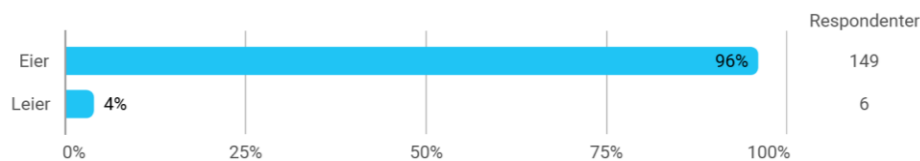
Hvilke preferanser og forventninger har innbyggerne om egen fremtidig boligstrategi?

For å gjøre dette vil vi presentere spørsmålene i undersøkelsen med tilhørende svar.

6.1 Presentasjon av innbyggernes forventninger om egen fremtidig boligstrategi

I spørreundersøkelsen stiller vi først noen fakta spørsmål om boligen respondenten bor i. Så spør vi om hvilke tanker de har om fremtiden i forhold til om boligen er egnet til å bli gammel i. Så går vi over til å spørre om hvilke forventninger de har til levering av tjenester fra kommunen. Vi spør så om hvor de ønsker å bo i fremtiden og hva som er viktig i valg av fremtidig bolig. Til slutt har vi noen personlige spørsmål om alder, kjønn, sivilstatus, yrkesstatus osv.

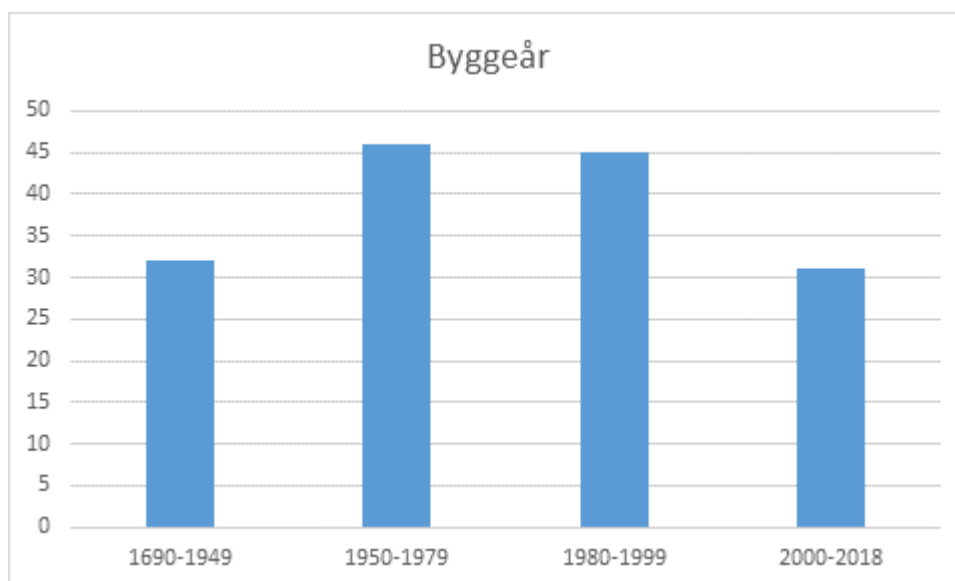
1. Eier eller leier du boligen der du bor nå?

Figur 6-1 Eier eller leier (N=155). (Prosent).

96 % av respondentene svarer at de eier boligen de bor i. Kun 4 % svarer at de leier. Det er et overveldende flertall av våre respondenter som eier boligen selv. Det kan bety at mange vil ha en stor forutsetning for å selv kunne kjøpe seg egnet bolig for alderdommen, eller har bolig som kan tilrettelegges.

2. Hvilket år er boligen bygget?

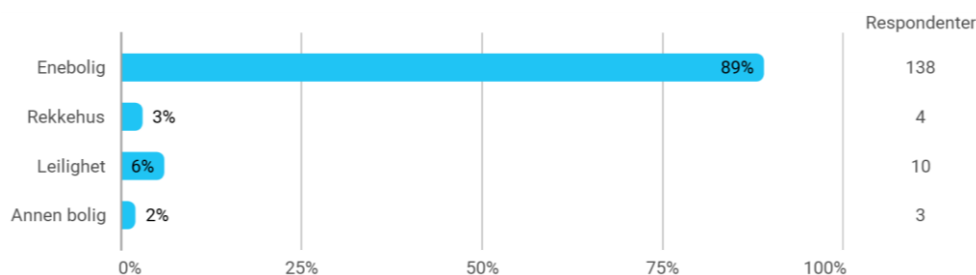
Figur 6-2 Byggeår bolig (N= 154). (Prosent).

Boligmassen er relativt gammel da gjennomsnittlig bolialder er 50 år. Det er 31 av respondentene som har svart at boligene er bygget i år 2000-2018.

3. Når ble boligen sist renovert?

Av de som har svart på undersøkelsen har 116 renovert boligen. Gjennomsnittså for renovert er 2006. En stor andel av respondentene har renovert boligen i nyere tid. Vi kan anta at dette øker verdien på boligen, men sier ikke noe om i hvilken grad den ble tilrettelagt for alderdommen.

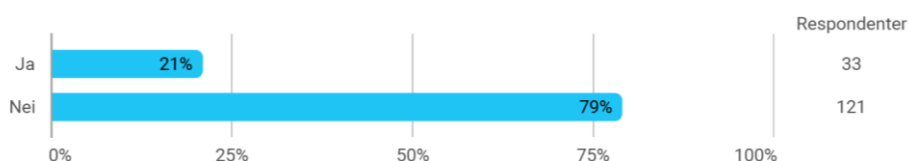
4. Hvilken type bolig er det?

Figur 6-3 Type bolig (N=155). (Prosent).

De fleste respondentene bor i enebolig. Det er svært få, bare 6 % som har svart at de bor i leilighet. Det vil være en utfordring for kommunen at de eldre bor spredt i store eneboliger. Kommunene er store i areal og det vil kreve logistikk og drive hjemmetjenesten i alle krinkler og kroker i kommunen. Det vil være en mer effektiv tjenesteleveranse dersom de eldre bor samlet i tilrettelagte leiligheter.

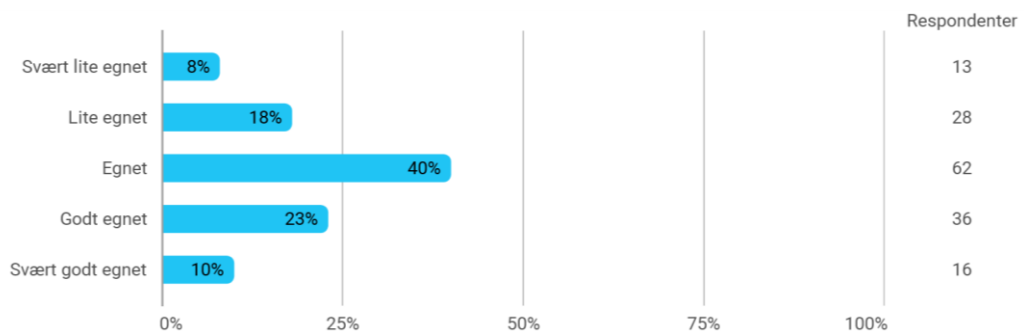
5. Er boligen tilpasset rullator eller rullestol?

Figur 6-4 Tilpasset rullator/rullestol (N=154). (Prosent).

79 % svarer at boligen ikke er tilpasset rullator eller rullestol. Flertall av fremtidens eldre bor i eneboliger som ikke er tilrettelagt for å bli gammel i. Dette kan gjøre det betydelig vanskeligere for kommunene.

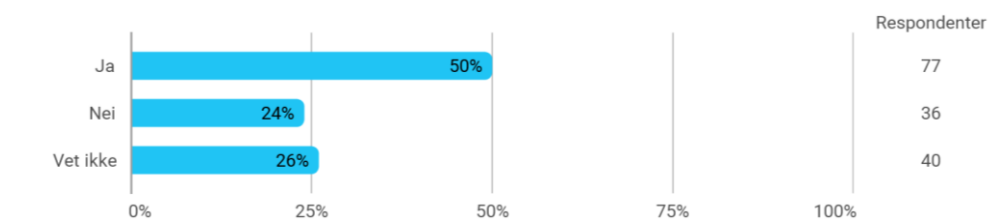
6. Når du tenker på fremtiden, hvor godt egnet er boligen din til å bli gammel i?

Figur 6-5 Egnert bolig for alderdommen (N=155). (Prosent).

I spørsmål 5 svarer 79 % at boligen ikke er tilpasset rullator eller rullestol. Figur 6-5 viser at det kun er 33 % som har svart at boligen er godt egnet eller svært godt egnet for å bli gammel i. De fleste, 40% har svart at boligen er egnet. Svarene står ikke i stil med forrige spørsmål. Her burde vi gått videre med spørsmålene og undersøkt nærmere hva som lå bak svarene.

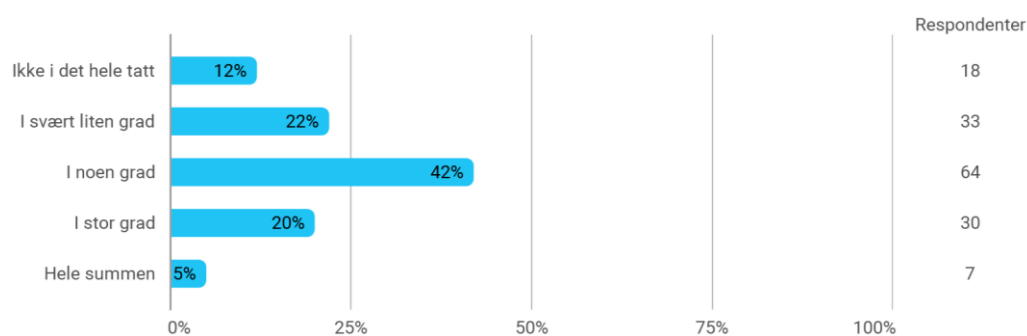
7. Vil du foretrekke å tilpasse boligen til alderdommen fremfor å flytte?

Figur 6-6 Tilpasse bolig (N= 153). (Prosent).

Halvparten svarer at de vil tilpasse boligen fremfor å flytte. Det sier oss at stedet de bor er av betydning for dem. 26 % svarer vet ikke.

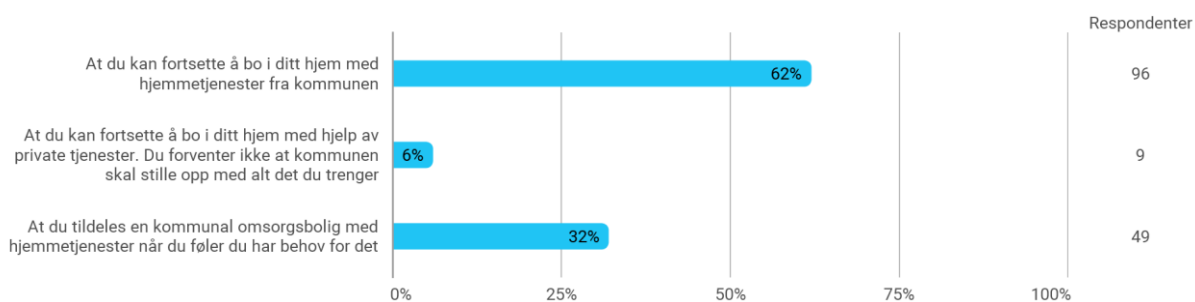
8. Dersom du skulle få behov for å gjøre endringer i boligen pga. funksjonssvikt i alderdommen, i hvilken grad kan du tenke deg å betale for det selv?

Figur 6-7 Betalingsvilje for endringer i boligen (N=152). (Prosent).

Figur 6-7 viser at det er 34 % av respondenter som ikke vil betale eller svært liten grad vil betale for tilpasninger i boligen sin. 42 % sier de vil betale i noen grad. 20 % i stor grad og 5 % sier de er villige til å betale hele summen for å tilpasse boligen for alderdommen. Dette viser at det en viss betalingsvilje blant innbyggerne i forhold til å betale for tilrettelegging av boligen i de to Sørlandskommunene.

9. Dersom du skulle bli alvorlig syk eller hjelpetrengende forventer du?

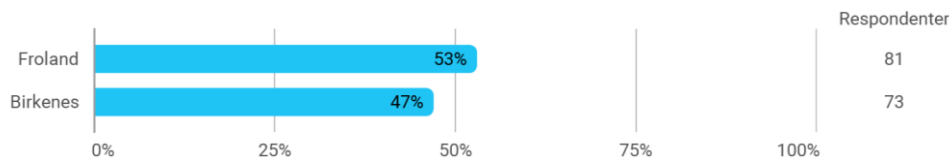
Figur 6-8 Forventninger til kommunen om tjenester (N=154). (Prosent).

62 % svarer at de forventer å at de kan fortsette å bo i eget hjem med hjemmetjenester der fra kommunen dersom de skulle bli alvorlig syke eller hjelpetrengende. Figur 6-8 viser at det kun er 6 % som tenker at kjøp av private tjenester kan være en løsning i fremtiden. Tanken om privatisering av helsetjenester synes ikke å ha nådd ut i kommunene våre enda. Det er ikke mange private tjensteleverandører på markedet. Det er enkelte leverandører som tilbyr private

helsetjenester og praktisk bistand, men er ikke kjent med at mange av innbyggerne har tatt dette i bruk. Det vil si at helsetjenester og praktisk bistand leveres av det kommunale.

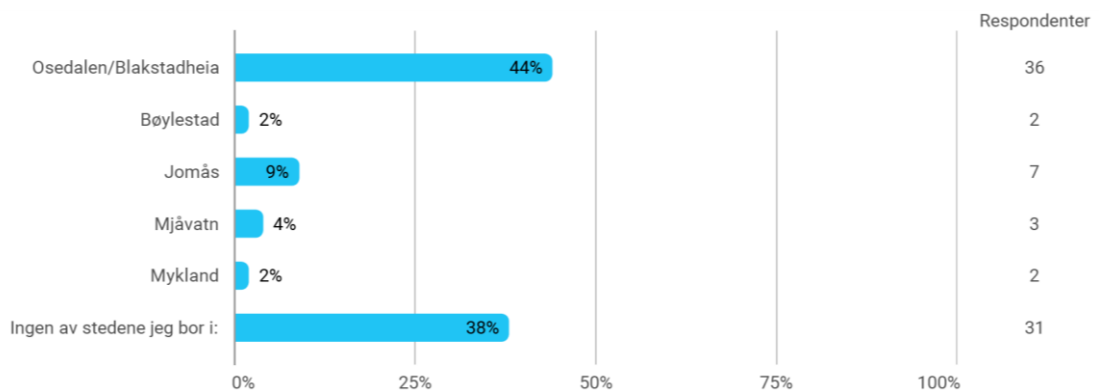
Det er 32 % som sier at de forventer at de tildeles kommunal omsorgsbolig med hjemmetjenester dersom de har behov for det.

10. I hvilket område bor du i dag?

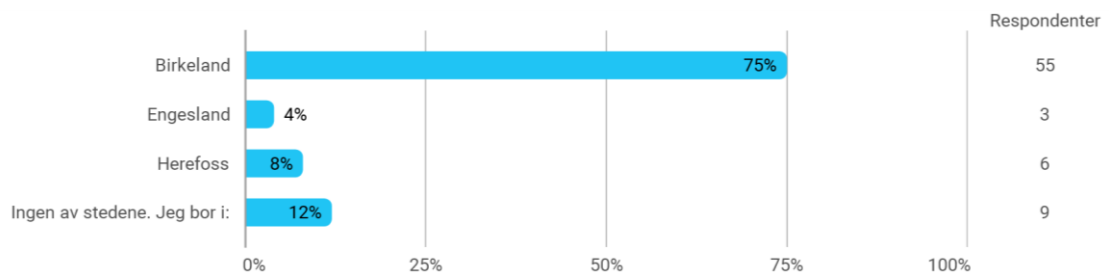
Figur 6-9 Bostedskommune (N=154). (Prosent).

Svarprosenten har fordelt seg bra mellom de to kommunene (Figur 6-9). Det ble sendt ut flere spørreskjemaer til Froland enn til Birkenes.

Figur 6-10 Bostedsområde Froland (N=81). (Prosent).

Figur 6-10 viser at 44 % av respondentene i Froland bor i området Osedalen/Blakstadheia som regnes som kommunen sitt hovedsentrum. Det er så mange som 38 % som sier at de ikke bor noen av stedene. Av disse ser vi at mange har oppgitt at de bor i området Froland verk.

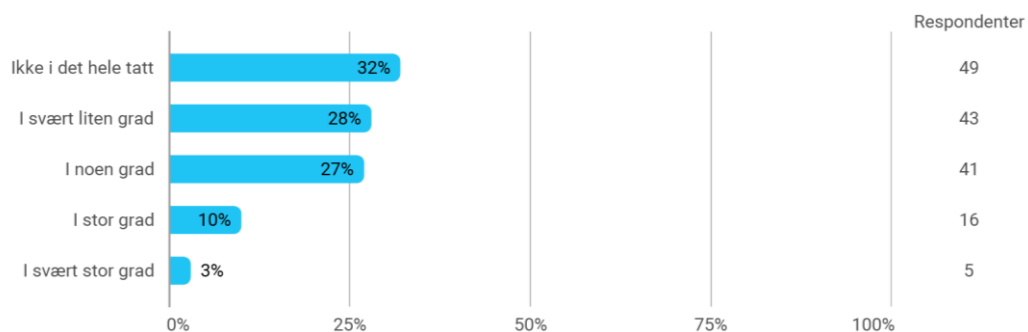

Figur 6-11 Bostedsområde Birkenes (N=73). (Prosent).

I Birkenes er det 75 % som svarer at de bor på Birkeland som er Birkenes sitt hovedsentrum. Det er også her hovedtyngden av kommunens næringsvirksomheter ligger. Det er politisk vedtatt i Birkenes at det skal være tre likeverdige sentrum, Birkeland, Herefoss og Engesland. Det er 8 % som oppgir at de bor på Herefoss og 4 % på Engesland. 12 % svarer at de bor ingen av stedene. Disse er spredt utover resten av kommunen.

Det er en stor spredning på hvor innbyggerne i kommunene bor og som vi vet er kommunene store i utstrekning.

11. I hvilken grad kan du tenke deg å flytte til et annet sted i kommunen dersom boligen var bedre tilpasset der?

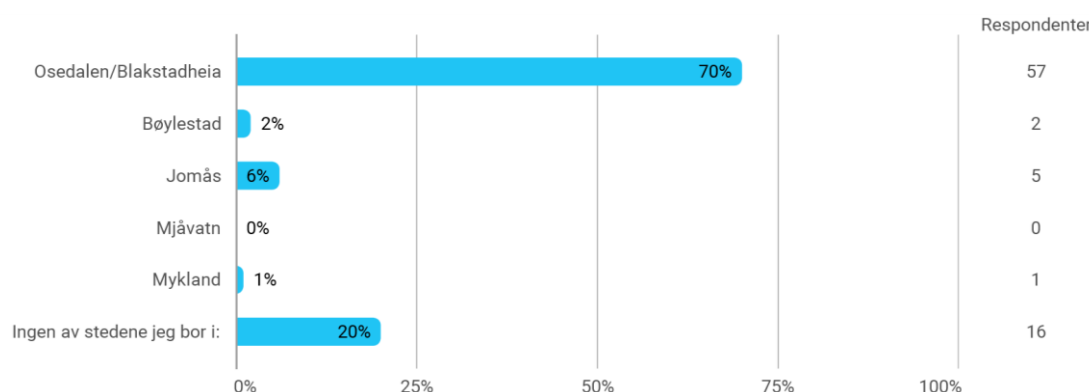

Figur 6-12 Vilje til flytting i kommunen (N=154). (Prosent).

Hoveddelen av respondentene svarer at de ikke kan tenke seg eller i svært liten grad kan tenke seg å flytte til et annet sted i kommunen dersom boligen var bedre tilpasset der.

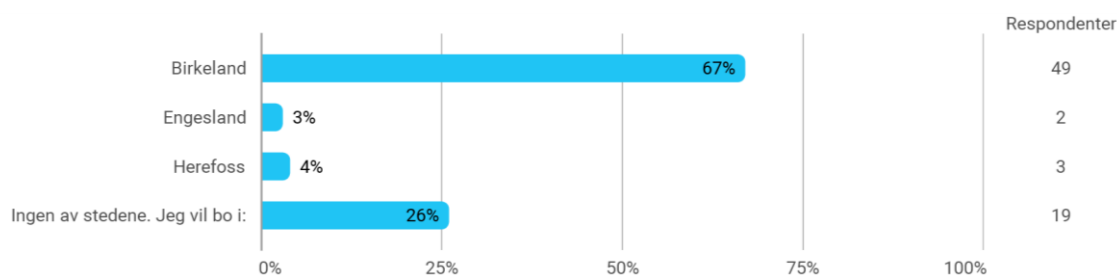
12. Hvilket område ønsker du å bo i når du blir gammel dersom det er boliger tilrettelagt for eldre?

Her er det stilt spørsmål om hvor framtidens eldre ønsker å bo geografisk sett. Det vil gi kommunene et godt utgangspunkt når de skal planlegge hvor nye eldreboliger skal etableres i framtiden.

Figur 6-13 Bosted i alderdommen Froland (N=81). (Prosent).

I Froland kommunen svarte 44 % at de bor i hovedsentrum som er Osedalen/Blakstadheia (Figur 6-10). Figur 6-13 viser at andelen som vil bo der når de blir eldre har økt til 70 %. Det vil si at de aller fleste vil bo i hovedsentrum.

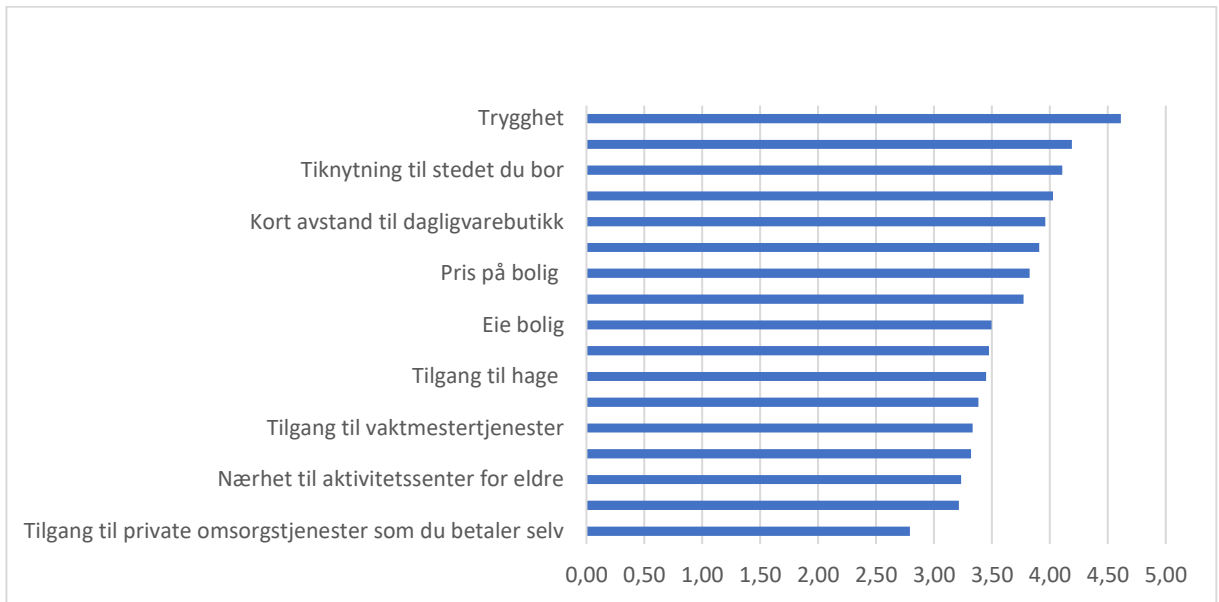

Figur 6-14 Bosted i alderdommen Birkenes (N=73). (Prosent).

I Birkenes kommune svarte 75 % at de bor i hovedsentrum som er Birkeland (Figur 6-11). Figur 6-14 viser at andelen som vil på Birkeland har i dette spørsmålet gått ned til 67 %. Andelen som ønsker å bo andre steder har økt til 26 %. Her har respondentene gitt svar der de ønsker å bo i nabokommuner eller i utlandet. 12 % svarte at de bor på Engesland eller

Herefoss (Figur 6-10). I følge figur 6-14 er det 7 % som svarer at de ønsker å bo i dette området når de blir gamle dersom det er boliger tilrettelagt for dem når de blir eldre.

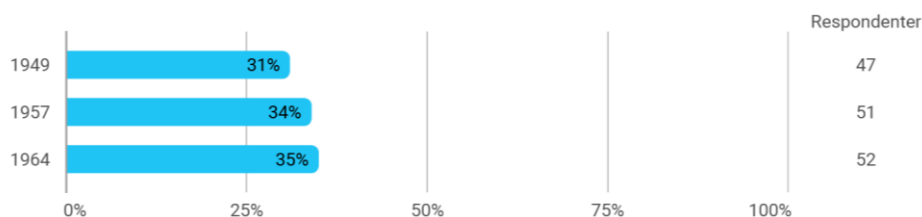
13. Hva er viktig for deg ved valg av bolig og bosted når du blir eldre?

Figur 6-15 Viktig ved valg av bosted (N=153). (Gjennomsnitt).

I dette spørsmålet spurte vi respondenten «Hva er viktig for deg ved valg av bolig og bosted når du blir eldre». De skulle skalere fra 1 til 5, der 1 er *Ikke viktig* og 5 er *Svært viktig*. Figur 6-15 viser at respondentene legger stor vekt på trygghet ved valg av bolig og bosted når de blir eldre. Respondentene er også opptatt av det sosiale som sosialt felleskap, venner og familie. Dette er også faktorer som gir trygghet. Tilgang til private tjenester kommer lavest ut på skaleringen med et gjennomsnitt på 2,79. Alt det andre er gjennomsnittlig skalert over 3 og oppover til 5.

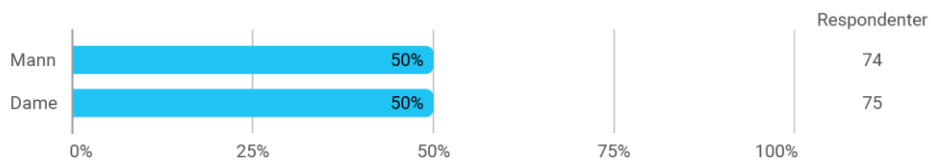
14. Når er du født?

Figur 6-16 Fødselsår (N=150). (Prosent).

Det er en god aldersfordeling mellom respondentene.

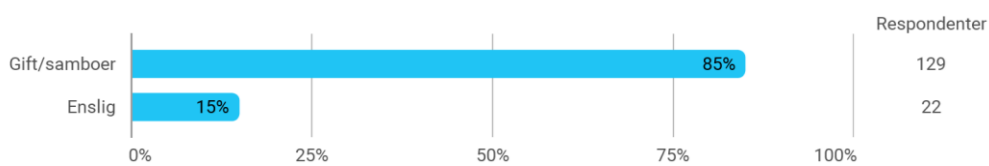
15. Kjønn?

Figur 6-17 Kjønn (N=149). (Prosent).

Fordelingen mellom kjønn er helt likt hos respondentene som har svart.

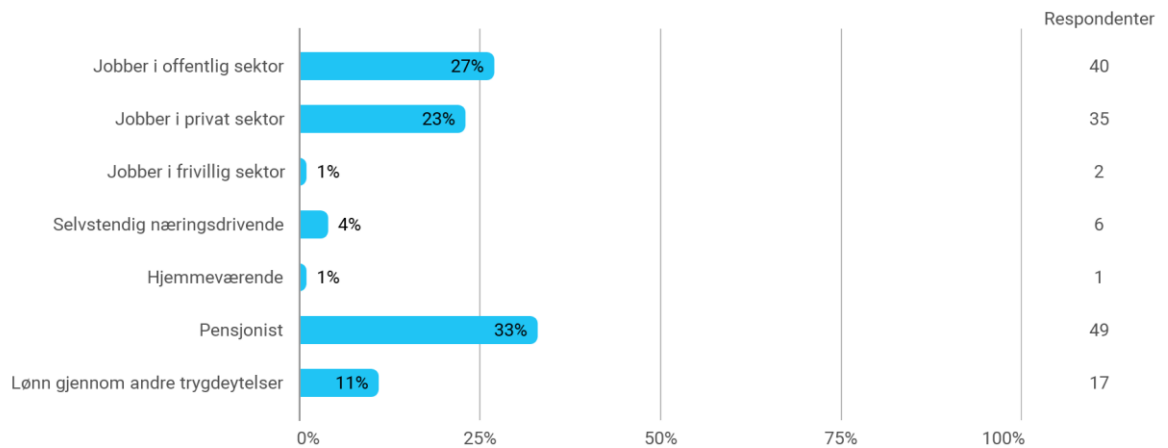
16. Sivilstatus

Figur 6-18 Sivil status (N=151). (Prosent).

Det er 85 % som svarer at de er gift eller samboere. Disse vil ofte ha en større inntekt og bedre økonomi enn de som er enslige.

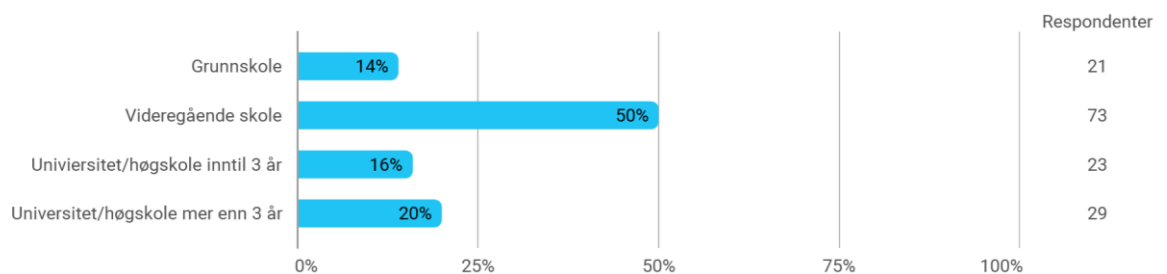
17. Yrkesstatus

Figur 6-19 Yrkesstatus (N=150). (Prosent).

Det er 33 % av de spurte som oppgir at de er pensjonister. 27 % jobber i offentlig sektor og 23 % i privat sektor. Det er 11 % som sier de får lønn gjennom andre trygdeytelser. Det er 1 % av respondentene som svarer at de er hjemmeværende.

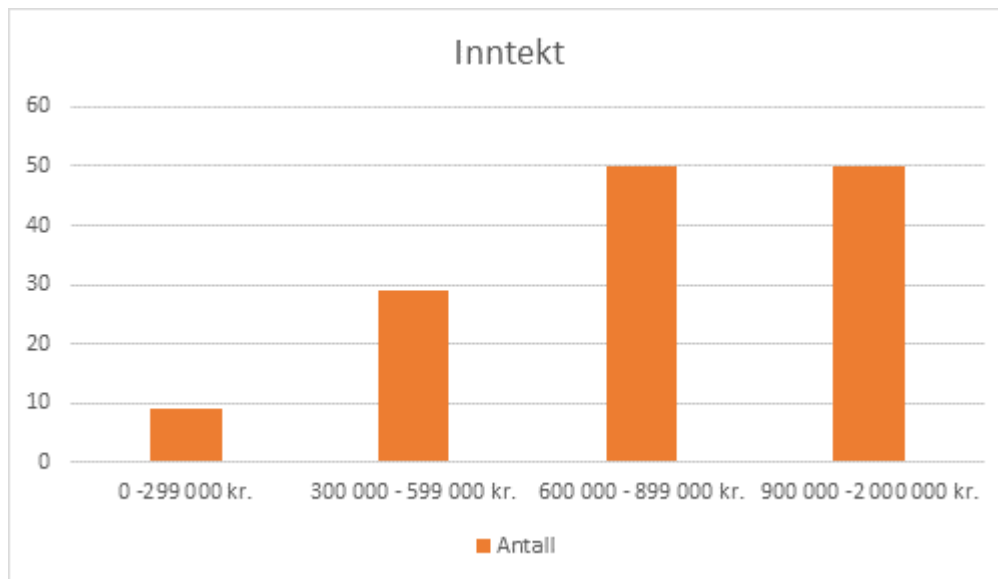
18. Hva er din høyest fullført utdanning?

Figur 6-20 Høyest fullført utdanning (N=146). (Prosent).

Det er kun 36 % som har tatt universitet eller høyere utdanning. Det er lavere enn gjennomsnittet i Norge der 51,4% har fullført universitet eller høyere utdanning (SSB, 2019).

19. Husets samlet brutto inntekt

Figur 6-21 Husets samlet brutto inntekt (N=139). (Gjennomsnitt).

Vi har valgt å dele brutto inntekt opp i fire ulike grupper. Figur 6-21 viser hvordan brutto inntekt hos respondentene har fordelt seg i de ulike inntektsgruppene. Gjennomsnitt bruttoinntekt hos de vi har spurt er 767 564 kroner per husstand. Tall fra SSB viser at median inntekt etter skatt i husholdninger er 510 000 kroner (SSB, 2019). Vi ser etterkant at vi burde spurt om inntekt etter skatt for å kunne sammenligne disse tallene.

6.2 Oppsummering første del av problemstillingen

Begge kommunene er store i areal og har en spredt bosetning. Hoveddelen av innbyggerne bor i eneboliger som de selv eier. Boligene er i liten grad tilrettelagt for alderdommen, 79 % sier boligen ikke er tilrettelagt for rullator eller rullestol. Gjennomsnittsalder på boligene er 50 år. Dersom det er behov for å gjøre tilrettelegginger av boligen, vil de ikke selv betale hele summen, men det er noe betalingsvillighet. 42 % oppgir at de vil i noe grad betale for tilrettelegging av boligen.

Respondentene er relativt stedbundne. De fleste bor i hovedsentrum eller vil bo der når de blir gamle dersom det er boliger som er tilrettelagt for eldre. Respondentene vil i stor grad fortsette å bo hjemme ved hjelp av hjemmetjenester dersom de skulle bli hjelpetruende. Det er liten åpenhet for bruk av private tjenester. Det er en stor forventning til at de tildeles kommunal omsorgsbolig dersom de skulle få behov for det. Nærmere 1/3 av respondentene

har en forventning om å tildeles kommunal bolig dersom de føler behov for det. Innbyggerne er opptatt av trygghet, nærhet til familie og venner og tilknytning til stedet når de skal velge bolig for fremtiden. De er mindre opptatt av tilgang på private tjenester og størrelsen på boligen. Respondentene har en viss betalingsvilje om behovet for ombygging melder seg. Dette bildet skaper muligheter og utfordringer for kommunene. Dette vil vi komme tilbake til i kapittel 8.

7 Er det trekk ved enkeltindividet som styrer preferansene om fremtidig boligstrategi?

I dette kapittelet skal vi svare på del to av problemstillingen:

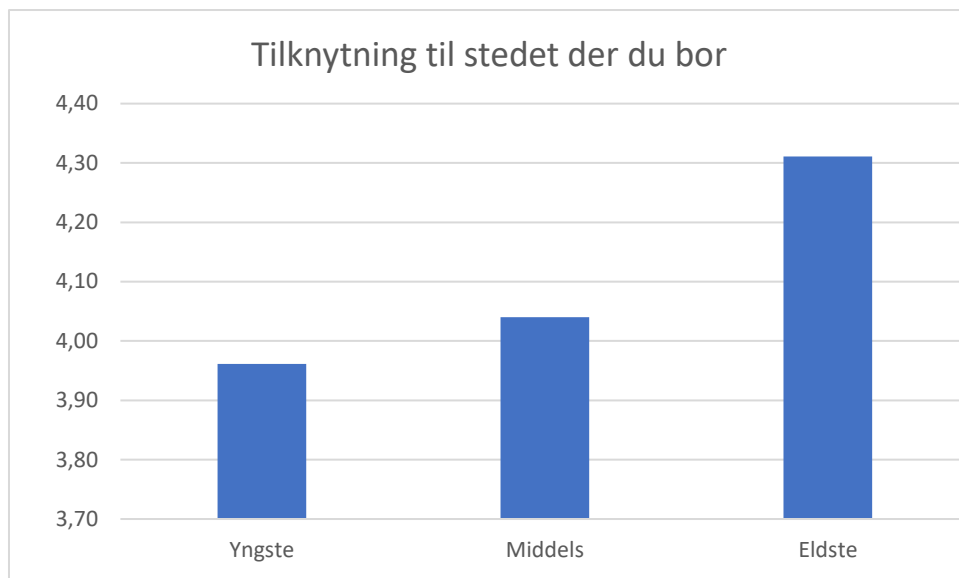
«Er det trekk ved enkeltindiver som styrer preferansene?»

Med utgangspunktet i sosiologiske variabler har vi utviklet åtte hypoteser som vi vil teste. Spørreundersøkelsen ble sendt ut til tre ulike årskull; 1949, 1957 og 1964. Som tidligere nevnt, har vi bevisst valgt tre ulike årskull, for å forske på om det er ulikheter mellom dem knyttet til tanker omkring alderdommen og boligplanleggingen. Vi vil i analysen definere de tre årskullene som yngste, middels og eldste. De yngste er de på 55 år, middels er 62 år og de eldste er 70 år. Vi har valgt å fremstille data ved hjelp av gjennomsnitt og prosent. Dette er enkel analyse som får frem informasjon og sammenligninger på en forståelig måte.

7.1 Tilknytning til bosted

Hypotese 1: Yngre er ikke så opptatt av tilknytning til stedet der de skal bo når de blir eldre

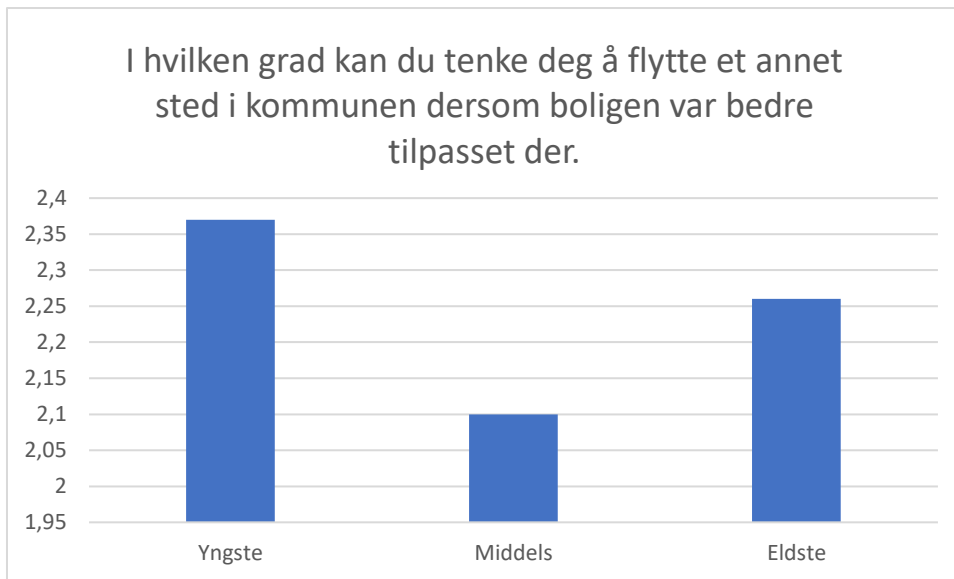
Hypotesen tar utgangspunkt i tanken om at 55 åringene vil velge mindre tradisjonsbundet enn tidligere fordi de er blitt sosialisert inn i andre normer enn de som er eldre. I gamle dager var det mye gårdsdrift og gårdene gikk i arv i generasjoner. I dag flytter mennesker mer enn tidligere og tar sine egne valg i forhold til bolig, uavhengig av familietilknytning til plassen (Repstad, 2014).

Figur 7-1 Tilknytning til stedet der du bor (N=149). (Gjennomsnitt).

Figur 7.1 viser hvor viktig tilknytning til stedet der du bor er fordelt på de tre årskullene. Spørsmålet var gradert fra 1 til 5, der 1 er ikke viktig og 5 er svært viktig. Figuren viser et gjennomsnitt av hva de ulike årskullene har svart. Resultatet viser at tilknytning til stedet de bor er minst viktig for de yngste, score 3,96. Selv om de yngste scorer lavest på dette spørsmålet, kan vi ikke si at det ikke er viktig for dem med tilknytning. Vi kan derimot ikke se bort ifra at dette blir viktigere for dem når de blir eldre og har bodd lengre i det huset de bor i, men at det er mindre viktig enn for de eldste.

I undersøkelsen stilte vi spørsmålet «I hvilken grad kan du tenke deg å flytte til et annet sted i kommunen dersom boligen var bedre tilpasset der?».

Figur 7-2 Vilje til å flytte et annet sted dersom boligen er bedre tilpasset der (N=149). (Gjennomsnitt).

Figur 7-2 presenterer gjennomsnitt svar på spørsmålet fordelt på de ulike årskullene. Spørsmålet var gradert fra 1-5, der 1 er ikke i det tatt, og 5 er i svært stor grad. De yngste har gjennomsnitt svart 2,37 på spørsmålet, middels har svart 2,1 og de eldste, 2,26. Det er ikke store forskjeller mellom resultatene, da det er liten avstand mellom gjennomsnittstallene i Figur 7-2. Dette underbygger likevel vår hypotese til en viss grad. Ut ifra de årskullene vi har spurt så er de yngste minst opptatt av tilknytning til stedet der de bor, men vi kan ikke si at de ikke er opptatt av det. Dette antyder at vår teoretiske tilnærming om at yngre velger mindre tradisjonsbundet enn tidligere ikke gjelder for våre respondenter.

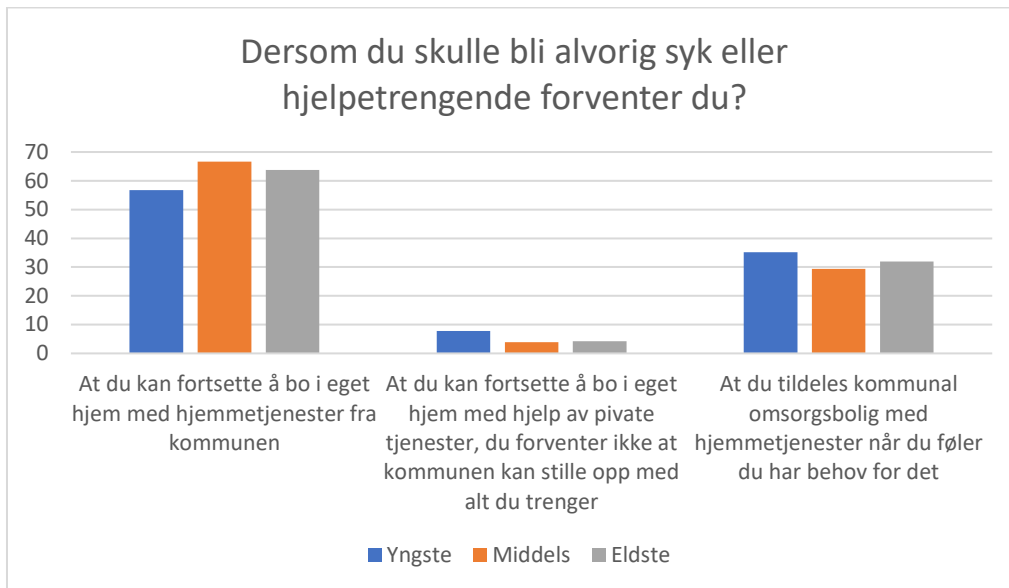
Hypotese 1 – Ikke bekreftet.

7.2 Forventninger til kommunen som tjenesteleverandør

Hypotese 2: Yngre vil ha mindre forventninger til kommunen som tjenesteleverandør enn de eldre

Hypotesen er laget ut i fra antagelsen om at det er et skille mellom de eldste og de yngste når det gjelder forventninger til kommunen som tjenesteleverandør. De eldste er vokst opp i og formet av velferdsstaten, mens de på 55-år kan ha blitt mer påvirket av de nye styringsparadigmene. Dette med tanke på fremveksten av NPM. Figur 7-3 viser hva de ulike

aldergruppene har svart på spørsmålet «*Dersom du skulle bli alvorlig syk eller hjelpetrengende forventer du?*» Svarene i figuren er gjengitt i prosent.

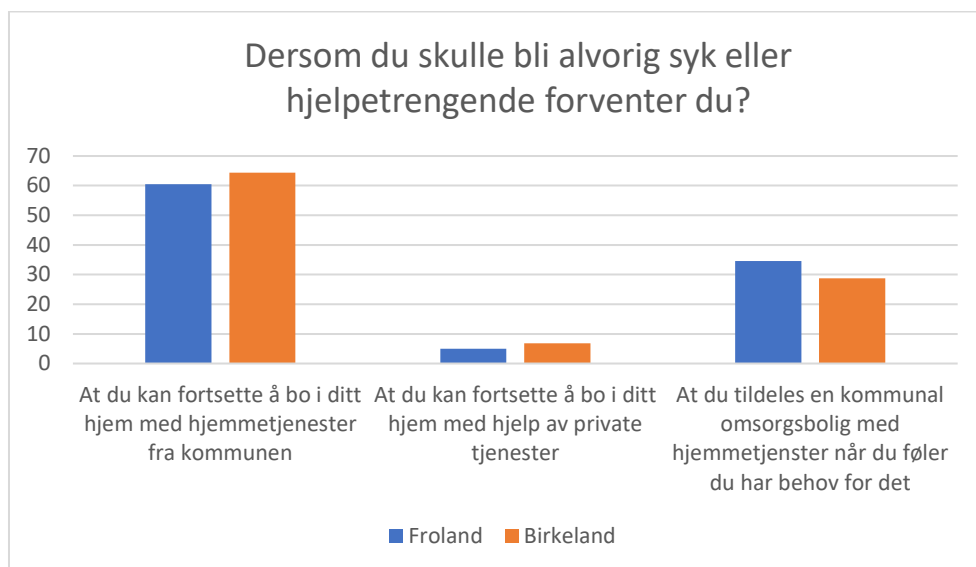
Figur 7-3 Forventninger til kommunen som tjenesteleverandør (N=149). (Prosent).

Figur 7-3 viser at av den yngste gruppen er det 56,8 % som har svart at de ønsker å fortsette å bo i eget hjem med hjemmetjenester fra kommunen. I gruppen middels har 66,6 % svart det samme og blant de eldste 63,8 %. Det er få respondenter som har svart at de ønsker å bo i eget hjem ved hjelp av private tjenester. Blant de yngste har bare 7,8 % svart at de ønsker private tjenester, middels 3,9 % og eldste 4,2 %. Resultatet konstaterer at den private omsorgsrevolusjonen er liten i Birkenes og Froland kommune.

Figur 7-3 viser at de yngste i større grad forventer å få tildelt en kommunal omsorgsbolig når de har behov for det, enn de eldste. På ønske om tildeling av kommunal omsorgsbolig er det 35,2 % av de yngste som ønsker det. I gruppen middels 29,4 % og blant de eldste 31,9 %. Resultatene kan dermed ikke støtte hypotesen.

Birkenes kommune har laget en boligstrategi der det er gitt føringer om at innbyggerne selv planlegger for egen bolig som egner seg for alderdommen (Birkenes kommune, 2018). Boligstrategien er vedtatt av kommunestyret. Froland kommune har foreløpig ikke en tilsvarende boligstrategi. Det er interessant å se om vi ser en ulikhet i svarene mellom

Birkenes og Froland kommune. Figur 7-4 viser svarene fordelt på kommunene. Svarene er i prosent.

Figur 7-4 Forventninger til kommunen som tjenesteleverandør fordelt på kommunene Froland og Birkenes (N=154). (Prosent).

Figur 7-4 viser at i Froland kommune er det 34,56 % som svarer at de forventer å tildeles en kommunal bolig når de føler de har behov for det. Svarprosenten på tilsvarende spørsmål i Birkenes kommune er 28,76 %. I Birkenes kommune er det høyere svarprosent på bruk av private tjenester og det å bo i eget hjem, enn i Froland kommune.

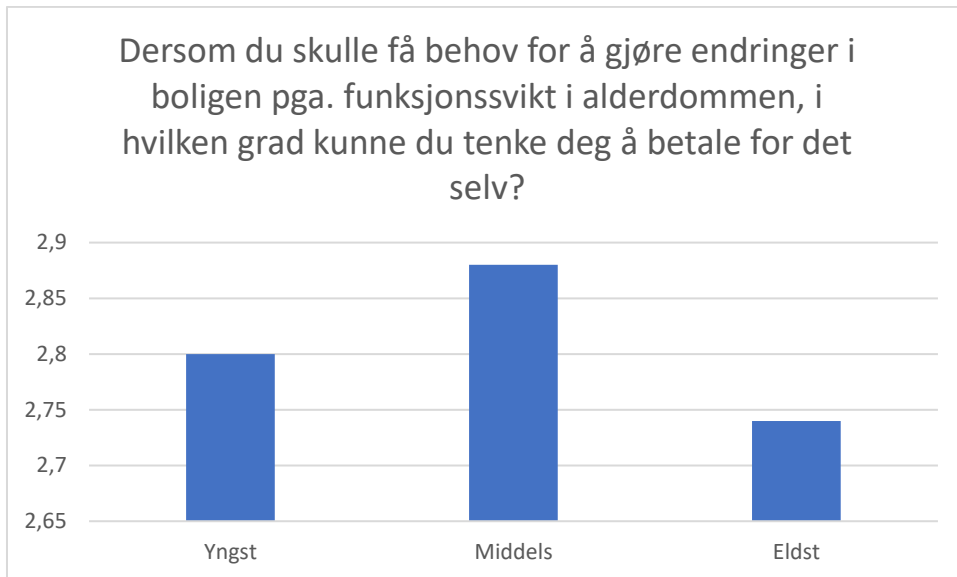
Hypotesen vår om at 55- åringer Birkenes og Froland kommune vil ha mindre forventinger til kommunen som tjenesteleverandør enn de som er eldre, har vi ikke fått bekreftet ved denne undersøkelsen.

Hypotese 2 – Ikke bekreftet.

7.3 Egen betaling for tilpasning av boligen

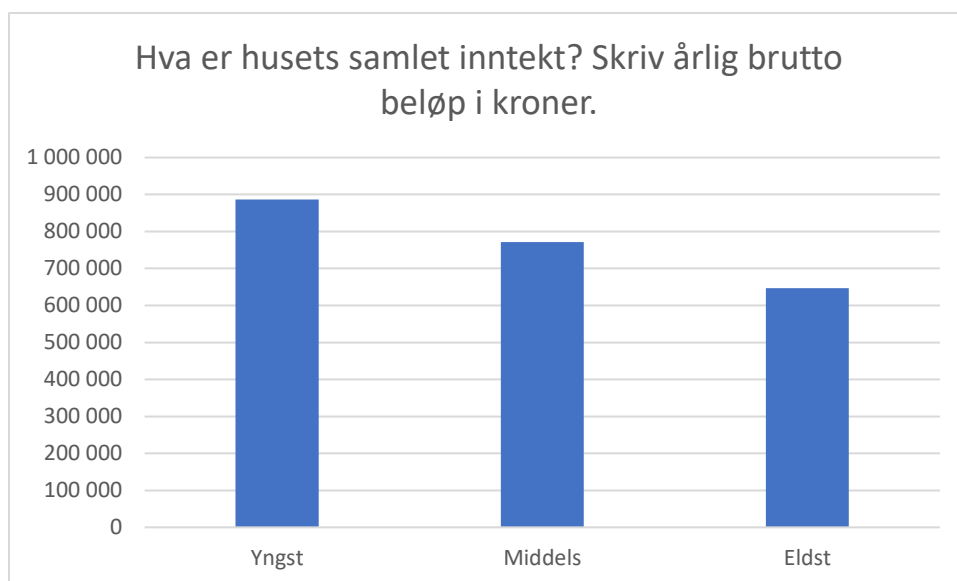
Hypotese 3: Yngre vil i større grad være villige til å selv betale for en strategisk tilpasning av boligen enn de eldre.

Denne hypotesen henger sammen med hypotesen om at de yngre har mindre forventninger til kommunen som tjenesteleverandør. Hypotesen er utviklet ut i fra tanken om de ulike styring paradigmer og at det har vært en økonomisk vekst i samfunnet. Vi har i undersøkelsen spurt om respondentene er villige til å selv betale for tilpasninger i boligen.

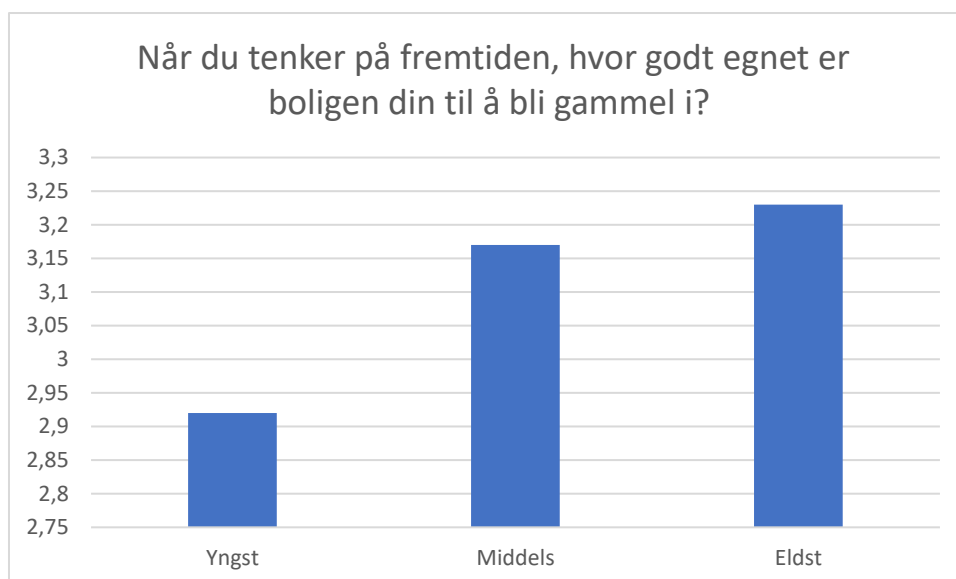
Figur 7-5 Villighet til å selv betale for tilpasninger i boligen (N=147). (Gjennomsnitt).

Resultatet er vist i Figur 7-5. Spørsmålet var skalert fra 1-5, der 1 var *ikke i det hele tatt* og 5 var *hele summen*. Det er gruppen middels som er mest villige til å betale for å gjøre tilpasninger i boligen, i gjennomsnitt har de svart 2,88 på spørsmålet. De yngste har gjennomsnittlig svart 2,8. De eldste er minst villige og i gjennomsnitt svart 2,74. Det interessante er å se på hvem av disse gruppene som faktisk har størst inntekt. Vi kan anta at det er en sammenheng mellom inntekt og vilje til å gjøre tilpasninger.

Figur 7-6 Husets samlede inntekt (N=130). (Gjennomsnitt).

Figur 7-6 viser husets samlede brutto inntekt. De yngste 55 åringene er fremdeles i arbeidsfør alder. I gruppen mellomst vil det være noen pensjonister og i de eldste flest pensjonister. Inntektsfordelingen er derfor ikke så overraskende. Vi har ikke stilt spørsmål om husets samlede formue. Vi vet kun hva inntekten er. Figur 7-5 og figur 7-6 viser ingen sammenheng mellom husets inntekt og vilje til å betale for tilpasninger. Det er interessant å undersøke nærmere om de eldste allerede har tilpasset boligen sin, og at det derfor ikke er et behov for utbedringer.

Figur 7-7 Boligens egnethet til å bli gamle i sammenlignet med utdanning (N=150). (Gjennomsnitt).

I figur 7-7 ser vi at de eldste har høyest gjennomsnitt svar på at boligen er egnet for å bli gammel i, 3,23. Den yngste gruppen har et gjennomsnitt svar på 2,92 og middels gruppe 3,17. Høyeste score på spørsmålet var 5, så ut i fra resultatet her kan en tenke seg at boligene likevel kan ha noen utfordringer med tanke på å bli gammel i.

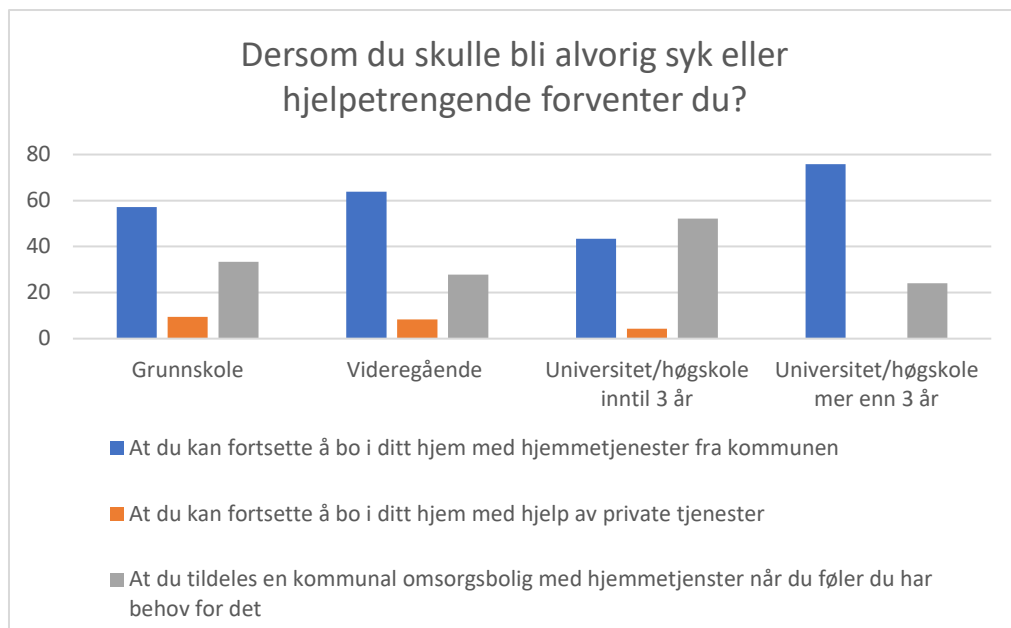
De yngste oppgir at boligen er minst egnet for fremtiden av de årskullene vi har spurt i undersøkelsen. De yngste kan ikke tenke seg til å betale selv for endringer i boligen pga. funksjonssvikt i alderdommen. Samtidig er det den gruppen som har høyest inntekt. Vi finner ingen støtte for vår hypotese.

Hypotese 3 – Ikke bekreftet.

7.4 Utdanning

Hypotese 4: De med høyest utdanning vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen.

Vi har laget en hypotese om at de med høyest utdanning selv vil ta ansvar for bolig i alderdommen. I spørreundersøkelsen har vi bedt respondenten oppgi høyeste fullførte utdanning. Vi har også spurt dem hva de forventer av kommunale tjenester dersom de skulle bli alvorlig syke eller hjelpetrengende.

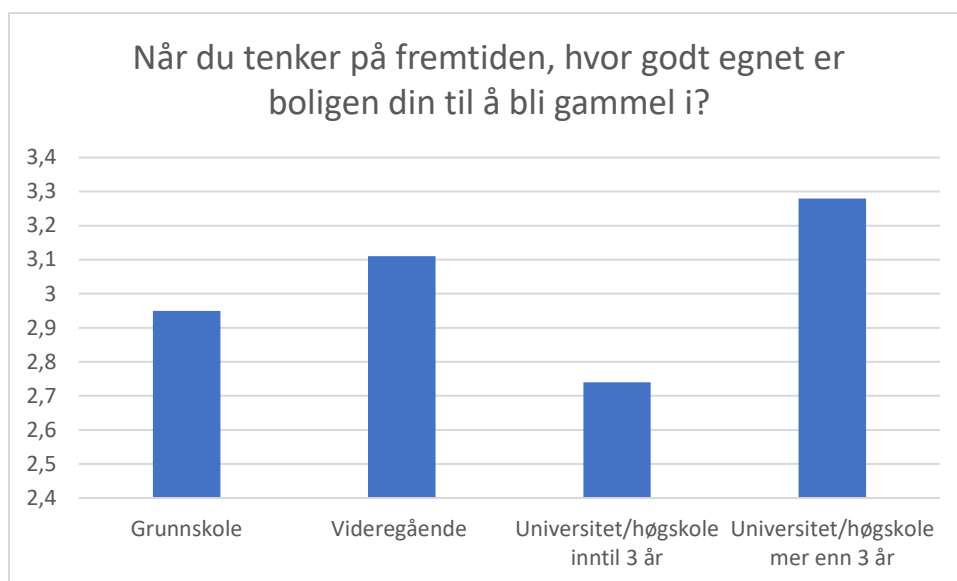

Figur 7-8 Forventing til kommunale tjenester sammenlignet med utdanning (N=145). (Prosent).

Figur 7-8 viser forventningene til kommunale tjenester sett opp mot oppgitt utdanning. Svarene er gitt i prosent. Sammenligner vi de ulike utdannelsesnivåene kan vi se at de med høyest utdanning ikke har så stor forventning om tildeling av kommunal omsorgsbolig, 24,13 %. De oppgir i større grad at de ønsker å bo hjemme med hjelp fra kommunen, 75,86 %.

Av de med fullført videregående utdanning er det 27,77 % som har en forventning om tildeling av kommunal bolig. 63,88 % oppgir at de vil fortsette å bo i eget hjem med hjemmetjenester fra kommunen.

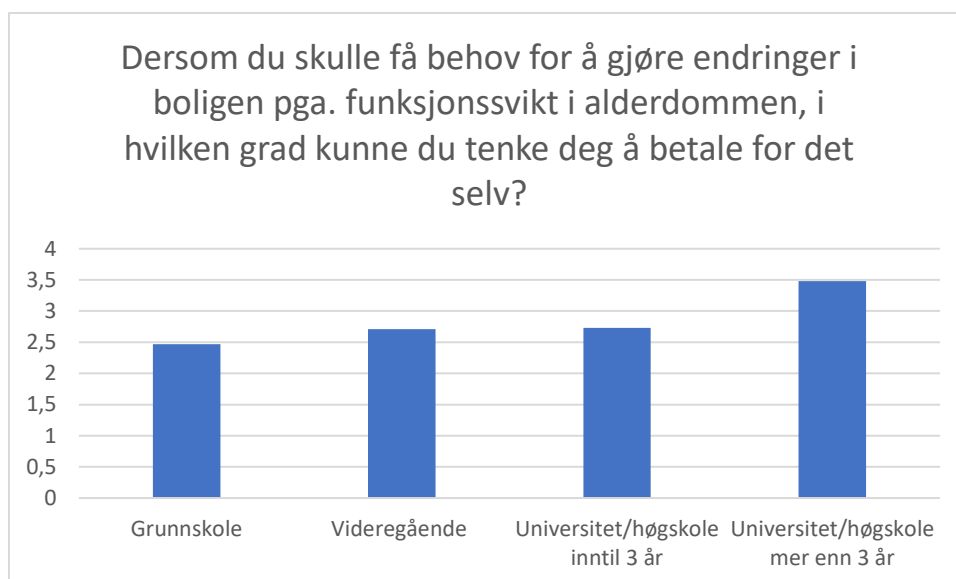
Det kan være interessant å vite i hvor stor grad boligen er egnet for å bli gammel fordelt på de ulike utdanningsnivåene.

Figur 7-9 Boligens egnethet til å bli gammel i sammenlignet med utdanning (N=146). (Gjennomsnitt).

Figur 7-9 viser hva respondentene har svart på spørsmålet «Når du tenker på fremtiden, hvor godt egnet er boligen din til å bli gammel i?», sortert etter utdanningsnivået til den som har svart. Svaret på spørsmålet skulle skaleres fra 1 til 5, der 1 var *svært lite egnet* og 5 var *svært godt egnet*. Gruppen «Universitet/høgskole mer enn 3 år» har høyest score på 3,28. «Universitet/høgskole inntil 3 år» har en score på 2,74, «videregående» 3,11 og «grunnskole» 2,95.

Det kan være interessant å se hvor villige de ulike gruppene av utdanningsnivå er til å selv betale for endringene i boligen pga. funksjonssvikt i alderdommen.

Figur 7-10 Vilje til å selv betale for tilpasninger i boligen sett opp mot utdanningsnivå (N=143). (Gjennomsnitt).

Figur 7-10 viser hvor villige respondenter med ulik utdanningsnivå er villige til å betale for endringer i boligen dersom behovet skulle oppstå pga. funksjonssvikt i alderdommen. Svaret på spørsmålet skulle skaleres fra 1 til 5, der 1 var *Ikke i det hele tatt* og 5 *Hele summen*.

Gruppen «Universitet/høgskole mer enn 3 år» har den høyeste score på spørsmålet med et gjennomsnittlig svar på 3,48. Gruppen «Universitet/høgskole inntil 3 år» har et svar på 2,73. «Videregående», 2,71 og «Grunnskole» 2,47.

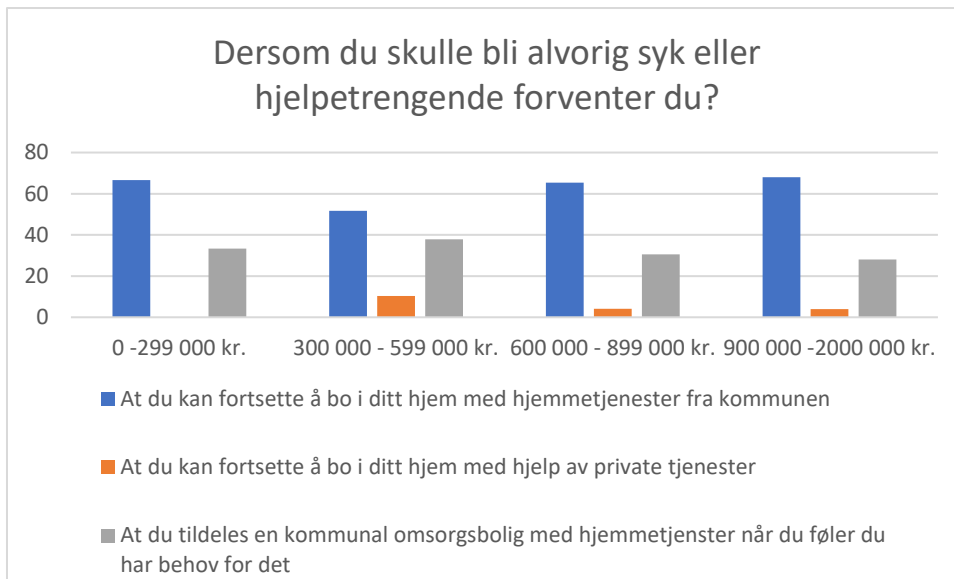
Gruppen med høyest utdanning har den høyest svarprosent på å bo i eget hjem og minst på forventning om tildeling av kommunal omsorgsbolig. De oppgir i stor grad at boligen er egnet til å bli gammel i. De har høyest score på spørsmålet om de selv er villige til å betale for å gjøre endringer i boligen pga. funksjonssvikt i alderdommen. Alt dette understøtter hypotesen om at de med høyest utdanning vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen.

Hypotese 4 – Bekreftet.

7.5 Inntekt

Hypotese 5: De med høyest inntekt vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen.

Vi har laget en hypotese der vi vil teste om det er en sammenheng mellom inntekt og det å selv ta ansvar for bolig i alderdommen

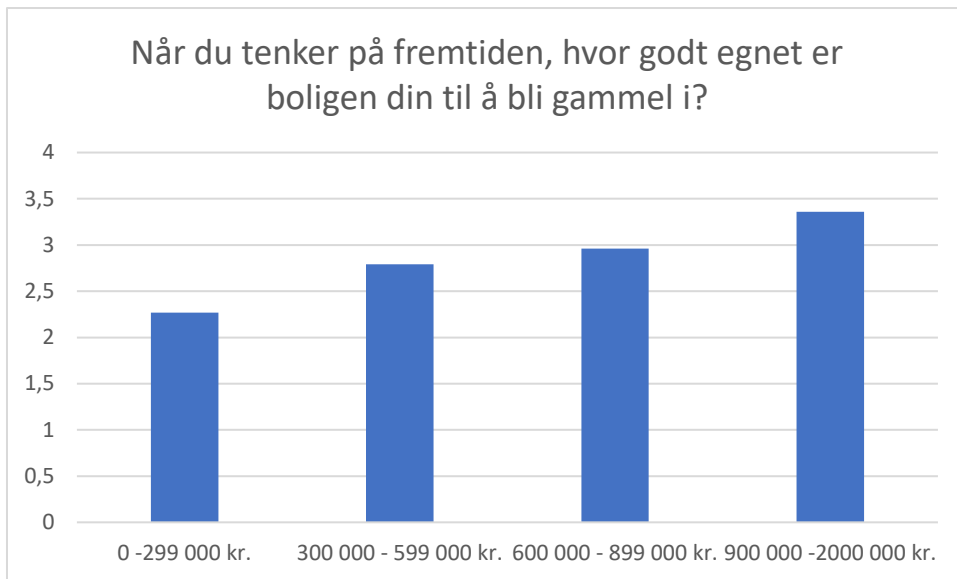
Figur 7-11 Forventninger til kommunale tjenester sammenlignet med inntekt (N=137). (Prosent).

Figur 7-11 viser hvordan sykdom henger sammen med forventninger til behov for tjenester sammenlignet med inntekt. Ut i fra tabellen kan vi se at gruppen med høyest inntekt har minst forventning til å få tildelt en kommunal omsorgsbolig. 28 % i denne gruppen har svart at de forventer å få tildelt en kommunal omsorgsbolig. Det er også denne gruppen som har en høyest forventning om at de kan fortsette å bo i sitt hjem med hjemmetjenester fra kommunen. 68 % i denne inntektsgruppen har svart at de forventer å fortsette å bo i sitt hjem med hjemmetjenester fra kommunen. I den laveste inntektsgruppen er det 66,66 % som har svart det samme. På spørsmålet om forventninger om tildeling av kommunal omsorgsbolig er det 33,33 % som har svart det.

Når det gjelder bruk av private tjenester så er det inntektsgruppen 300 000- 599 000 som har høyest svar på bruk av private tjenester, 10,34 %. Gruppen med høyest inntekt har 4 % svar på bruk av private tjenester.

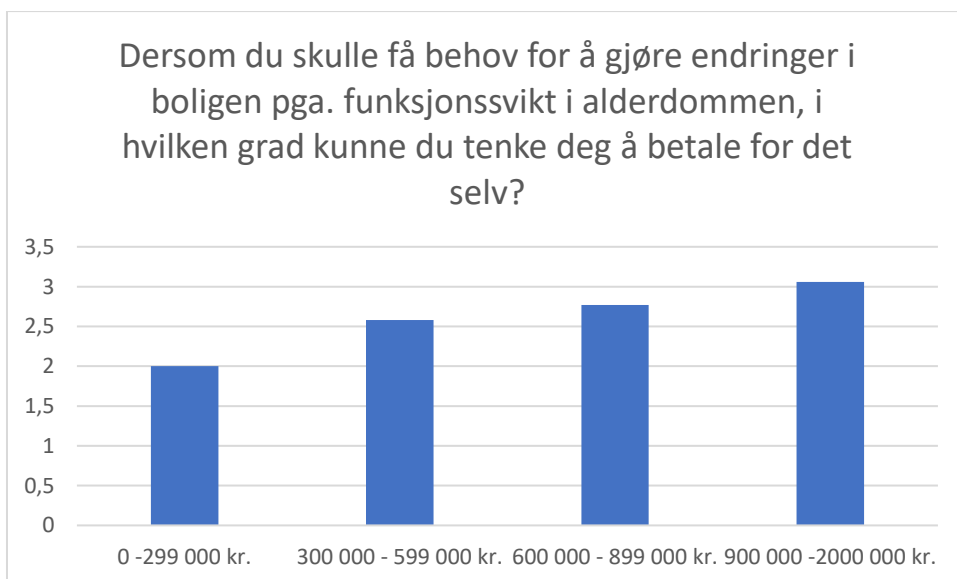
Resultatene viser at det er lavere forventninger til kommunal bolig i gruppen med høyest inntekt. Gruppen med høyest inntekt oppgir også at de ønsker å bo hjemme i større grad i forhold til de andre innteksgruppene.

Det vil også være interessant å se på om boligen til gruppen med høyest inntekt er egnet til å bli gammel i.

Figur 7-12 Boligens egnethet til å bli gammel i sammenlignet med inntekt (N=139). (Gjennomsnitt).

I figur 7-12 ser vi at den gruppen med høyest inntekt, har høyest score på at boligen er egnet til å bli gammel i, 3,36. Høyeste mulige score på spørsmålet 5. Sett ut ifra figur 7-12 så øker egnethet på boligen proporsjonalt med inntekten.

Figur 7-13 Villighet til å gjøre endringer i boligen sammenlignet med inntekt (N=135). (Gjennomsnitt).

I Figur 7-13 sammenligner villigheten opp mot inntekt. Ut i fra figuren stiger villigheten proporsjonalt med inntekten.

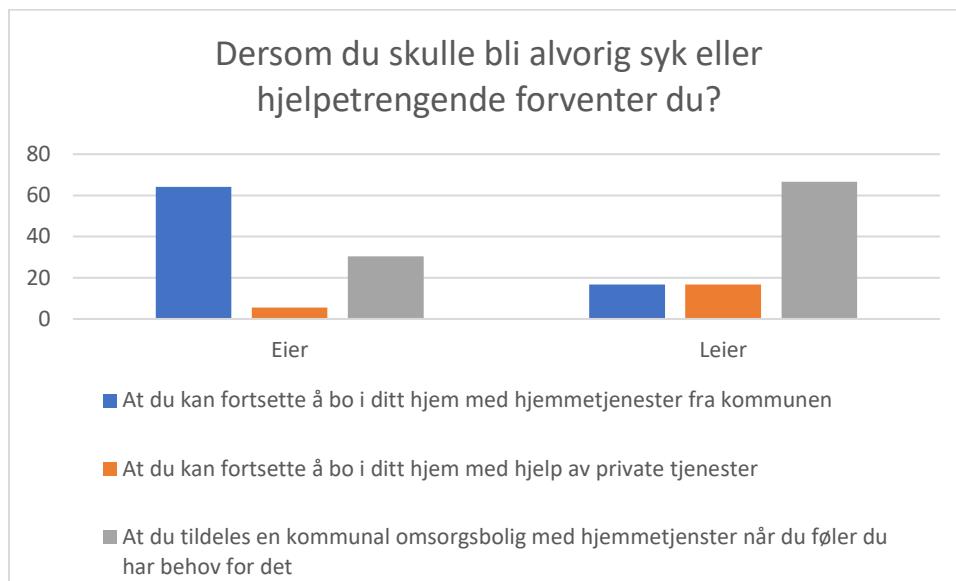
De med høyest inntekt har en lavere forventning til kommunal omsorgsbolig enn de andre inntektsgruppene. Det har boligene som er mest egnet for å bli gammel i og de er mest villige til å selv betale for å gjøre endringer i boligen dersom det skulle bli behov for det.

Hypotese 5 – Bekreftet.

7.6 Sammenheng mellom eierstatus og forventinger til kommunen

Hypotese 6: De som leier bolig vil ha større forventninger om å få tildelt en kommunal bolig enn de som eier bolig.

I denne hypotesen vil vi teste om det er forskjellige forventninger til kommunen ut i fra om innbyggerne er boligeier eller ikke.

Figur 7-14 Sammenheng mellom eierstatus og forventinger til kommunen (N=150). (Prosent).

Ut i fra Figur 7-14 kommer det tydelig frem at de som leier bolig har en høy forventning om å få tildelt kommunal bolig, 66,66 % har svart det. Av de som eier bolig er det 30,4 % som har svar at de forventer å få tildelt en omsorgsbolig når du føler du har behov for det. Vi har valgt

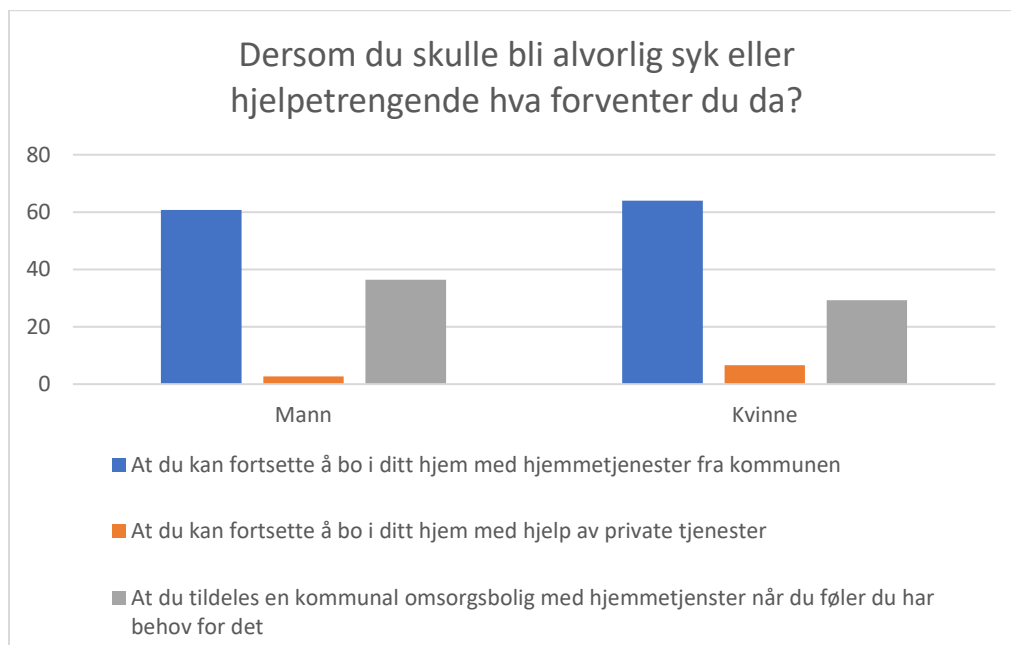
å ikke gjøre noen flere sammenligninger mellom ulike variabler og de som eier og de som leier, med bakgrunn i at det er kun 4 % av respondentene som har svart at de leier bolig.

Hypotese 6 – Bekreftet.

7.7 Kvinner og forventninger til kommunal bolig

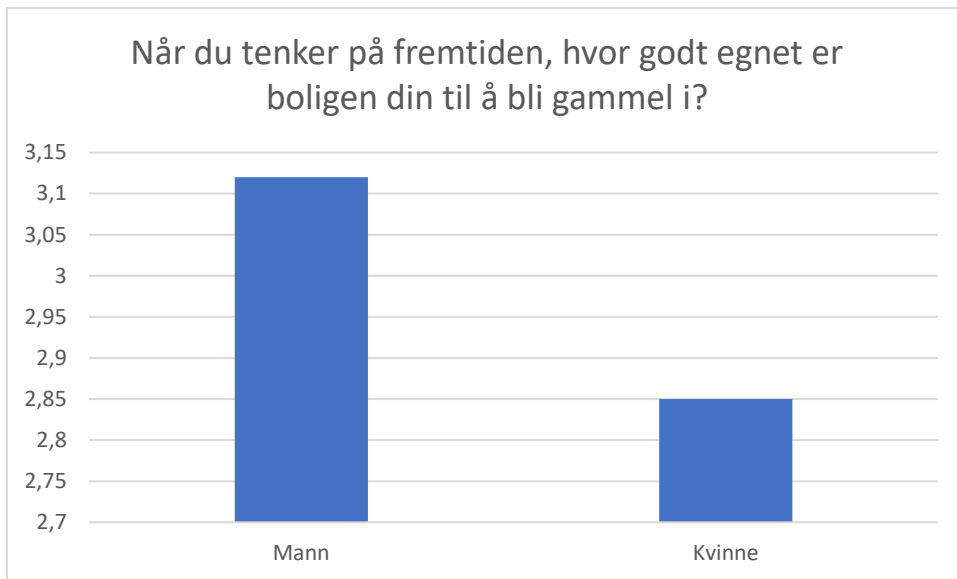
Hypotese 7: Kvinner vil etterspørre kommunal bolig i større grad enn menn.

Ut ifra teorien vår har vi en hypotese om at kvinner vil etterspørre kommunale løsninger i større grad enn menn.

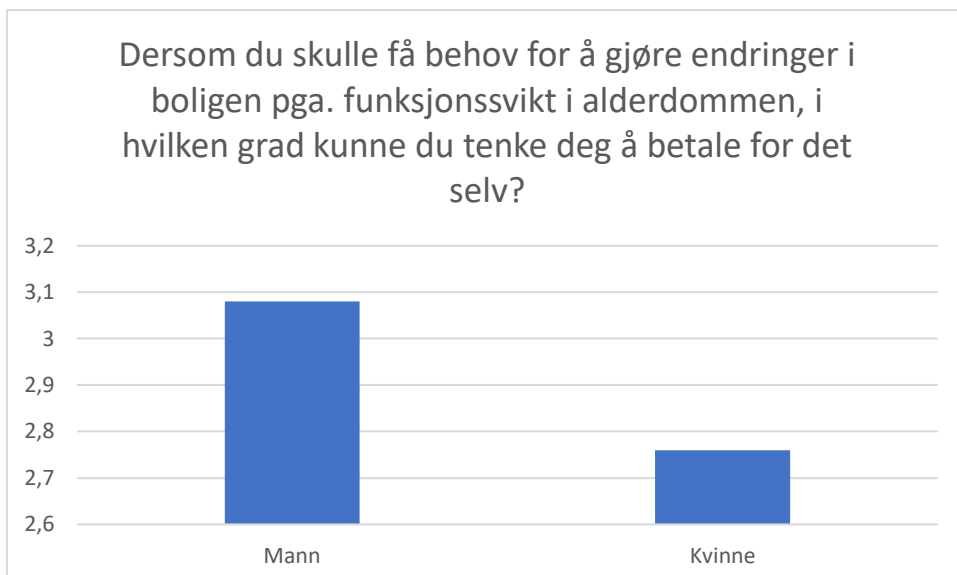
Figur 7-15 Forventninger til kommunale tjenester og kjønn (N=149). (Prosent).

Figur 7-15 viser forventninger til kommunen fordelt på kjønn. Den viser at kvinner har en lavere forventning om å få en kommunal omsorgsbolig enn menn. Det er ikke store forskjeller mellom kjønnene. Det er 29,3 % kvinner som forventer å få tildelt en kommunal omsorgsbolig dersom de skulle bli alvorlig syk eller hjelpetrengende. Av mennene er det 36,4 % som har den samme forventningen.

Figur 7-16 Egnhet bolig sammenlignet med kjønn (N=146). (Gjennomsnitt).

Figur 7-16 viser at kvinner oppgir i mindre grad at boligen er egnet for å bli gammel i enn menn. Gjennomsnittlig 2,85 kvinner oppgir at boligen er lite egnet for å bli gammel i. Litt over 3,12 menn oppgir at boligen er lite egnet for å bli gammel i. Dette er ikke store forskjeller.

Figur 7-17 Vilje til å betale for endringer i boligen sammenlignet med kjønn (N=146). (Gjennomsnitt).

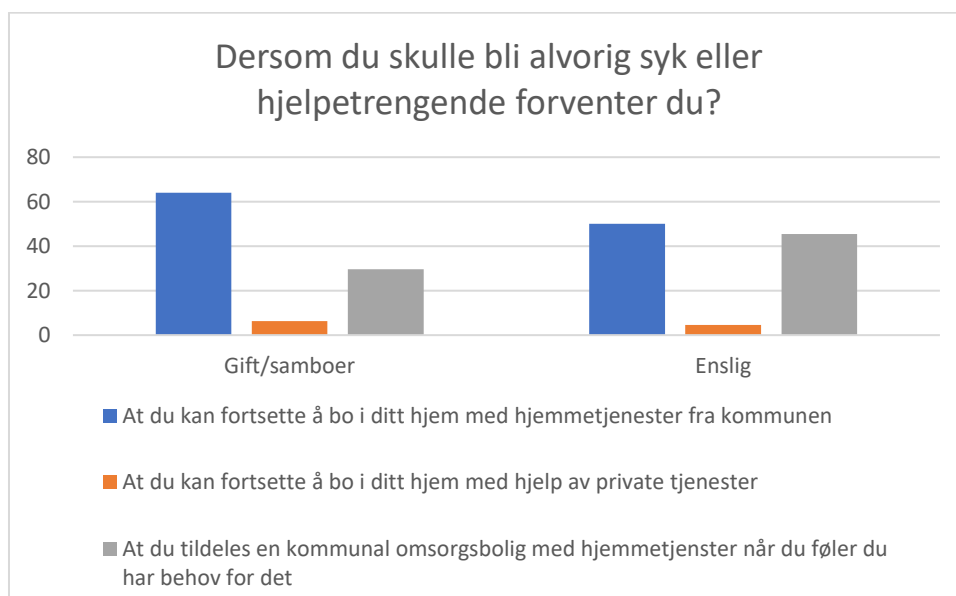
Figur 7-17 viser at kvinner er mindre villige til å selv betale for tilpasninger i egen bolig sammenlignet med menn. Dette kan henge sammen med at kvinner har en lavere inntekt enn menn.

Vi ser at kvinner bor i boliger som ikke er godt egnet til å bli gammel i og de har mindre betalingsvilje for tilrettelegging av boligen enn menn. Til tross for dette oppgir kvinner i større grad at de vil bo hjemme med hjelp fra kommunen. Kvinner har mindre forventninger om å få tildelt en kommunal bolig enn menn. Vi kan dermed ikke finne støtte for hypotesen om at kvinner vil etterspørre kommunal bolig i større grad enn menn.

Hypotese 7 - Ikke bekreftet.

7.8 Enslige og kommunal bolig

Hypotese 8: Enslige vil ha et ønske om kommunal bolig

Figur 7-18 Forventninger til kommunale tjenester og sivil status (N=150). (Prosent).

Ut i fra Figur 7-18 ser vi at enslige i større grad etterspør kommunale løsninger. Dette kan henge sammen med ønske om et sosialt nettverk, men også ha økonomiske perspektiv. Det kan være vanskeligere for enslige å ut på det private boligmarkedet fordi vi kan anta at de har mindre betalingsevne enn de husstandene som har to inntekter.

Hypotese 8 – Bekreftet.

7.9 Oppsummering del to av problemstillingen

I dette kapittelet har vi forsøkt å finne svar på del to av problemstillingen vår

Er det trekk ved enkeltindividet som styrer preferansene?

For å svare på dette laget vi noen hypoteser som vi testet. I tabell 7-1 har vi oppsummert om hypotesene våre er bekreftet eller ikke bekreftet.

Tabell 7-1 Oppsummering av resultatet av hypotesene

Variabler	Hypoteser	Resultat
Alder	<i>Hypotese 1: Yngre er ikke så opptatt av tilknytning til stedet der de skal bo når de blir eldre.</i>	Ikke bekreftet
	<i>Hypotese 2: Yngre vil ha mindre forventninger til kommunen som tjenesteleverandør enn de eldre</i>	Ikke bekreftet
	<i>Hypotese 3: Yngre vil i større grad være villige til selv å betale for en strategisk tilpasning av boligen enn de eldre.</i>	Ikke bekreftet
Utdanning	<i>Hypotese 4: De med høyest utdanning vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen</i>	Bekreftet
Yrke/inntekt	<i>Hypotese 5: De med høyst inntekt vil selv ta ansvar for bolig i alderdommen.</i>	Bekreftet
Eierstatus	<i>Hypotese 6: De som leier bolig vil ha større om å få tildelt en kommunal omsorgsbolig enn de som eier bolig</i>	Bekreftet
Kjønn	<i>Hypotese 7: Kvinner vil etterspørre kommunale løsninger i større grad enn menn</i>	Ikke bekreftet
Sivil status	<i>Hypotese 8: Enslige vil ha et ønske kommunal bolig.</i>	Bekreftet

De mest interessante funnene ut fra hypotesene er angående alder. Yngre er ikke mindre opptatt av tilknytting til stedet de bor enn de eldre. De er ikke mer villige til å selv betale for tilpasning av boligen for alderdommen enn de andre årskullene. 55-åringene er den gruppen som har størst forventning om at de skal tildeles en kommunale omsorgsbolig dersom de skulle få behov for det. Denne tradisjonelle tenkning hos de yngste vil gjøre det enda vanskeligere å tette gapet mellom innbyggernes forventninger og kommunenes strategi.

Analysen viser at innbyggerne har store forventninger til kommunale tjenester. Det er få respondenter som tenker at private tjenester kan være en løsning dersom de skulle bli alvorlige syke og hjelpetrengende. Respondentene ser seg ikke inn i den markedsbaserte tenkningen. Vi kan konstatere at yngre ikke har mindre forventninger enn de eldre.

Vi kan fra 1993 og fram til 2016 se at antall enslige har økt. I aldersgruppen 55-59 år har den økt fra 4% til 14%. I aldersgruppen 70-79 år har den økt fra 1% til 4% (SSB, 2019). Det at antall enslige øker i samfunnet vil gi en større belastning på det kommunale tjenesteapparatet. Det er vanskeligere for enslige å ut på det private boligmarkedet fordi vi kan anta at de har mindre betalingsevne. Det kan være et behov for å se på enkel boenheter til en overkommelig pris.

Analysen viser at innbyggere med høyest utdanning og de med høyest inntekt er mer villige til å ta ansvar for bolig i alderdommen, enn de andre aldersgruppene.

8 Avslutning

«Helse og omsorgstjenestene står overfor store oppgaver framover. Befolkningens alderssammensetning endres og kompleksiteten i oppgaveløsningen vil øke. Framfor å heve terskelen for å få hjelp må det i større grad utvikles tjenester som støtter opp under forebygging, tidlig innsats, og rehabilitering. For å utløse ressurser på tvers av og utenfor kommuneorganisasjonen må det ses med nye øyne på hva en tjeneste skal være og hvem som skal være med på å skape den. Morgendagens omsorgstjeneste skal legge til rette for at brukerne i større grad blir en ressurs i eget liv, for at lokalsamfunnets innbyggere mobiliseres på nye måter og blir ressurser for hverandre, for at velfersteknologi blir en ressurs for bruker som dermed får bedre muligheter til å mestre hverdagen, og for at ressursene hos ideelle og frivillig organisasjoner videreutvikles og tas i bruk på nye måter» (St. Meld. 29, 2013, s. 19).

Stortingsmelding 29 beskriver godt bakgrunnen for vår problemstilling og utgangspunktet for veien videre. I denne oppgaven er det forsøkt å finne svar på problemstillingen:

«Hvilke preferanser og forventninger har innbyggerne om egen fremtidig boligstrategi? Er det trekk ved enkeltindividet som styrer preferansen?»

Dette forskningsprosjektet er et bidrag til arbeidet med boligstrategi for eldre. Denne strategien vil bli en viktig brikke i omsorgstjenestenes helhetlig fremtidsplaner, slik at vi kan stå best mulig rustet til å møte fremtiden. For å samle inn data har vi brukt kvantitativ metode og spørreundersøkelse. Alle i aldersgruppen 55, 62 og 70 år i Birkenes og Froland kommune har blitt spurt. Spørreundersøkelsen ble sendt ut i posten, og de som ønsket det kunne svare digitalt via en link. Svarprosenten ble på 43%.

8.1 Store forventninger til kommunen

Resultatet av spørreundersøkelsen viser at innbyggerne har store forventninger til at kommunen skal være en bidragsyter inn i alderdommen med tanke på bolig og tjenester. Enten ved å bo hjemme så lenge som mulig med hjelp fra det offentlige, få tildelt kommunal bolig når de trenger det, eller at kommune bidrar til å betale for tilpasning av egen bolig slik at de kan bo lenger hjemme. Det er gjennomgående liten vilje til å klare seg selv med bruk av private tjenester. Det kommer og frem fra undersøkelsen vår at bare 21% har bolig som er tilrettelagt for bruk av rullator/rullestol. En undersøkelse gjort av Sørvoll (2016) viser at over halvparten i alderen fra 50 til 71 år ikke har tilpasset bolig i forhold til bevegelsesvansker. I en

undersøkelse som er gjort i Songdalen kommune (Karlsen & Torjesen 2017) hos innbygger fra 67 til 70 år, er det en tredjedel som svarer at boligen er tilpasset rullator/rullestol. Dette viser at behovet for boliger som er tilpasset for alderdommen er stor. Enten ved renovering av gamle eller bygging av nye. I vår undersøkelse ser vi at det er noe betalingsvilje til å betale for tilpasning av egen bolig, men de fleste forventer at andre skal bidra økonomisk. De to andre undersøkelsene som er nevnt over viser og til lav betalingsvilje i sine undersøkelser.

Av de vi har spurt ønsker 32% å få tildelt en kommunal omsorgsbolig hvis de blir alvorlig syke eller skal innfris. Birkenes kommune vil i 2040 ha ca. 407 personer over 80 år (SSB, 2019). Hvis 32% av disse skal få tildelt en kommunal omsorgsbolig vil det si at kommunen må ha 130 omsorgsboliger. I dag har Birkenes kommune 30 heldøgns- omsorgsboliger og 12 aldersboliger. I Birkenes kommunes boligstrategi er det planlagt 81 heldøgns-omsorgsboliger inkludert sykehjems plasser i 2040. Dette er 49 boliger for lite hvis innbyggernes forventninger skal innfris.

For at Froland skal nå de samme forventningene fra det som i 2040 vil være ca. 475 personer over 80 år, (SSB, 2019) må de ha 150 omsorgsboliger. Froland kommune ha i dag 41 omsorgsboliger og 18 aldersboliger. Det er her en differanse på 91 boliger. Froland kommune har ikke laget noen strategi for antall boliger de skal disponere i årene fremover.

Det vil få store konsekvenser i forhold til ressursbruk hvis kommunen velger å innfri disse forventningene. Dette gapet mellom kommunens plan og innbyggernes forventninger vil føre til store utfordringer for kommunen. Ulike tiltak som beskrives nedenfor vil forhåpentligvis være med på å redusere behovet for omsorgsboliger betraktelig.

Før vi beskriver disse tiltakene vil vi oppsummere hovedfunnene i vår undersøkelse.

8.2 Hovedfunn

Hovedfunnet i vår spørreundersøkelse er at det er overraskende liten variasjon mellom de ulike variablene. Alder, kjønn, yrke, inntekt, utdanning, sivil status og om de eier eller leier bolig, betyr lite for hvilke forventninger innbyggerne har til kommunen som bolig og tjenesteleverandør. Det er likevel noen variasjoner vi vil trekke frem.

Ut fra teorien om endringer i samfunnet jamfør ulike styringsparadigmer, og økte inntekter, antok vi at yngre ville hatt mindre forventninger til kommunene som bolig og tjenesteleverandør enn eldre. Resultatene viser at de yngre har større forventninger enn de to andre aldersgruppene. De yngste er den gruppen som har dårligst tilrettelagt bolig for alderdommen, minst betalingsvilje til å tilrettelegge og høyest inntekt. Noen av disse funnene er logiske ut fra at det er mange 55 åringer som ikke har begynt å tenke på alderdommen, og at de er i arbeidsfør alder. Likevel gir disse funnene grunn til bekymring. Det er lite drahjelp fra de yngre som bidrar til å redusere gapet mellom forventninger fra innbyggerne til bolig og tjenestetildeling og kommunens muligheter til å innfri dem.

De med høy utdanning og inntekt har i større grad tilrettelagt bolig for alderdommen, og de har mer betalingsvilje enn de med lav utdanning og lav inntekt. Dette viser hvor viktig kunnskap og informasjon er for å møte de utfordringer som kommer. Det viser og at økonomi kan påvirke hvordan innbyggeren tilrettelegger boligen sin for alderdommen.

Enslige har større forventninger til kommunen som bolig og tjenesteleverandør enn de som bor sammen med andre. Dette er bekymringsfullt da det stadig blir flere enslige i samfunnet.

Det siste funnet vi vil peke på er at så mange som 67% og 70% av de vi har spurt fra henholdsvis Birkenes og Froland ønsker å bo i sentrum. Dette er et viktig signal og ta med når man skal planlegge videre i forhold til boligstrategi spesielt i forhold til eldre.

8.3 Veien videre

Spissformulert kan måten å håndtere de funnene vi har beskrevet i følgende sitat:

«Dette kan vi ikke spare oss ut av. Dette må vi utvikle oss ut av» (St.Meld. 29, 2013 s. 135).

Det store spørsmålet er hvordan vi kan utvikle oss ut av det. En mulighet er å se på ulike metoder som inngår i de tre styringsparadigmene; velferdsstaten, NPM og NPG. Hvert paradigme har sine interessante løsninger som vi ser på nedenfor. I kapittel 8.4 vil vi gå mer detaljert inn på ulike løsningsforslag.

8.3.1 Det klassiske velferdsstatens løsning

I en rendyrket klassisk velferdsstat vil blant annet bruk av lover og regler, informasjon og bruk av mer penger være tiltak for å løse utfordringen. Lovverket kan f.eks. endres for å bidra til å regulere tjenestetildeling. Informasjon er viktig for at hver enkelt skal ha den kunnskap de trenger for å ta vare på egen boligsituasjon. Velferdsstaten vil ofte ha en lav terskel for å tildele de tjenester innbyggeren mener de har krav på. Mer penger inn i eldreomsorgen kan føre til økt utbygging av bolig og tjenester slik at forventningene til innbyggerne blir innfridd. Det siste ser ikke ut til å være en god løsning. Det vil bli veldig dyrt, dessuten vil det uavhengig av hvor mye penger du pøser inn, ikke være nok hender til å bidra.

8.3.2 Markedsorientert løsning basert på NPM

I en markedsbasert løsning vil det være fokus på privatisering, nye selskapstyper, outsourcing, konkurranse og økt bruk av brukerbetaling. Det private vil ta over mye av oppgavene som kommunen har. Det blir en kontraktsbasert relasjon mellom kommunen og private. Innbyggerne vil da få større valgmuligheter mot egenbetaling. Bruk av incentiver er og en tiltak innenfor markedsorientert tenkning. Staten og kommunen kan påvirke omfanget av f.eks. bolig og tjenester ved å belønne utbygging av dette.

8.3.3 Nettverksløsninger basert på NPG

Dette er en form for tillitsbasert relasjon mellom kommunen og andre aktører. Det legges vekt på samskaping, samarbeid, nettverksarbeid og partnerskap med private og frivillige organisasjoner. Partene er gjensidig avhengig av hverandre og man løser problemer sammen. Kommune blir her en tilrettelegger for at andre skal gå sammen for å finne gode løsninger.

8.4 Forslag til løsninger

Nedenfor vil vi se på praktiske eksempler som kan være med å bidra til at utfordringene i forhold til eldrebølgen og bolig og tjenestetildeling kan reduseres.

8.4.1 Bruk av styringsverktøy

Bruk av styringsverktøy har økt både i utbredelse og antall. Det er blitt fokus på at det offentlig ikke bare kan innføre lover og regler men også må fokusere på implementering og gjennomføring (Salamon, 2002). Kommunene har selv mulighet til å velge hvilke styringsverktøy som er mest hensiktsmessig å bruke, men det krever en del kompetanse å bruke dem riktig.

Strategi og planer som styringsverktøy

Omsorg er kanskje den sektoren i kommunene som blir mest berørt av framtidige utfordringer, pga. eldrebølgen. For å møte utfordringene må det gjøres politiske valg for å endre kurs. Er det slik at kommunen og politikerne ønsker å gjøre noe med dette vil det kreve en enormt politisk arbeid for å endre innbyggernes forventninger. Et styringsverktøy som kan hjelpe politikere og ansatte til å sette et felles rammeverk og mål er strategisk planlegging. Omsorgsplan og herunder boligstrategi blir viktige strategidokumenter som blant annet bør si noe om hvordan fremtidens utfordringer i forhold til boligplanlegging for eldre bør håndteres. Hver kommune må lage sine løsninger ut fra sin kontekst. Stortingsmelding 29 (2013) setter fokus på den viktige rollen kommunen får med å legge til retter for at brukerne i større grad blir en ressurs i eget liv. Hver enkelt innbygger må oppfordres til selv å ta ansvar for egen helse og planlegge sin alderdom. Dette kommer og fram i Stortingsmelding 15, (2018) der det settes fokus på et nasjonalt program for et aldersvennlig Norge. Et av punktene er å planlegge for egen alderdom. «*Programmet skal utfordre befolkningen til å legge planer for egen alderdom gjennom en kampanje med fokus på.*

1: tilrettelegge egen bolig,

2: investere i venner/sosialt nettverk,

3: opprettholde best mulig funksjonsevne gjennom et aktivt liv» (St.Meld. 15, 2018, s. 72).

De fleste boliger vi skal bli gamle i er allerede bygd. 50% av de som svarte på vår undersøkelse, ønsker å tilrettelegge egen bolig fremfor å flytte til et annet sted selv om boligen er bedre tilrettelagt der. En del eldre skaffer seg leilighet som er enklere å leve i på eldre dager. Likevel vil mange bo i eksistrenede bolig, ikke alle har muligheter til å flytte. Tilrettelegging av egen bolig vil derfor være et viktig bidrag for å sikre gode omgivelser å bli gamle i og for å sikre at flest mulig kan bo hjemme så lenge som mulig. For vi vet at de fleste eldre ønsker dette, også når de har behov for helsetjenester. Dette kommer fram i vår undersøkelse og understøttes av Stortingsmelding 19; (2015).

Spørsmål det kan være lurt å stille seg når det skal utarbeides strategi i forhold til boligplanlegging er for eksempel om kommunen skal fortsette å tildele kommunale boliger som en del av sin tjeneste? Kan andre aktører i samarbeid med kommunen ta ansvar for å

bygge boliger som er tilrettelagt for eldre og selge dem, eller leie dem ut? Kommunen må ta stilling til hvilke rolle de ønsker å ha på det fremtidige boligmarkedet for eldre.

Tildelingskriterier som styringsverktøy

Fremover blir det viktig å ha fokus på kriterier for tildeling av bolig slik at dette ikke blir tilfeldig. Devold (2016) beskriver i sin rapport til Birkenes kommune at en del av tildelingen i omsorgsboliger påfører kommunen kostnader indirekte. Dette fordi boligene er opptatt av godt fungerende folk når det oppstår behov for tildeling av bolig til andre brukere med større funksjonssvikt. Altså, boliger er tildelt brukere med lette behov. Hvis 8 brukere med middels store behov søker omsorgsbolig og ikke får det, vil de antagelig søke seg til sykehjem i stedet. Det betyr merkostnader for kommunen. I små kommuner kan man ikke tildele en tjeneste på ulike premisser, det vil raskt spre seg og andre vil kreve tjeneste på samme premisser som den de ønsker å sammenligne seg med. Tildelingskriterier kan være med å bevisstgjøre både politikere, ansatte og innbyggere på hva som kan forventes av kommunen som tjenesteleverandør.

Informasjon som styringsverktøy

Planer og tildelingskriterier gir i tillegg til felles rammeverk og mål, et informasjonsgrunnlag. Innbyggerne trenger f.eks. å få informasjon hvis det blir en dreining i forhold til tildeling av kommunale boliger, og tjenester generelt, og dermed hvilke forventninger innbyggerne kan ha til boligtildeling. Hvilke kriterier som er lagt til grunn for tildeling av bolig og andre tjenester, og ulike virkemidler som gjør at de kan legge til rette på egenhånd er og nyttig å formidle videre. Det kan være lurt å differensiere den informasjonen som gis til ulike aldersgrupper. Det er viktig å huske på at de unge er en viktig målgruppe.

Forebyggende hjemmebesøk som styringsverktøy

Forebyggende hjemmebesøk er et tiltak eller et styringsverktøy der ansatte fra kommunen går hjem til alle fra et bestemt årskull f.eks. de på 78 år. Her skapes en møteplass der kommunen litt etter litt når ut med informasjon til veldig mange. Kommunen kan kartlegge bosituasjon og bidra med kompetanse på tilrettelegging av boliger, gi informasjon om muligheten til å få tak i hjelpemidler og evt. skaffe og installere dem. Det kan og informeres om Husbankens virkemidler.

Lover og regler som styringsverktøy

Noen ganger kan det være godt for kommunene å få drahjelp i forhold til endringer som må gjøres. Endring i, eller nye, lover og regler er et sterkt styringsverktøy som kan hjelpe kommunene med å stramme inn på tjenestetilbudet.

Velferdsteknologi som styringsverktøy

Velferdsteknologi er og på full fart inn i eldreomsorgen. Det er f.eks. hjelpemidler som digitale trygghetsalarmer, gps, døralarmer, medisindispensere, telemedisinsk overvåking mm. Det kan gi innbyggerne mulighet til å mestre eget liv og helse, bidra til at flere kan bo lenger i hjem til tross for nedsatt funksjonsevne, og bidra til å forebygge eller utsette institusjonsinnleggelse. Det kan dermed frigjøres ressurser i omsorgstjenesten som i større grad kan brukes i direkte brukerrettet arbeid (St.meld. 29, 2013). Etter det vi erfarer jobber mange kommuner med en gradvis innføring av trygghets- og velferdsteknologi. Region Agder har et mål om at velferdsteknologi skal være en integrert del av tjenestene innen 2020. Både Birkenes og Froland er en del av dette samarbeidet.

Bruk av incentiver som styringsverktøy

Bruk av incentiver kan være et godt virkemiddel for å påvirke innbyggerne til å ta de valgene vi ønsker. Kommunene kan lage incentiver der innbyggerne får tilskudd for å tilrettelegge boligen for alderdommen. Husbanken har allerede en del av dette, som tilskudd til tilpasning av bolig, grunnlån til utbedringsprosjekter, tilskudd til tilstandsvurdering og prosjektering og tilskudd til heis (Sørvoll, 2016). Dette kan vise seg å være en billigere investering enn å opprettholde et høyt antall heldøgns omsorgsplasser. Kommunen kan og påvirke private utbyggere med incentiver for å få dem til å bygge den type bolig kommunen ønsker. Tilrettelegging med billige tomter mot at de bygger aldersvennlige leiligheter er et eksempel på dette.

8.4.2 Private løsninger

Fra og ikke ha privat innblanding i norske kommuners styring, kom det med NPM en del private tjenester som har tatt over noen av kommunens oppgaver. Nå ser vi at det går fra å være privat versus kommunalt til å bli privat og kommunalt sammen. Det er mer samarbeid i stedet for konkurranse og det er en gjensidig avhengighet (Salamon, 2002). Norsk næringsliv har kompetanse som kan bidra til å utvikle omsorgssektoren. Ved å samarbeide om å utvikle tjenester og produkter kan det offentlige og private aktører skape nye løsninger. Et aktivt

næringsliv som deltar i utformingen av løsningene på kommunenes utviklingsbehov vil bidra til bedre, tryggere og mer effektive tjenester, og til å skape positive ringvirkninger for næringslivet (St.Meld. 29, 2013). Et eksempel på dette er det samarbeidet kommunene på Agder nå har med Telenor i forhold til utvikling og innføring av velferdsteknologi.

Samarbeid mellom kommunene og private utbyggere kan også føre til gode resultater i forhold til å bygge boliger som er tilrettelagt for eldre. Bolig – og byggenæringen kan bidra, ved å produsere leiligheter med god tilgjengelighet i sentrumsnære områder (St.Meld. 29, 2013). Det viser seg i vår undersøkelse at 67% i Birkenes og 70% i Froland ønsker å bo i sentrumsområdet når de blir gamle. Det er store gevinster å hente på at eldre blir mer selvhjulpne og bor lenger i egen bolig. Selv om det er private utbyggere som innhenter en evt. fortjeneste ved salg og utleie vil en stor del av denne gevinsten tilfaller kommunen i form av reduserte omsorgskostnader. Et hinder i å få eldre til å kjøpe egen tilrettelagt bolig er at det kan oppleves som rasjonelt å opptre passivt på boligmarkedet. Det kan for eksempel gjelde distriktskommuner med høy institusjons- og omsorgsboligdekning. Her kan det fremstå som mer rasjonelt å vente i kø på et offentlig tilbud, enn å lete etter leiligheter i et dyrt og kanskje begrenset marked (Sørvoll, 2018). For at dette samarbeidet skal fungere vil det være hensiktsmessig at ikke kommunen har lavere priser på husleie enn private leiligheter. Det kan føre til at mange eldre blir passive med tanke på å ta ansvar for egen boligplanlegging, fordi det er billigere å vente på kommunal bolig. Dette kan føre til at noen ikke har økonomi til å skaffe seg en tilpasset bolig, derfor finnes det andre ordninger som løser dette, f.eks. bostøtte.

I våre to kommuner er private omsorgstjenester lite utbygd. Det er slik vi erfarer det et større fenomen i byer. Der supplerer private ordninger som hjemmesykepleie, hjemmehjelp, sykehjem m.m. det kommunale tilbudet. Innbyggerne kan i større grad betale for den tjenesten i trenger eller ønsker. Ifølge de svarene vi fikk, var det ikke stor vilje til å bruke av private tjenester. Dette finner vi og igjen i undersøkelsen som vi tidligere har nevnt fra Songdalen kommune (Karlsen & Torjesen, 2017). Men det kan være at viljen øker i takt med at behovene stiger og tilbudet øker. Private løsninger kan og være samarbeid i forhold til incentiver. F.eks. samarbeid med banker der det er gunstige låneordninger for eldre hvis de ønsker å kjøpe tilrettelagt bolig og må ha lån for å klare det.

8.4.3 Nettverk og samskaping

NPG har fokus på samskaping og samarbeid mellom kommunen og ulike aktører som private bedrifter, innbyggere, frivillige, organisasjoner m.fl. Dette er noe vi ser i dag og som vi med stor sannsynlighet kommer til å se mer av i fremtiden. Utgangspunktet er at komplekse utfordringer bedre kan løses hvis flere involveres. Stortingsmelding 29 (2013), setter fokus på frivillighet, samarbeid med ideelle organisasjoner, samspill med næringslivet, medborgerskap og solidaritet mellom generasjonene og en moderne pårørendepolitikk.

I nettverkssamarbeid vil partene som samarbeider være gjensidig avhengig av hverandre og kan derfor ikke håndheve sin vilje alene. Den som styrer samarbeidet må billedlig sett være en god dirigent. Hvis ikke kan egeninteresser og maktallianser styre resultatene, og ikke det som er best for innbyggerne. Dirigenten kan ikke klare noe alene, men setter sitt preg på, og kan løfte resultatet. Dirigenten har ansvar for godt samspill, og for at alle holder seg til innenfor rammene som er satt for samarbeidet (Salamon, 2002). Man kan se for seg at kommunen i mange tilfeller får rolle som dirigent. Innenfor omsorg vil det være veldig aktuelt med nettverkssamarbeid i forhold til frivillige både organisasjoner og innbyggere, og det private næringslivet. Stortingsmelding 29 (2013) sier et det bør utvikles nettverks- og nærmiljøarbeid som metode for å fremme frivillig innsats i omsorgssektoren og skape gode og fellesskapsorienterte lokalsamfunn. En av utfordringene med nettverksarbeid er at kommunen mister noe av kontrollen

Innsats fra frivillige, organisasjoner og private kan være med på å bidra å bidra til at flere kan bo lenger hjemme. Kommunen bør både ta ansvar for å legge til rette for, og ta vare på samarbeidsarenaer. For å forklare dette mer utdypende velger vi å nevne to eksempler på nytenkning i forhold til samskaping.

Det ene er bygging av bokollektiv for eldre. Kommunen samarbeider med, og legger til rette for private utbyggere. De eldre som bor i bokollektivet samarbeider om gode løsninger som gjør at de kan klare seg lenger uten hjelp fra kommunen. Sosialt fellesskap, trimrom, turer mm. gir god helse, godt naboskap gjør at de hjelper hverandre, og de har felles tjenester som renhold og vaktmesterordning.

Det andre eksempelet handler om frivillighet. For å klare å få den sterke gruppa med pensjonister til å være med på frivillig arbeid må det tilrettelegges på deres premisser. De vil

ikke lenger binde seg til faste dager. Sydenturer og familiebesøk vil da stoppe dem i å gjøre en innsats. Her finnes det f.eks. en app, der de som trenger hjelp kan legge inne et hjelpebehov og de som kan hjelpe responderer på behovet. Dette er en ad hoc løsning for de som hjelper og som nok vil fungere bedre fremover. Dette er bare to eksempler på kreative løsninger som kan avlaste kommunen som tjenesteleverandør i fremtiden. Det blir spennende å se hva mer som dukker opp.

8.5 Fremtidig kompetansebehov

Fremover blir det viktig å lage en teoretisk strategi for å se på hvilke tiltak som kan bidra til at vi kan møte morgendagens utfordringer i forhold til boligplanlegging. Det blir og viktig å evaluere hvordan de ulike metoder mm. virker. I Stortingsmelding 29 (2013) fremmes viktigheten av å avsette midler til forskning, utvikling og innovasjon med sikte på utforming og utprøving av nye modeller for framtidens institusjons – og boligløsninger.

Når det startes opp med nye metoder og styringsverktøy vil det være nyttig å vite om det har effekt. Innenfor omsorg vil man f.eks. trenge mer forskning på om nye trender faktisk er med på å endre eller redusere tjenestetildeling fra det offentlige. Vil fokus på- og organisering av frivillighet, iverksetting av tidlig innsats som f.eks. forebyggende hjemmebesøk, eller gode låneordninger for eldre gjøre en forskjell? Tiltakene er mange og det vil være viktig å forske på hva som virker.

NPG som styringsparadigme vil by på noen utfordringer for tradisjonell styring og ledelse av det offentlige. Ulike styringsverktøy vil kreve ulik kompetanse. Det vil f.eks. ikke være slik at en leder ikke kan håndtere alle styringsverktøy like bra. Det vil og kreve endret kompetanse for å tilpasse seg en ny måte å jobbe på. Det vil bli viktig med ferdigheter som gjør at man kan engasjere partnere til å samarbeide i nettverk slik at flere interesser jobber sammen mot et felles mål. Partene vil være gjensidig avhengige av hverandre. Den viktigste kompetansen fremover vil derfor bli ferdigheter som kan jobbe med nettverkssamarbeid. Det vil si å få aktuelle parter på banen, få dem til å se muligheter for samarbeid, evnen til å opprettholde nettverk, synkronisere dem slik at samarbeid går bra og at alle holder seg innenfor rammene som er satt (Salamon, 2002). Dette er kompetanse som etter vår mening ikke brukes målrettet i dag. Vi trenger derfor å vite mer om hvilke erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som er nødvendig for å få en optimal utnyttelse av ulike styringsverktøy, og kunnskap hva som er viktig for nettverksbygging og samskaping generelt.

8.6 Avsluttende vurderinger

Dette forskningsprosjektet har gitt oss innsikt i hva innbyggerne tenker om egen fremtidig boligstrategi. Hovedfunnet er at innbyggernes forventninger til kommunen som bolig og tjenesteleverandør er stor. Det er generelt store forventninger til at kommunen tildeler omsorgsbolig dersom egen bolig ikke er tilrettelagt. Mange ønsker å bo hjemme så lenge som mulig. Det ser derimot ikke ut som alle de har tenkt igjennom at de selv har et ansvar for å tilrettelegge boligen for funksjonstap i alderdommen.

I forskningsprosjektet er det testet ulike hypoteser ut i fra sosiologiske perspektiver. Vi har sett på om det er trekk ved enkeltindivider som styrer preferanser i forhold til fremtidig boligstrategi. Variablene som er beskrevet er alder, utdanning, yrke, inntekt, om de eier eller leier bolig, kjønn og sivil status. I forkant av spørreundersøkelsen hadde vi ut fra teori og egne erfaringer trodd at de yngre ville hatt mindre forventninger til kommunen som bolig og tjenesteleverandør, enn de som er eldre. Det viser seg at dette ikke stemmer.

I forhold til utdanning fant vi at de med høy utdanning og høy inntekt vil ta mer ansvar for boliger i alderdommen. Dette er bra, men ikke nok til å avhjelpe den såkalt omsorgskrisen. De som leier bolig og enslige har større forventninger til kommunen, noe som blir en utfordring fordi antall ensomme øker.

For å sikre gode og bærekraftig omsorgstjenester for framtida, bør det legges vekt på å skape nye løsninger på helse- og omsorgsoppgavene ved å mobilisere samfunnets samlede omsorgsressurser på nye måter, ta i bruk ny teknologi, nye faglige metoder, endrede organisatoriske og fysiske rammer. De er allerede nå nødvendig å planlegge og sett i verk tiltak for å redusere det raske behovet for vekst i omsorgstjenestene som venter oss (St.meld. 29. 2013).

Birkenes og Froland skiller seg ikke spesielt ut fra andre landlige kommuner og svarene vi får vil kunne overføres til lignende kommuner. Vi håper våre resultater og vår oppgave kan være et bidrag til våre egne, men og andre kommuners boligplanlegging.

9 Litteratur og kilder

Andersen, L., B. Greve, C., Klausen, K., Torfing, J. (2017). *Offentlige styringsparadigmer: Konkurrence og sameksistens*. (1. utgave) København: Jurist og Økonomforbundets Forlag.

Birkenes kommune. (2018). *Prosjekt boligmasse. Boligstrategi for Birkenes kommune 2018-2040*. Hentet fra:

file:///C:/Users/D00566/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/UB3TZUU8/328813_1_P.pdf

Boviard, T., & Loeffler, E., (2016). *Public management and governance*. 3. utgave. 2015: Routledge.

Devold, Rune, (2016). Birkenes kommune. Drifts- og ressursanalyse for pleie-omsorgssektoren 2016. Rune Devold AS

Folkehelseinstituttet. (u.å.). *Kommunehelse statistikkbank*. Hentet 13.03.2019 fra: <http://khs.fhi.no/webview/>

Helse- og omsorgsdepartementet. (2006). *Mestring, muligheter og mening. Framtidas omsorgsutfordringer*. (Meld.St. 25. 2005-2006). Oslo: Det Kongelige Helse og omsorgsdepartementet.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2019). *Folkehelsemeldinga- Gode liv i eit trygt samfunn*. (Meld.St. 19. 2018-2019). Oslo: Det Kongelige Helse og omsorgsdepartementet.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2013). *Morgendagens omsorg*. (Meld.St. 29. 2012-2013). Oslo: Det Kongelige Helse og omsorgsdepartementet.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2006). *Mestring, muligheter og mening. Framtidas omsorgsutfordringer*. (Meld.St. 25. 2005-2006). Oslo: Det Kongelige Helse og omsorgsdepartementet.

Jacobsen, D.I. (2018). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (3. utgave) Oslo: Cappelen Damm

Karlsen, T. I., (2017). Torjesen, D. O. *Fremtidens eldre i Songdalen kommune. Rapport fra et samskapingsprosjekt for å finne felles grunnlag for framtidens pleie og omsorgstjeneste i kommunen.* (2017). Grimstad/Kristiansand: Universitetet i Agder.

NOU (1992): *Trygghet – Verdighet – Omsorg.* NOU 1992: 1, Oslo: Sosialdepartementet

Omsorg 2020. (2016.) *Rom for omsorg. Behov for utbygging og fornyelse av landets sykehjem og omsorgsboliger.* Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

Repstad, P. (2014). *Sosiologiske perspektiver for helse- og sosialarbeidere* (3.utgave) Oslo: Universitetsforlaget.

Rogne, A. F., Syse, A., (2017). *Fremtidens eldre i by og bygd. Befolkningsframskrivinger, sosiodemografiske mønstre og helse.* Oslo: Statistisk sentralbyrå nr. 2017/32

Salamon, L. M. (2002). *The tools of government.* Oxford: Oxford university press.

Statistisk Sentralbyrå (SSB), 06.06.2019. Diverse statistikker. <https://www.ssb.no>

Sørvoll, J., Sandlie, H. C., Nordvik, V., Gulbrandsen, L., (2016). *Eldres boligsituasjon. Boligmarked og boligpolitikk i lys av samfunnets aldring.* Oslo: NOVA rapport nr. 11/16.

Sørvoll, J., Sandlie, H. C., Nordvik, V., Aarland, C. (2018). *Bolig i det aldrende samfunnet. Analyse av rammebetingelser for framskaffelse av velegnede boliger for eldre.* Oslo: NOVA nr. 12/18.

Øgård, M. (2014). New public management – fornyelse eller fortapelse av den kommunale egenart. I Baldersheim, H., & Rose, L.E. (red) (2014). *Det kommunale laboratorium. Teoretiske perspektiver på lokal politikk og organisering.* 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Vedlegg 1 – Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Vil du delta i forskningsprosjektet

” Innbyggernes boligstrategi ”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å kartlegge innbyggernes fremtidige planer og forventninger om egen boligplanlegging. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg. Oppgaven/prosjektet avsluttes i 2019.

Formål

Vi studerer Helseledelse ved Universitetet i Agder (UIA). Som en avsluttende del av studiet skal vi skrive en masteroppgave. Vi vil i masteroppgaven belyse temaet boligstrategi for innbyggere. Vi vet at antall eldre i samfunnet skal stige betydelig fra rundt 2025-2030. Vi ønsker å vite hvilke tanker unge seniorer og seniorer har om alderdommen og valg av bolig. Masteroppgaven består av en kvantitativ undersøkelse i form av en spørreundersøkelse til noen innbyggere. Vi vil drøfte funnene i spørreundersøkelsen opp mot den nasjonale strategien for eldreomsorg.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Agder er ansvarlig for prosjektet. Undersøkelsen gjøres i samarbeid med vår veileder Morten Øgård fra UIA.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi gjennomfører undersøkelsen i samarbeid med Birkenes og Froland kommune. Vi skal spørre innbyggere i disse to kommunene født i årene 1964, 1957 og 1949. Utvalget er valgt ut i fra tanken om å spørre unge seniorer og seniorer som er i en livsfase der de begynner å planlegge for alderdommen.

Din adresse har vi fått ved å sende en søknad til Skatteetaten om å få utdelt oversikt over innbyggere født i årene 1964, 1957 og 1949.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du fyller ut et spørreskjema enten på vedlagt papir eller elektronisk. Det vil ta deg ca. 10 minutter. Hvis du velger å svare på papir kan du returnere spørreskjema i vedlagt svarkonvolutt, dine svar fra spørreskjemaet blir registrert elektronisk av oss, slik at vi lettere kan behandle informasjonen i etterkant. Hvis du velger å svare på spørreskjemaet elektronisk, går du inn på denne adressen:

<https://www.survey-xact.dk/LinkCollector?key=MRC4TDXZC6C2>

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Alle opplysninger om deg vil bli anonymisert. Vi vil ikke vite hvem som har svart på spørreundersøkelsen og hvem som velger å ikke svare.

Samtykke

Ved å svare på denne undersøkelsen samtykker du til å delta i forskningsprosjektet.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun vi som skriver oppgaven som vil ha tilgang på listen over innbyggere over deltagere i undersøkelsen med tilhørende adresser. Vi vil ikke kunne identifisere hvem som svarer på undersøkelsen.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil bli slettet når undersøkelsen er sendt ut

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.juni.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Trude Murberg tlf.nr: 996 24 014, epost: trude.murberg@birkenes.kommune.no
- Marianne Røed tlf.nr: 945 31 739, epost: marianne.roed@froland.komune.no
- Universitetet i Agder ved Morten Øgård, epost: morten.ogard@uia.no
- Vårt personvernombud: epost: personvernombud@uia.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Morten Øgård)

Student
Trude Murberg

Student
Marianne Røed

Vedlegg 2 – Spørreundersøkelse Birkenes

Fyll ut dette spørreskjema og returner i vedlagt frankert konvolutt. Foretrekker du å svare elektronisk kan du gå inn på

<https://www.surveymact.com/LinkCollector?key=MRC4TDXZC6C2>

Det er fire sider med spørsmål og undersøkelsen tar ca. 10 minutter å besvare. Alle svarene vil bli behandlet anonymt. Vi setter stor pris på ditt bidrag til vårt forskningsprosjekt. Svarfrist 29.04.19.

Din boligsituasjon i dag og forventninger om fremtidig boligsituasjon

1. Eier eller leier du boligen der du bor nå? (sett kryss ved det som passer)

Eier Leier

2. Hvilket år er boligen bygget? (angi årstall-dersom du er usikker, anslå ca. årstall)

--	--	--	--

3. Når ble boligen sist renovert? (angi årstall-dersom du er usikker, anslå ca. årstall)

--	--	--	--

4. Hvilken type bolig er det? (sett kryss ved det som passer)

Enebolig Rekkehus Leilighet Annen bolig

5. Er boligen tilpasset rullator eller rullestol (sett kryss ved det som passer)

Ja Nei

6. Når du tenker på fremtiden, hvor godt egnet er boligen din til å bli gammel i?
(sett kryss ved det som passer)

Svært lite egnet Lite egnet Egnet Godt egnet Svært godt egnet

7. Vil du foretrekke å tilpasse boligen til alderdommen fremfor å flytte? (sett kryss ved det som passer)

Ja Nei Vet ikke

8. Dersom du skulle få behov for å gjøre endringer i boligen på grunn av funksjonssvikt i alderdommen, i hvilken grad kunne du tenke deg å betale for det selv? *(sett kryss ved det som passer)*

- Ikke i det hele tatt Svært liten grad I noen grad I stor grad Hele summen

9. Dersom du skulle bli alvorlig syk eller hjelpetrengende forventer du? *(sett et kryss på det som passer)*

- At du kan fortsette å bo i ditt hjem med hjemmetjenester fra kommunen
- At du kan fortsette å bo i ditt hjem med hjelp av private tjenester. Du forventer ikke at kommunen kan stille opp med alt det du trenger
- At du tildeles en kommunal omsorgsbolig med hjemmetjenester når du føler du har behov for det

10. I hvilket område bor du i dag? *(kryss av det som passer eller skriv inn hvor du bor)*

- Birkeland
- Engesland
- Herefoss
- Ingen av stedene. Jeg bor i: _____

11. _I hvilken grad kan du tenke deg å flytte til et annet sted i kommunen dersom boligen var bedre tilpasset der? *(sett kryss ved det som passer)*

- Ikke i det hele tatt I svært liten grad I noen grad I stor grad I svært stor grad

12. Hvilket område ønsker du å bo i når du bli gammel dersom der er boliger tilrettelagt for eldre? *(kryss av det som passer eller skriv inn hvor du vil bo)*

- Birkeland
- Engesland
- Herefoss
- Ingen av stedene. Jeg vil bo i: _____

13. Hva er viktig for deg ved valg av bolig og bosted når du blir eldre? (sett et kryss for hver linje.)

	<i>Ikke viktig</i>				<i>Svært viktig</i>
	1	2	3	4	5
1. Eie bolig	☐	☐	☐	☐	☐
2. Tilknytning til stedet du bor	☐	☐	☐	☐	☐
3. Kort avstand til apotek	☐	☐	☐	☐	☐
4. Kort avstand til fastlege	☐	☐	☐	☐	☐
5. Kort avstand til dagligvarebutikk	☐	☐	☐	☐	☐
6. Nærhet til familie	☐	☐	☐	☐	☐
7. Nærhet til offentlig transport	☐	☐	☐	☐	☐
8. Nærhet til venner	☐	☐	☐	☐	☐
9. Nærhet til aktivitetssenter for eldre	☐	☐	☐	☐	☐
10. Pris på bolig	☐	☐	☐	☐	☐
11. Sosialt fellesskap	☐	☐	☐	☐	☐
12. Størrelsen på boligen	☐	☐	☐	☐	☐
13. Tilgang på vaktmestertjenester	☐	☐	☐	☐	☐
14. Tilgang til hage	☐	☐	☐	☐	☐
15. Trygghet	☐	☐	☐	☐	☐
16. Naboer på egen alder	☐	☐	☐	☐	☐
17. Tilgang til private omsorgstjenester som du betaler selv	☐	☐	☐	☐	☐

14. Når er du født?

1949

1957

1964

15. Kjønn

Mann

Kvinne

16. Sivilstatus

Gift/samboer

Enslig

17. Yrkesstatus (sett et kryss)

Jeg jobber i offentlig sektor.

Jeg jobber i privat sektor.

Jeg jobber i frivillig sektor.

Jeg er selvstendig næringsdrivende.

Jeg er hjemmeværende.

Jeg er pensjonist.

Jeg får min lønn gjennom andre trygdeytelser.

18. Høyeste fullførte utdanning

Grunnskole

Videregående skole

Universitet/høgskole inntil 3 år

Universitet/høgskole mer enn 3 år

19. Husets samlet inntekt (*skriv årlig brutto beløp i kroner*)

Takk for din deltagelse!

Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse Froland

Fyll ut dette spørreskjema og returner i vedlagt frankert konvolutt. Foretrekker du å svare elektronisk kan du gå inn på <https://www.surveyxact.dk/LinkCollector?key=MRC4TDXZC6C2>

Det er fire sider med spørsmål og undersøkelsen tar ca. 10 minutter å besvare. Alle svarene vil bli behandlet anonymt. Vi setter stor pris på ditt bidrag til vårt forskningsprosjekt. Svarfrist 29.04.19.

Din boligsituasjon i dag og forventninger om fremtidig boligsituasjon

1. **Eier eller leier du boligen der du bor nå?** (sett kryss ved det som passer)

Eier Leier

2. **Hvilket år er boligen bygget?** (angi årstall-dersom du er usikker, anslå ca. årstall)

--	--	--	--

3. **Når ble boligen sist renovert?** (angi årstall-dersom du er usikker, anslå ca. årstall)

--	--	--	--

4. **Hvilken type bolig er det?** (sett kryss ved det som passer)

Enebolig Rekkehus Leilighet Annen bolig

5. **Er boligen tilpasset rullator eller rullestol** (sett kryss ved det som passer)

Ja Nei

6. **Når du tenker på fremtiden, hvor godt egnet er boligen din til å bli gammel i?** (sett kryss ved det som passer).

Svært lite egnet Lite egnet Egnet Godt egnet Svært godt egnet

7. **Vil du foretrekke å tilpasse boligen til alderdommen fremfor å flytte?** (sett kryss ved det som passer)

Ja Nei Vet ikke

8. Dersom du skulle få behov for å gjøre endringer i boligen pga. funksjonssvikt i alderdommen, i hvilken grad kunne du tenke deg å betale for det selv? (sett kryss ved det som passer).

Ikke i det hele tatt Svært liten grad I noen grad I stor grad Hele summen

9. Dersom du skulle bli alvorlig syk eller hjelpetrengende forventer du? (sett et kryss på det som passer)

At du kan fortsette å bo i ditt hjem med hjemmetjenester fra kommunen

At du kan fortsette å bo i ditt hjem med hjelp av private tjenester. Du forventer ikke at kommunen kan stille opp med alt det du trenger

At du tildeles en kommunal omsorgsbolig med hjemmetjenester når du føler du har behov for det.

10. I hvilket område bor du i dag? (kryss av det som passer eller skriv inn hvor du bor)

Osedalen/Blakstadheia

Bøylestad

Jomås

Mjåvatn

Mykland

Ingen av stedene. Jeg bor i: _____

11. I hvilken grad kan du tenke deg å flytte til et annet sted i kommunen dersom boligen var bedre tilpasset der? (sett kryss ved det som passer).

Ikke i det hele tatt I svært liten grad I noen grad I stor grad I svært stor grad

12. Hvilket område ønsker du å bo i når du bli gammel dersom der er boliger tilrettelagt for eldre? (kryss av det som passer eller skriv inn hvor du vil bo)

- Osedalen/Blakstadheia
- Bøylestad
- Jomås
- Mjåvatn
- Mykland
- Ingen av stedene. Jeg vil bo i: _____

13. Hva er viktig for deg ved valg av bolig og bosted når du blir eldre? (sett et kryss for hver linje)

	<i>Ikke viktig</i>				<i>Svært viktig</i>
	1	2	3	4	5
<i>1. Eie bolig</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>2. Tilknytning til stedet du bor</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>3. Kort avstand til apotek</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>4. Kort avstand til fastlege</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>5. Kort avstand til dagligvarebutikk</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>6. Nærhet til familie</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>7. Nærhet til offentlig transport</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>8. Nærhet til venner</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>9. Nærhet til aktivitetssenter for eldre</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>10. Pris på bolig</i>	☐	☐	☐	☐	☐

<i>11. Sosialt fellesskap</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>12. Størrelsen på boligen</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>13. Tilgang på vaktmestertjenester</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>14. Tilgang til hage</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>15. Trygghet</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>16. Naboer på egen alder</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>17. Tilgang til private omsorgstjenester som du betaler selv</i>	☐	☐	☐	☐	☐

14. Når er du født?

1949

1957

1964

15. Kjønn

Mann

Kvinne

16. Sivilstatus

Gift/Samboer

Enslig

17. Yrkesstatus (sett et kryss)

- Jeg jobber i offentlig sektor.
- Jeg jobber i privat sektor.
- Jeg jobber i frivillig sektor.
- Jeg er selvstendig næringsdrivende.
- Jeg er hjemmeværende.
- Jeg er pensjonist.
- Jeg får min lønn gjennom andre trygdeytelser.

18. Høyeste fullførte utdanning

- Grunnskole
- Videregående skole
- Universitet/høgskole inntil 3 år
- Universitet/høgskole mer enn 3 år

19. Husets samlet inntekt (*skriv årlig brutto beløp i kroner*)

Takk for din deltagelse!

Vedlegg 4 – Påminnelsesbrev

Birkeland 22.04.19

Påminnelse om å svare på spørreundersøkelsen

«Din boligsituasjon i dag og forventninger om fremtidig boligsituasjon»

Dersom du allerede har svart på spørreundersøkelsen så se bort i fra denne henvendelsen. Til dere som enda ikke har svart håper vi dere kan ta dere tid til å svare. Dere kan svare ved å fylle ut papirarkene dere fikk tilsendt for en ukes tid siden, eller dere kan svare på undersøkelsen elektronisk ved å gå inn på nettsiden

<https://www.survey-xact.dk/LinkCollector?key=MRC4TDXZC6C2>

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi studerer Helseledelse ved Universitetet i Agder (UIA). Som en avsluttende del av studiet skal vi skrive en masteroppgave. Vi vil i masteroppgaven belyse temaet boligstrategi for innbyggere. Vi vet at antall eldre i samfunnet skal stige betydelig fra rundt 2025-2030. Vi ønsker å vite hvilke tanker unge seniorer og seniorer har om alderdommen og valg av bolig. Masteroppgaven består av en kvantitativ undersøkelse i form av en spørreundersøkelse til noen innbyggere. Vi vil drøfte funnene i spørreundersøkelsen opp mot den nasjonale strategien for eldreomsorg.

Vi gjennomfører undersøkelsen i samarbeid med Birkenes og Froland kommune. Vi skal spørre innbyggere i disse to kommunene født i årene 1964, 1957 og 1949. Utvalget er valgt ut i fra tanken om å spørre unge seniorer og seniorer som er i en livsfase der de begynner å planlegge for alderdommen.

Din adresse har vi fått ved å sende en søknad til Skatteetaten om å få utdelt oversikt over innbyggere født de aktuelle årene.

Med vennlig hilsen

Trude Murberg og Marianne Røed

Kontaktinformasjon

Trude Murberg tlf.nr. 996 24 015 epost: trude.murberg@birkenes.kommune.no

Marianne Røed tlf.nr. 945 31 739 epost: marianne.roed@froland.kommune.no